

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

25 - 31 august 1999
(Anul XXXII)

34

ACEST NUMĂR APARE ÎN 32 DE PAGINI

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

DOSAR

Ileana Vrancea:

COERENȚA UNUI FALS ÎN DESFĂȘURARE

- sau cum se fabrica antisemiți din
adversarii activi ai antisemitismului și cum
se fabrica apărători ai evreilor din promotorii
antisemitismului nazist și comunist -

(pag. 11-22)

ACTUALITATEA

Mircea Iorgulescu:

Solidaritatea intelectualilor cu ei înșiși

(pag. 3)

VINE VENETIA!

(pag. 25)

Carmen Sylva
și farmecul
fotografiei

(pag. 29)

Joachim
du Bellay
în traducerea
lui Miron
Kiropol

(pag. 28)

Croce și socialismul științific

DOUĂ sînt convingerile, încă destul de răspîndite, legate de eșecul comunismului: prima este aceea că el a fost și este valabil în teorie (cu alte cuvinte, că socialismul științific al lui Marx este corect), dar a fost trădat în practică; a doua este că erorile teoretice și monstruoșitățile practice, rezultate din ele, au ieșit la iveală foarte tîrziu, militanții comuniști ai revoluțiilor din ultimul secol ignorîndu-le sau desconsiderîndu-le. Am recitat înfîmplător un "dialog" al lui Benedetto Croce, publicat în 1911 în hebdomadaru lui florentin *La Voce*, reluat în 1914 în *Cultura e vita morale* de la editura Laterza. N-am idee ce carieră internațională a făcut acest text (moda în publicistică a dialogului așa zicînd platonician o știm și de la tînărul E. Lovinescu, și tot la debutul secolului, și de la tînărul Călinescu, bun cunosător al lui Croce, după primul război): în ce mă privește, am în față o versiune franceză din culegerea intitulată *La philosophie comme histoire de la liberté* de la Seuil, din 1983. Croce a fost preocupat și în alte ocazii de istoria socială și de politologie (înainte ca termenul să existe), așa că nu e o surpriză faptul că un filosof și un estetician ne-a lăsat astfel de reflecții. Ele au atras atenția, de pildă, lui Palmiro Togliatti, după cum ne informează editorul francez, care, în 1919, le-a caracterizat drept "critica unui nerăbdător". Îl vor fi citit și alți intelectuali și lideri comuniști. Croce era o personalitate faimoasă în prima jumătate a secolului și, în plus, cochetase el însuși cu ideile socialiste în tinerețe. Face parte din generația lui Gherea, Lenin, Stalin și Troțchi.

"Socialismul e mort", proclamă "nerăbdătorul" Croce chiar din titlul articolului. Lucrul nu părea o extravaganta doar în 1911, dar chiar și în 1983 (mă refer la ediția franceză), cînd lumea era încă prinsă în mrejele socialismului. Interesante sînt argumentele lui Croce. Ele dovedesc fără dubiu că tot ce era de spus în legătură cu falsul caracter științific al marxismului s-a spus din vreme, înainte de revoluția rusă din 1917 și de instalarea la putere a regimurilor comuniste.

Croce pleacă de la ideea că nu e nici o deosebire între utopiile comuniste care au precedat marxismul și marxismul însuși. Ambele s-au bazat pe ideea de egalitate absolută, fiind utopii ale egalității sociale. Trecerea de la teoriile saint-simoniste la practicile marxiste n-a însemnat pervertirea unui ideal nobil, ci perpetuarea unei iluzii. N-a fost nevoie de regimul sovietic ca să fie evidențiat politic acest lucru. El era previzibil de la dogma marxistă. În al doilea rînd, pronosticul lui Marx era greșit, așezat pe necunoașterea evoluției înseși a societății burgheze. Marx n-a creat o știință (economică, socială, politică), ci "o fantasmă onirică și poetică". Meritele lui sînt mai degrabă literare: a visat grandios și a polemizat furios. Iată că n-a trebuit să așteptăm analizele pe care le folosește Paul Johnson în cartea lui (despre care am scris nu demult) ca să ne dăm seama că poeticul și utopicul prevalează în marxism asupra științificului. În al treilea rînd, Croce afirmă că socialismul trebuie considerat mort fiindcă el n-a triumfat în nici o țară din cele despre care a vorbit Marx, de pildă în Germania, ba din contră, clasa muncitoare germană, în loc să ajungă la putere, "s-a răcit, s-a domesticit, s-a topit în democrație, înțeleasă ca interese generale ale țării, adică exact acelea ale clasei conducătoare". Iată-l pe Lenin contrazis înainte de a-și formula teza privitoare la victoria comunismului în "verigile slabe" ale capitalismului mondial!

În fine, la fel de lucidă este aprecierea dată de Croce efectelor de durată ale ideii socialiste în ce avea ea cu adevărat valabil. Dacă-l citim cu atenție pe gînditorul italian, remarcăm uimitoarea lui putere de previziune: abandonarea ideii egalitariste, ameliorarea condițiilor de viață și de muncă în regimurile capitaliste, creșterea conștiinței sociale a intelectualilor, o nouă legislație a muncii și alte asemenea învățăminte scoase din ideea socialistă au făcut ca statul burghez să fie acela care să înfăptuiască schimbarea cerută de militanții socialiști! Astăzi știm că numai acolo unde au avut loc aceste reforme, fără nici o revoluție, civilizația a progresat și oamenii se bucură de ea. Dimpotrivă, în țările unde revoluțiile comuniste au ținut loc de reforme, a fost, fără excepție, un dezastru. Croce intuia asta acum nouăzeci de ani. Ce-ar mai fi de adăugat? Poate doar că, pe lîngă intelectualii ale căror teorii sociale și politice s-au dovedit nefaste, de care se ocupă Johnson în cartea lui, există și intelectuali (Croce este doar unul dintre ei), ale căror idei, dacă erau urmate, soarta lumii ar fi fost alta.

CALENDAR

- 10.IX.1709 - s-a născut **Antioh Cantemir** (m.1744)
 10.IX.1916 - s-a născut **Constanța Trifu**
 10.IX.1921 - s-a născut **Efrim Levit**
 10.IX.1930 - s-a născut **Liviu Călin** (m.1994)
 10.IX.1944 - s-a născut **Eugen Evu**
 10.IX.1950 - s-a născut **Marius Stănilă**
 10.IX.1971 - a murit **Nicolae Bănescu** (n.1878)
 10.IX.1975 - a murit **Mihail Sabin** (n.1935)
 10.IX.1986 - a murit **Nadia Lovinescu** (n.1914)
- 11.IX.1888 - s-a născut **Virgil Tempeanu** (m.1982)
 11.IX.1911 - s-a născut **Aurel Chișescu** (m. 1996)
 11.IX.1915 - s-a născut **Silviu Georgescu** (m. 1996)
 11.IX.1924 - s-a născut **Ion Rotaru**
 11.IX.1927 - s-a născut **Franz Storch** (m.1982)
 11.IX.1928 - s-a născut **Teodora Popa Mazilu**
 11.IX.1930 - s-a născut **Szabo Gyulla**
 11.IX.1973 - a murit **Corneliu Belciugăteanu** (n. 1922)
 11.IX.1983 - a murit **Barbu Alexandru Emandi** (n.1908)
 11.IX.1985 - a murit **Ion Frunzetti** (n.1918)
- 12.IX.1869 - a murit **Constantin Stamati** (n.1786)
 12.IX.1882 - s-a născut **Ion Agârbiceanu** (m. 1963)
 12.IX.1933 - a murit **Ion Ionescu Quintus** (n.1875)
 12.IX.1977 - a murit **Ovidiu Cotruș** (n.1926)
- 13.IX.1874 - s-a născut **Eugen Heroveanu** (m.1956)
 13.IX.1904 - s-a născut **Elvira Bogdan** (m.1987)
 13.IX.1908 - s-a născut **Edgar Papu** (m.1993)
 13.IX.1911 - s-a născut **Aurel Leon**
 13.IX.1912 - s-a născut **Kiss Jenő** (m. 1995)
 13.IX.1916 - s-a născut **Eugen Schileru** (m.1968)
 13.IX.1922 - s-a născut **Sergiu Al. George** (m.1981)
 13.IX.1923 - s-a născut **Ioanichie Olteanu** (m. 1997)
 13.IX.1970 - a murit **Sanda Movilă** (n.1900)
- 13.IX.1973 - a murit **Vasile Văduva** (n. 1940)
 13.IX.1976 - a murit **George Buznea** (n. 1903)
 13.IX.1986 - a murit **Vladimir Ciocov** (n.1920)
- 14.IX.1778 - s-a născut **Costache Conachi** (m.1849)
 14.IX.1856 - s-a născut **Sofia Nădejde** (m.1946)
 14.IX.1906 - s-a născut **Emil Vora** (m.1979)
 14.IX.1923 - s-a născut **Igor Grinevici** (m.1993)
 14.IX.1931 - s-a născut **Mihai Tunaru** (m.1989)
 14.IX.1993 - a murit **Geo Bogza** (n.1908)
- 15.IX.1912 - s-a născut **Emil Botta** (m.1977)
 15.IX.1938 - s-a născut **Marian Popa**
 15.IX.1943 - s-a născut **Ilse Hehn-Guzun**
 15.IX.1948 - s-a născut **Ioan Lăcustă**
 15.IX.1984 - a murit **Paul Sterian** (n.1904)
- 16.IX.1903 - s-a născut **Nicolae Deleanu** (m. 1970)
 16.IX.1910 - s-a născut **Lucia Demetrius** (m. 1992)
 16.IX.1910 - s-a născut **Victor V. Martinescu**
 16.IX.1937 - s-a născut **Maria Codreanu**
 16.IX.1937 - s-a născut **Victoria Ana Tăușan**
 16.IX.1943 - s-a născut **Gheorghe Schwartz**
 16.IX.1994 - a murit **Nicolae Margeanu** (n. 1928)
- 17.IX.1823 - a murit **Gheorghe Lazar** (n. 1779)
 17.IX.1856 - s-a născut **Moses Gaster** (m. 1939)
 17.IX.1875 - s-a născut **Victor Anestin** (m. 1939)
 17.IX.1881 - s-a născut **George Bacovia** (m. 1957)
 17.IX.1888 - a murit **Iulia Hasdeu** (n. 1869)
 17.IX.1892 - s-a născut **Constantin Argeșanu** (m. 1964)
 17.IX.1921 - s-a născut **Tiberiu Tretinescu** (m. 1977)
 17.IX.1921 - s-a născut **Gica Iuteș**
 17.IX.1939 - s-a născut **Nicolae Ioana**
 17.IX.1941 - s-a născut **Aurel Scrobioală**
 17.IX.1948 - s-a născut **Maria Urbanovici**
- 17.IX.1951 - s-a născut **Dan Ciachir**
 17.IX.1983 - a murit **Horia Lovinescu** (n. 1917)
 17.IX.1997 - a murit **Arșavir Aterian** (n. 1907)
- 18.IX.1831 - a murit **Vasile Cârlova** (n. 1809)
 18.IX.1905 - s-a născut **Igor Block** (m. 1988)
 18.IX.1924 - s-a născut **Stelian Filip**
 18.IX.1931 - s-a născut **Valeriu Sârbu**
 18.IX.1967 - a murit **Tudor Șoimaru** (n. 1898)
- 19.IX.1873 - s-a născut **Ludovic Daus** (m. 1953)
 19.IX.1903 - s-a născut **Marcel Breslașu** (m.1966)
 19.IX.1915 - s-a născut **Ion Sassu Ducșoara**
 19.IX.1922 - s-a născut **Heinz Stănescu**
 19.IX.1922 - s-a născut **Majtenyi Eric** (m. 1982)
 19.IX.1929 - s-a născut **Grațian Jucan**
 19.IX.1941 - s-a născut **Liana Corciu**
 19.IX.1951 - s-a născut **Corneliu Ostahie-Cosmin**
 19.IX.1972 - a murit **George Popa** (n. 1912)
 19.IX.1992 - a murit **Cella Serghi** (n. 1907)
- 20.IX.1865 - s-a născut **Gheorghe Catană** (m. 1944)
 20.IX.1866 - s-a născut **George Coșbuc** (m. 1918)
 20.IX.1896 - s-a născut **Scarlat Callimachi** (m. 1975)
 20.IX.1910 - s-a născut **Tașcu Gheorghiu** (m. 1981)
 20.IX.1912 - a murit **N. Burlănescu-Alin** (n. 1869)
 20.IX.1918 - s-a născut **Adina Arsenescu**
 20.IX.1923 - s-a născut **Cecilia Dudu**
 20.IX.1928 - s-a născut **Nicolae Margeanu** (m. 1994)
 20.IX.1937 - s-a născut **Petre Got**
 20.IX.1940 - a murit **Constanța Marino-Moscu** (n. 1875)
 20.IX.1940 - s-a născut **Ion Iancu Lefter** (m. 1991)
 20.IX.1945 - s-a născut **Mircea Săndulescu**
 20.IX.1966 - a murit **Marcel Breslașu** (n. 1903)
 20.IX.1986 - a murit **Jorgu Jordan** (n. 1888)

POST-RESTANT

de **Constanța Buznea**

VĂ NEMULȚUMEȘTE faptul că autori care, credeți dvs., nu merită nici o atenție primesc aici un răspuns mult prea lung, și îmi sugerați ca ideală formula *Nu, vă rugăm reveniți*. Idealele nu sunt și n-au fost nici formulele ce s-au practicat în timp la rubricile de poezie redacției, *Deocamdată nu* și *Mai trimiteți*, urmate de reci și dezolante liste cu zeci de nume. Există riscul de a rezolva doar în aparență o problemă de infinită delicatețe. Mai mult, greșeala de a-l lăsa cu cruzime pe cel ce-ți scrie din singurătatea lui, naiv și nepriceput în speranța sa, într-un deplin întuneric, în confuzie, derutat și fără soluție. Dacă doi, zece, o sută de adolescenți, fără să știe unul de existența celuilalt, ți-ar trimite fiecare, prin absurd, aceeași poezie, cu exact aceleași defecte de stil și cu exact aceleași greșeli de ortografie, și tot nu îi poți așeza liniștit pe toți sub același răspuns, sub aceeași nivelatoare formulă. Numai textul este același la toți, ei însă sunt diferiți, diferiți înzestrați, educați, instruiți, unii au, alții n-au soartă în domeniu, unii vor evolua mai repede ori mai lent, alții niciodată, chiar așa, pornind în trombă de la linia aceluiași aparent start modest. Cu alte cuvinte, lucrăm cu suflute, cu unicate, deci s-o facem cu toată răbdarea și grija. Ideal ar fi să le răspundem tuturor în chiar momentul primirii mesajului. Dar aici apare *criza*, criza reală de spațiu tipografic și criza reală de timp de lectură. Nu pot fi citite la repezeală și cu promptitudine cantitățile enorme de manuscrise pe care le primim. Și iarăși, nu se poate dintr-o privire ghici care sunt picurile ce conțin texte meritorii și autori cu viitor cert. Le citim atunci pe toate, la rând, în ordinea în care sosesc, și tot așa le și răspundem. Răbdarea este o virtute și pentru cel ce răspunde și pentru cel ce solicită un răspuns. Cum noi nu uităm ca la capătul firului este *un om*, o singură dată care așteaptă, nici dvs. n-ar trebui să uitați că aici, deocamdată, este un singur om cu singurătatea lui, singurătate din care iese, nesilit de nimeni ci cu plăcere în întâmpinarea textelor cu care îl căutați. Nu mă îndur, deci, să vă servesc chiar pe dvs., ca să-i simțiți pe propria piele ineficiența și cinismul, cu formula *Nu, vă rugăm reveniți*. V-am răspuns cu fermitate, chiar tăios, peț de 15 numere în urmă la poezii mai vechi, amendându-vă, e drept, ușoara agresivitate din suririle scrisorii. Să înțeleg că acele poezii n-ar mai conta, că autorul lor le-a eliminat deja din topul în care le finuse, că publicarea lor nu i-ar mai aduce bucurie cum sperase cândva, ci jenă? Istoria se poate repeta și cu poemele de acum. V-am citit numai scrisoarea (formulată de data aceasta cu mai multă grijă) nu și versurile, care sunt în număr nemilos de mare. Ideala ar fi, probabil, o mașină de citit și de dat verdicte fără greș, o Pithia electronică. Mă tem că dacă nu renunțați la serviciile mele, bune, rele, va trebui să vă înarmați cu puțință răbdare (*Lucian D. Sava, Vaslui*). ● E de apreciat momentul de grație pe care vi-l acordă în transcrierea frumoasă a textelor, titlul cu cerneală roșie, poeziile cu cerneală albastră. Pagina arată splendid, se simte în aerul ei respirația emoționată, fericirea în care ați pluit. La predarea dosarului cu versuri mi s-a explicat cât de imperios este valul interior care vă poartă atunci când scrieți versuri. Căci scrieți mult și cu plăcere, că faptul vă transfigurează, că nu vă îndurați să vă mai opriți, că inspirația vă mână de la un poem la altul, cu egală putere. Am primit totul cu cea mai bună credință și, fără să mă îndoiesc că într-adevăr voi găsi lucruri minunate, m-am apucat de citit. Deziluzia a fost însă teribilă, și nu vă pot ascunde părerea de rău pentru promisiunea făcută, aceea de a vă citi peste rând. Nu atât banalitatea, anacronismul, puerilitatea temelor, sărăcia de vocabular, cât greșelile de ortografie și confuzia termenilor, înțelesul de-a-ndoaselea, hilar, pe care li-l dați unor lucruri ce sunt bine fixate în limbă, în logică, în bunul lor simț. Urmăriți, va rog, singură, pe manuscris, ultimele cinci versuri din *Trimis de Dumnezeu*. Scrise de mână dvs., unul sub altul, capete de vers, următoarele: *Învăța-ți, Îngropați, Ridicați, Luptați*. Te apucă disperarea să contempii așa ceva! Dar și alte *minuni* apar cu o frecvență de speriat, și nu numai în textele dvs. Aproape la tot pasul se găsesc ele: "Ochii albaștrii, Mii de lacrimii, Mii de nopții, Mai mulți îngeri, o alură fragedă, Mi-aduc mii de amintiri, pe alt tărâm vom pași, Nu vom ști ce va fi, Căci noi de vom pieri", ș.a.m.d., dar și combinații de cacofonie crasă, cu ortografie defectă, precum "să iubească ca voi / învățați-i tot *cer* bun". Se prea poate să vă simțiți jignită în dignitatea dvs., tratamentul să nu vă priască, tocmai pentru că vi se va părea dur, să fi preferat să nu va fi luat în seamă, să vă fi trecut sub tăcere starea jalnică în care vă aflați. Ceva tot ar fi de făcut. Să scrieți, dacă inspirația nu vă iartă, dar și să citiți mai mult, să faceți muncă de autodidact luând și o gramatică în mână și pe aproape un îndreptar ortografic al limbii române evitând telenovelele. Știu eu, poate că nu după multă vreme, cu multă răvnă și smerenie, să înțelegeți de ce voi transcrie sub regim de gafă epocală un text al dvs. intitulat *Nemuritoare stea, Eminescu*. (Imi datorati virgula din titlu!): "S-a născut pe bolta noastră / O stea mare și frumoasă / O stea ce ne-a arătat / Cine suntem (,) din ce neam. / Poezia a-nflorit și steaua n-a mai murit... / Strălucete *mii de nopți* / O admirăm noi toți / E o stea unică (,) mare / Ce va fi nemuritoare, / LUCEAFAR ea se cheamă / Și EMINESCU ia dat naștere. / Într-o lume pură și nemuritoare". Situația este, din păcate, albastră. Dacă vom tot da vina pe școala proastă care s-a făcut la noi atâta amar de vreme, înseamnă să-i acuzăm de crimă pe niște inovatori imposibil de arătați și de pedepsit, fără să ne inovăm pe noi înșine de participare, de acord tacit la sinucidere. (*Malvina Câpu Cristina-Georgeta, Pantelimon*). ● Săptămâna aceasta n-am avut nici un pic de noroc. Câteva proze sosite din Timișoara la finele lui ianuarie au umplut paharul *nevoitei* mele. Autorul lor, îmi dau seama că scrie ca să iasă de sub presiunea unei stări toxice. Este o fire slabă, o ființă crunt lovită de semeni, un ins abia ieșit din adolescență unde nu s-a simțit la larg, cum nici în copilărie. Un tânăr care acuză pe toată lumea de poziția fragilă în care se află viața sa sufletească, pe marginea prăpăstiei. Este un caz la prima vedere fără soluție. Și totuși, în rândurile sale otrăvite de ură și disperare, am găsit și zone de speranță. Dacă scrisul este mână întinsă lui cu iubire de un Dumnezeu nevăzut, atunci merită să încerce să se salveze prin scris. Drumul va fi foarte greu, tocmai pentru că este atâta ură la mijloc. Dar conștientizând pericolul de a se îneca în mlaștina ei, cu siguranță că se va salva scriind. (*Florin A. Sebastian, Timișoara*). ■

Cărți primite la redacție

- Vasile Pârvan, *Datoria vieții noastre*, două lecții inaugurale, ediția a III-a. În loc de prefață: *Vasile Pârvan și concepția tragică a existenței* de Tudor Vianu. Ediție îngrijită de Florica Dimitrescu. București, Ed. Univers, 1999. 128 pag.
- Tudor Vianu, *Tezele unei filosofii a operei*, prefață de Mircea Martin, postfață de Ion Vasile Șerban, București, Ed. Univers, 1999. 120 pag.
- Vasile Voiculescu, *Integrala prozei literare*, ediție îngrijită, prefață și cronologie de Roxana Sorescu, București, Ed. Anastasia, 1998. 702 pag.
- Vasile Voiculescu, *Integrala operei poetice*, ediție îngrijită și prefață de Roxana Sorescu, București, Ed. Anastasia, 1999. 798 pag.
- Ștefan Bănuțescu, *Cartea de la Metopolis*, ediția a III-a, prefață de Dan Silviu Boerescu, București, Ed. Allfa, 1999. 312 pag.
- Petru Dumitriu, *Vârsta de Aur sau Dulceața vieții* (Memoriile lui Toto Istrati), text îngrijit și prefață de Ion Vartic, Cluj, Biblioteca Apostrof, col. "Scrinul negru", 1999. 208 pag.
- Ion Horea, *Bătăi în dungă*, poezii, București, Ed. Albatros, 1999. 142 pag.
- Ioan Holban, *Poarta lumii*, jurnal în China, Iași, Ed. Sedcom Libris, 1999. 68 pag.
- Mariana Sipoș, *Dosarul "Marin Preda"*, reconstituire documentară, Timișoara, Ed. Amarcord, 1999. 184 pag.
- Aura Christi, *Ultimul zid*, poeme, București, Ed. Eminescu, 1999. 112 pag.
- Barutu T. Arghezi, *Note și comentarii*, publicistică, Timișoara, Ed. Marineasa, 1999. 446 pag.
- Ioan Lascu, *Un aisberg deasupra mării*, eseu despre opera postumă a lui Ion D. Sirbu, Craiova, Ed. Ramuri, 1999. 136 pag.
- Jose Augusto Seabra, *Conspiração da neve / Conspirația zăpezii*, poeme, ediție bilingvă portughezo-română, versiunea românească de Micaela Ghișescu, postfață de Mihai Zamfir, București, Ed. Cartea Românească, 1999. 108 pag.
- Florea Miu, *Viețile apocrifă* (47 poeme), Craiova, Ed. Pasărea Măiastră, 1999. 56 pag.

România literară

Editată de:

- Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă României și al Ministerului Culturii

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buznea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Ioana Pârvolescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Fiorescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Elena Raicu (contabil), Corneliu Ionescu (difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

e-mail:romlit@romlit.ro

http://www.romlit.ro; bic.romlit.ro

http://www.sfos.ro/news/romlit

http://www.kappa.ro/news/romlit

SOLIDARITATEA INTELECTUALILOR CU EI ÎNSIȘI

NU ESTE deloc improbabil ca folosirea cuvântului *solidaritate* să trezească astăzi, în ipoteza cea mai favorabilă, doar un zîmbet compătimitor. Pare desuet, chiar de prost gust și e oricum jenant, fiind atît de discreditat încît îl evită, instinctiv, pînă și demagogii cei mai rudimentari, totuși atît de puțin selectivi în însașiabla lor voracitate. Mai subzistă, ca un petic de vechi afiș electoral murdar și zdrențuit, doar prin cîte o denu-mire, ici-colo, biete relicve fără înțeles, conservate din comoditatea rutinei. Un moft intelectual, solidaritatea, un moft demodat, un moft de doi bani, acum, în epoca milioanelor...

Pînă cu doar zece ani în urmă fusese însă un cuvînt aproape magic. Traducea o speranță, mărturisea o adeziune și conținea o amenințare.

Fără să fi existat vreodată o explicație deschisă și directă, nimeni nu-l pronunța, nimeni nu-l scria, nimeni nu-l evita și nimeni nu-l elimina în necunoștință de cauză. Era, totodată, și o *parolă*, stabilea o comunicare, îngăduia o recunoaștere, semnaliza inițierea într-o realitate interzisă. Pentru că, evident, "solidaritate" devenise în România un cuvînt *greu* ca o consecință a mișcărilor de protest din Polonia, despre care oficial se tăcea; și, de fapt, mai degrabă acestei tăceri impuse i s-au datorat prestigiul și extraordinara dilatare a sensurilor. Desigur, abia cînd (și dacă!) se vor cerceta textele și contextele în care, din vara anului 1980 și pînă în decembrie 1989, a fost întrebuintat în România cuvîntul *solidaritate*, se va putea confirma sau infirma ipoteza că nu au existat utilizări inocente. Eu, unul, știu însă bine că au fost autori și publicații, culturale mai ales, iar *România literară* e una dintre ele, care își făcuseră din insistența asupra acestui cuvînt un fel de program tacit, niciodată exprimat dar totdeauna subînțeles, prin acea difuză *complicitate generală* ce avea să fie, odată regimul comunist răsturnat, ridiculizată, denunțată, culpabilizată, condamnată, socotită nu numai derizorie, dar și nocivă.

Fusese, oare, această *complicitate generală*, doar un surrogat de solidaritate, o contrafacere compensatorie, o comodă autoiluzionare, cum avea să se spună? Probabil că a fost și asta, într-o anumită măsură; dar unitatea și criteriile de măsurătoare sînt greu de stabilit, dacă nu e totuși o prostească zădărnice să crezi în posibilitatea lor. Mai mult: acceptînd că a fost *numai* simulacru sau amăgire, fapt este că totuși a funcționat ani de-a rîndul și a întreținut măcar o mistică a solidarității, dacă nu va fi fost și o formă a acesteia, în vreme ce foarte curînd după dispariția ei spațiul în care existase s-a transformat într-un teritoriu al dușmăniilor ireductibile și al sfîșierilor canibalice. Fireasca depreciere a *complicității generale*, pe care istoria o fă-

cuse inutilă, nu a fost urmată de o descoperire (sau o restaurare) a binefacerilor veritabilei solidarități. Dimpotrivă: *solidaritatea* însăși e astăzi un concept perimat și un cuvînt ieșit din uz, cine îl folosește riscînd să treacă drept un iremediabil caraghios ori un senil patetic.

ȘI TOTUȘI, și totuși, oricum am numi-o: fără să ia vreodată o formă explicit politică, solidaritatea ca ferment al unei diferențieri măcar năzuite față de ordinea ternă, suficientă și uniformizatoare a sistemului comunist și-a găsit în cultură terenul cel mai favorabil de manifestare. Cultura nu a fost atît (sau nu a fost doar) un himeric refugiu, o simplă posibilitate de evaziune cînd alte "oferte" mai tentante nu existau, cum spun micii, dar nu inocenții, zeloși ai "culturii de piață"; a fost, poate în primul rînd, urmarea înțelegerii instinctive că bătălia esențială împotriva comunismului era, în ciuda tuturor evidențelor, una de ordin cultural.

Astăzi însă, cînd comunismul a sucombat ca sistem politic și este probabil definitiv compromis ca ideologie, a-i afirma natura eminentamente culturală începe să sune, în sfîrșit!, a truism. Comunismul supraviețuiește, de altfel, și nu precar, ca realitate culturală, ca vital "fond" al exuberanțelor "forme noi", precipitat adaptate și adoptate în febra schimbărilor de recuzită de după 1989, iar supraviețuirea i-a fost asigurată chiar și cu inconștientul, dar nu mai puțin generosul concurs al celor care s-au declarat, de pe o zi pe alta, anticomuniști intransigenți, chiar fanatici (dacă nu mai ales al lor și sînt, vai, legiune!, ca demonul aflat în cel îndrăcit din ținutul Gadarenilor).

"DE LA căderea dictaturii, intelectualii nu au obținut nici o victorie substanțială pe plan politic" - declara de curînd Andrei Pleșu într-un interviu apărut într-un ziar elvețian (*Le Temps*, 11.08.1999). Ministrul român de externe, intelectual el însuși, observa, totodată, că "îndată după căderea lui Ceaușescu, intelectualii s-au implicat prea mult în politică și într-un mod isteric, nepotrivit cu statutul lor în societate. Astăzi, ei se implică prea puțin". "Cred - adăuga Andrei Pleșu - că e inevitabil ca ei să fie prezenți pe scena istoriei, chiar dacă reacțiile lor sînt adesea inadecvate". Cum însă nu face parte din savonarolica specie a intelectualilor-procurori autoinvestiți, Andrei Pleșu nu se va fi excluzînd pe sine din această succintă descriere a *eșecului intelectualilor*. Un eșec însă doar parțial, ce s-ar fi înregistrat doar în plan politic, unde "intelectualii nu au obținut nici o victorie substanțială".

Dar în ce ar fi putut consta o victorie a intelec-

S italic

Un S, o sârmă-ndoită de degetele lui
Dumnezeu

între police și index,
între pedeapsă și inspirație,
asta sunt eu de-acum: un om în formă de S.

Cu cîta pricepere m-a lucrat răbdător
Creatorul,
mi-a modelat încet în multele nopți
coloana,
crengile merilor din Ardeal pe dealuri
la fel se-apeacă, tot mai mult, spre pămînt,
în preajma unui cimitir de țară,
în grădina unui prieten
deasupra Teiușului.

Ca o solniță de Cellini m-a rotunjit în față,
un cărăbuș de mai, greoi și totuși zburînd
prin livezile vârstei, cîndva,
acum, poposind pe zgura terasamentelor,
mai des,
pe mâinile care rup pâinea și toarnă
în căni vinul aspru din damigeană;
sub ploaia de vară lumina Rusaliilor.

Un S, o sârmă-ndoită de ochelari cu
lentilele crăpate,
prin care văd ochii albaștri ai lui Isus
privindu-mă cu blîndețe.

Adrian Popescu

tualilor în plan politic?! În formarea unui partid? În constituirea unei sau a unor influente asociații civice? În ascensiunea unor intelectuali în funcții și demnități deținute altcîndva de activiștii partidului unic? Din toate aceste puncte de vedere, intelectualii români au obținut numai victorii, nu se poate ști dacă și "substanțiale", dar victorii orișicum, este o evidență: au existat și există partide politice ale intelectualilor sau care se declară astfel; există, s-au manifestat și se manifestă ca atare influente asociații civice ale intelectualilor; președintele țării, președintele Senatului și primul ministru sînt, "la bază", profesori universitari, iar cel puțin unul dintre ei a fost susținut de intelectuali în mod explicit, activ și entuziast; în sfîrșit, din guvern fac parte mulți intelectuali, unul dintre aceștia fiind chiar Andrei Pleșu.

Care nu se înșeală, totuși, în constatarea eșecului intelectualilor: atîta doar, că au eșuat *ca intelectuali*. Acea diferență pe care o stabileau în perioada comunistă, mai bine sau mai prost, mai net sau mai difuz, mai demn sau mai echivoc, în raport cu *ordinea politică* a dispărut. Comportamentul "истерic" diagnosticat de Andrei Pleșu e mai degrabă o consecință decît o cauză: intelectualii au abandonat spiritul critic, principalul lor element de identitate, în favoarea partizanatului politic. Au renunțat, de fapt, la solidaritatea cu ei înșiși, iar de aici pînă la dinamitarea minimei, dar vitalei, solidarități categoriale n-a mai fost decît un pas. Au renunțat totodată, poate inconștient, și la libertatea intelectuală: numărul celor care au devenit, de bunăvoie, niște lamentabili slujnicari politici este impresionant și în continuă creștere...

Mircea Iorgulescu

BIBLIOTECA IDEALĂ

Ion Pop & comp.

ANUL trecut a apărut (și a și dispărut, aproape neobservat de comentatori) primul volum, literele A-D, dintr-un *Dicționar analitic de opere literare românești* realizat din inițiativa Catedrei de literatură română, literatură contemporană și teoria literaturii a Facultății de Litere din Cluj. În această întreprindere amplă s-au angajat 29 de cercetători (Georgeta Antonescu, Leon Baconsky, Ștefan Borbely, Ioana Bot, Nicolae Bot, Corin Braga, Cornel Căpușan, Sanda Cordoș, Doina Curticăpeanu, Sergiu Pavel Dan, Vasile Fanache, Livia Grămadă, Sara Iercoșan, Mircea Muthu, Laura Pavel, Gheorghe Perian, Ioana Em. Petrescu, Liviu Petrescu, Dumitru Pop, Ion Pop, Cornel Robu, Lionel Decebal Roșca, Octavian Șchiau, Ion Șeuleanu, Călin Teuțișan, Silvia Tomuș, Mihaela Ursa, Ion Vartic, Vasile Voia), coordonați de Ion Pop. Unii dintre ei – Livia Grămadă, Ioana Em. Petrescu, Liviu Petrescu – au murit între timp, din nefericire, dar munca la dicționar nu s-a întrerupt. Cu un sentiment al continuității rar întâlnit în cultura noastră, Ion Pop anunță, într-un *Cuvânt înainte*, că în anii imediat următori vor fi elaborate și tipărite celelalte volume ale dicționarului.

Realizarea unei asemenea lucrări este în principiu salutară într-o țară în care se găsesc foarte multe opinii și foarte puține informații. Lista cărților cu caracter informativ de care mai avem nevoie în literatura noastră este mult mai mare decât a celor existente.

Apoi, mai este îmbucurător faptul că în rândurile colaboratorilor se află numeroși critici și istorici literari, esești, specialiști în teoria literaturii cu o competență dovedită anterior și mai ales că rolul de coordonator și l-a asumat Ion Pop, un eminent om de litere, reprezentant marcant al echinoxismului și, în general, al spiritului cărturaresc clujean.

Probleme teoretice

ELABORAREA unui dicționar de opere literare ridică, bineînțeles, diferite probleme teoretice, unele irezolvabile. Ce înseamnă o "operă literară"? În cazul unui roman, lucrurile par simple. Dar în cazul unui poem? Luăm în considerare poemul sau culegerea de poeme din care el face parte? În altă ordine de idei, poate fi judecată o operă literară în sine, fără referire la celelalte scrieri

ale aceluiași autor? Există opere literare care prezintă interes numai pentru că aparțin unui mare scriitor. Le înregistrăm separat, în afara – tocmai – a aceluia ansamblu care le conferă legitimitate estetică? În sfârșit, cum prezentăm o operă literară? Neutru, ca într-un dicționar? Sau eseistic, așa cum este astăzi la modă? Procedăm la o evaluare estetică a creației în cauză? Plecăm de la premisa că ea are oricum valoare din moment ce a fost selectată pentru a figura în dicționar?

Ordonarea alfabetică după titlu rupe orice perspectivă istorică și introduce un criteriu dadaist în compunerea imaginii unei literaturi. (Iată, ca exemplu, o succesiune de titluri: *Alexandru Lăpușneanu* de Constantin Negruzzi, *Alfabet poetic* de Ștefan Aug. Doinaș, *Al doilea mesager* de Bujor Nedelcovici, *Alegere de stareță* de Damian Stănoiu, *Amendament la instinctul proprietății* de Mircea Nedelciu, *Amintiri* de Alecu Russo, *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă, *Amoriul din prietșug* de Costache Conachi.) Așa stând lucrurile, în fiecare articol ar trebui evocat contextul istoric în care a apărut opera literară respectivă și, în cele din urmă, ar trebui povestită întreaga istorie a literaturii române. Drept urmare, dicționarul ar căpăta proporții monstruoase, transformându-se într-o culegere de istorii ale literaturii române.

Dacă și-ar fi pus obsesiv asemenea probleme, Ion Pop și colaboratorii săi ar fi ajuns la concluzia că un dicționar de opere literare este irealizabil și n-ar mai fi deschis un șantier atât de vast. Spre norocul nostru, însă, ei au trecut direct la fapte și, cum se întâmplă de atâtea ori în viață, irealizabilul s-a dovedit realizabil.

Nimic despre selecție

DUPĂ cum explică Ion Pop în prefață, dicționarul este conceput ca o "bibliotecă esențială a literaturii române". Cu alte cuvinte, dacă un american sau un japonez ne-ar întreba cu ce ne laudăm noi, românii, în domeniul creației literare, am putea să-i dăm un răspuns concis, oferindu-i un exemplar din acest dicționar. Sau, dacă ar trebui să petrecem viața pe o insulă și am vrea să luăm cu noi cele mai bune cărți românești din toate timpurile, am putea recurge, ca la un ghid, tot la lucrarea clujenilor.

În linii mari, dicționarul îndeplinește această funcție, de indicare a ceea

ce are reprezentativ literatura română. Bineînțeles că pentru orice comentator este mare tentația de a se pronunța asupra selecției, de-a o raporta la bibliotecă ideală a literaturii române pe care, în mod sigur, o visează și el. Însă acest mod de a discuta este nelocal. Nu se pot așeza față în față o lucrare enciclopedică realizată cu o năzărire a unei asemenea lucrări.

Singura observație care se poate face este aceea că autorii dicționarului s-au dovedit a fi mai exigenți cu literatura trecutului decât cu aceea contemporană. Ca atâția alți exegeți (să nu uităm că G. Călinescu însuși a rezervat un spațiu nejustificat de mare unor contemporani ai săi în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*), și ei și-au temperat spiritul critic atunci când au luat în considerare literatura ultimelor decenii. Altfel, cum s-ar explica prezența, într-o "bibliotecă esențială a literaturii române", a unor cărți ca *Acte originale/ Copii legalizate* de Gheorghe Crăciun, *Al doilea mesager* de Bujor Nedelcovici, *Amendament la instinctul proprietății* de Mircea Nedelciu, *Arma secretă* de Eugen Jebeleanu, *Bătrânețile unui băiat cuminte* de Traian T. Coșovei, *Cearta cu haosul* de Nina Cassian, *Citadela sfărâmată* de Horia Lovinescu sau *Din calidor* de Paul Goma?

O coordonare prea... democratică

EXISTĂ o unitate de stil a dicționarului, asigurată de ținuta intelectuală de la care nu se abdică niciodată și de seriozitatea prezentărilor. Eh, școala clujeană! ar spune – cu nostalgie și cu invidie – un bucureștean. Dincolo însă de această trasătură unificatoare, specifică spiritului universitar, se constată multe inconsecvențe, inadmisibile într-o lucrare de referință.

Iată câteva exemple. Fiecare articol este alcătuit din două părți, una rezervată unor informații bibliografice propriu-zise și alta comentariului critic. Dacă luăm în considerare prima parte, nu se poate să nu observăm că în unele cazuri informațiile puse la dispoziția cititorului sunt bogate și edificatoare, în timp ce în altele abia dacă se fac câteva mențiuni și acelea fără entuziasm, ca și cum ar fi vorba de îndeplinirea unei plictisitoare formalități birocratice. În legătură cu nuvela *Dropia* a lui Ștefan Bănuțescu se avansează următoarele informații:

"Nuvelă de Ștefan Bănuțescu. Apă-

Dicționar analitic de opere literare românești, A-D, coordonare și revizie științifică de Ion Pop, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1998. 364 pag., 23 000 lei.

rută în *Gazeta literară* nr. 27, 1964, și reluată în volumul *Iarna bărbaților*, București, 1965. Originile ei se află într-un reportaj cu același titlu, publicat de autor cu un an înainte, în *Gazeta literară*, nr. 17, 1963. Ca scrieri premergătoare, cu rol important în geneza nuvelei, Ștefan Bănuțescu a indicat câteva poezii care, deși au văzut lumina tiparului de abia în 1968, în volumul *Cântece de câmpie*, au fost elaborate mai devreme, putând astfel exercita o influență, îndeosebi la nivelul scriiturii. Versuri întregi sau doar expresii din poeziile *Dropia*, *Cântec de seară*, *Cântec de dimineață* și *Orz pe vatră* au pătruns în nuvelă, contaminând cu lirismul lor exprimarea unora dintre personaje."

În schimb, despre romanul *Dimineața pierdută* de Gabriela Adameșteanu se spune numai atât:

"Roman de Gabriela Adameșteanu; apare la Editura Cartea Românească, București, 1983."

Nu se menționează nici măcar dramatizarea romanului, care a stat la baza unui spectacol de teatru de mare succes!

Cât privește partea a doua – și cea mai amplă – a fiecărui articol, comentariile solemne și (poate involuntar) apologetice alternează cu analize critice propriu-zise. Astfel, anosta carte a lui Gheorghe Crăciun, *Acte originale/ copii legalizate*, îi inspiră lui Ștefan Borbely (el este autorul articolului) fraze de genul: "literatura e un joc al ipostazierii neantului, reluat ori de câte ori autorul se așează în fața colii albe de hârtie". În schimb, analizând tulburătorul roman *Bate și ți se va deschide* al lui Mihai Sin, Sanda Cordoș face severe observații critice: "Ade-seori, paginile 'sociografice', cu tematică cetățenească, pe lângă faptul că sunt scrise fără un prea mare har publicistic, nu sunt inteligent introduse în structura romanului, constituind tot atâtea pagini parazitare." Observațiile sunt, nimeni nu contestă, judicioase, dar, din cauza inconsecvenței modului de prezentare, se poate ajunge la concluzia – falsă – că romanul lui Mihai Sin ar fi mai puțin valoros decât acela al lui Gheorghe Crăciun!

În coordonarea elaborării unui dicționar, fie el și de opere literare, prea multă democrație strică.

Femeia lângă oglindă

CÂND lansam în 1998, la Timișoara, cartea Corinei Ciocârlie, încercam în cuvântul de întâmpinare un soi de truc retoric. Ceva de genul: «Dacă m-aș pune să întreb, ca – în basm – mama vitregă și rea, dar gândindu-mă nu doar la figura celei care scrie, ci și la cartea pe care o semnează: “Oglindă, oglinjoară, cine-s cele mai frumoase din țară?”, mi s-ar răspunde prompt: “Corina Ciocârlie și *Femei în fața oglinzii*»». Acum, după ce am recitit cartea mai “la rece”, fără euforia momentului festiv, îmi dau seama că, de fapt, nu aș schimba nimic. Poate aș renunța la stilul prea jucăuș al formulării și aș încerca o argumentare serioasă a judecății, pe care nu o retractez și nici măcar nu o nuanțez. Ea rămâne intactă.

Cine vrea să se asigure că nu exagerez nu are decât să privească fotografia autoarei de pe contracopertă (asta pentru aspectul oarecum “lumesc” al întrebării/răspunsului) și apoi să citească atent cartea. Există o legătură între felul în care tână femeie – autoarea (prinsă de obiectiv “în poză”), se expune destul de șocant privirii cititorului, așezată provocator pe podeaua unei mansarde (alături de o oglindă asimetrică) și cuprinsul propriei cărți? Presimt că da. Intrând în jocul Corinei Ciocârlie, aș spune că fotografia respectivă pune (nu știu cât de premeditat) în abis chiar *Femei în fața oglinzii*, cu întreaga sa metodă, cu decupajul și construcția ei. Mai mult chiar, fotografia cu pricina, i-ar îngădui unui cititor plin de imaginație să dibuie printre rânduri și un posibil roman, nescris (încă), *Femeia lângă oglindă*.

Spre a risipi orice neînțelegere: cartea Corinei Ciocârlie este o frumoasă, o foarte frumoasă carte de teorie și critică literară, scrisă elegant și aparent “neutru”, fără nimic confesiv. Și totuși, ea spune (poate fără să vrea) mult mai multe decât s-ar lăsa citite, nu doar despre propria textură, ci și despre autorul său. Dar ce înseamnă, “o frumoasă, o foarte frumoasă carte de teorie și critică literară”? După opinia mea, o carte care descoperă o idee, și-o transformă în “temă”, își elaborează un sistem de argumentare a ipotezei, apoi îl verifică prin succesive analize de text, construiește o structură coerentă, armonică a ansamblului, spre a încerca în final o sinteză. Aceasta ar fi o frumusețe (e drept, de tip “clasic”, dar la care subscriu), să-i spunem, a ideii de știință a literaturii, pe care cartea o pune în joc. Ar mai fi apoi ceva despre care criticii omit de obicei să vorbească: frumusețea pe care îmi place să o numesc “morală” a unei cărți de acest gen. Și mă gândesc la o elementară deontologie a meseriei unui interpret de literatură, care s-ar transcrie, simplu spus, prin gesturi de probitate și solidaritate profesională: citarea surselor, notarea promptă a oricărei filiații etc. Și, nu în ultimul rând, ar trebui vorbit despre frumusețea directă, vizibilă, a unui “stil”, de-acum inconfundabil, care nu derivă doar dintr-o abilitate a frazării, ci interferează organic cu primul mod prin care cartea devine spectacol estetic, cel al jocului ideii. Să le analizăm pe rând.

Ipoteza cărții e, într-adevăr, seducătoare. E tangentă ideii lui Borges (din

Istoria infamiei) și celei a lui Baltrusaitis din celebrele studii de catoptrologie. Evoluția oglinzii, recuperată de către literatură ca simplu obiect real, reflectant, dar și ca metaforă, poate depune mărturie despre o altă evoluție, mai cuprinzătoare: a literaturii înseși, ba chiar a spiritului uman. Corina Ciocârlie își asumă din start această premisă, dar merge mai departe. Pariul cărții ar fi următorul: «În paginile de față vom încerca să vedem în ce măsură deteriorarea progresivă a oglinzii – altfel spus, infamia ei crescândă – e emblematică pentru criza modernă a eului, precum și pentru “criza” romanului românesc» (p. 5). Iar cele 250 de pagini nu fac decât să argumenteze această ipoteză. Transformată în personaj romanesc, depășindu-și statutul de simplu obiect de recuzită, oglinda tot mai degradată (ciobită, opacizată parțial, murdărită, deformată, spartă) reflectă mult mai mult decât exteriorul / interiorul celui aflat în fața ei (de obicei o femeie). Ca metaforă a înseși operei literare (în bună tradiție a poeziei mimetice), ea poate depune mărturie despre “vârstele” romanului românesc, despre devenirea acestuia.

Dacă un hiperexpert în ale teoriei literare ar dori să fisurize construcția Corinei Ciocârlie, demonstrând că armătura e fragilă, acum, la început ar trebui să o facă, presupunând că s-ar simți în stare de o asemenea lucrare. Cu alte cuvinte, el ar trebui să probeze dacă e validă ipoteza că evoluția metaforei unei forme simple (în cazul nostru “femeia în fața oglinzii”) dă seama de evoluția unui segment din istoria romanului? Poți reconstitui istoria unui gen din istoria unui “topos”? Altfel spus, poate partea, în acest caz, subintinde un întreg? Personal, cred că da. Întâi, pentru că nu mă simt un hipertetician literar, în stare să afirm contrariul. Apoi, pentru că am încercat eu însămi o asemenea demonstrație, urmărind evoluția unui cu totul al topos (“duelul amoros”), care nici măcar nu are atât de pregnantă funcția de mise en abyme, precum oglinda, iar ipoteza mi s-a părut valabilă. Chiar dacă modul de a-mi argumenta atașamentul pentru o idee nu pare a se supune normelor logicii, am să continui spunând, în al treilea rând, că tot ce urmează acestei premise în cartea Corinei Ciocârlie e atât de articulat, atât de armonios construit, încât valoarea de adevăr a ipotezei parcă nici nu mai contează. Ea rezistă prin pură și simplă frumusețe a edificiuului pe care îl înalță.

Iar modul în care decupează cele 12 secvențe din istoria romanului românesc al secolului XX, descompunându-le apoi, cu ochi scrutător, în fragmente cu valoare de emblemă pentru demonstrația ce va urma, stă mărturie acestei frumuseți. Se înșiruie, așadar, într-un cuprins, la rândul lui conceput “în oglindă”, cu două părți simetrice (*Peripețiile oglinzii în lumea Alisei și Peripețiile Alisei în lumea oglinzii*), 12 autori și 12 romane. Liviu Rebreanu, H.P. Bengescu, Camil Petrescu, Anton Holban, G. Ibrăileanu, M. Blecher, Ștefan Bănuțescu, Gabriela Adameșteanu, George Bălăiță, Radu Petrescu, Mircea Cărtărescu, Gheorghe Crăciun. Majoritatea

textelor alese sunt cunoscute chiar unui cititor mediu, nu doar criticului literar. De aici, un efect de seducție amplificat. Fiecare capitol conține, ca secvență inaugurală, chiar fragmentul ce va fi supus analizei, fapt de natură să sporească interesul oricărui cititor fascinat de exercițiul hermeneutic. Se privesc, așadar, în oglindă, de cele mai multe ori, eroinele – Nadina, Manuela, Emilia, Dania, Adela, Clara, Felicia, Yvonne, Ioana. De fapt, adesea ele sunt surprinse văzându-se, de privirea voyeură a naratorilor, ei înșiși, aproape toți, “miraculos efemi-nați” (după o expresie dragă lui Barthes). Un singur personaj (și, la modul extrem de subtil, chiar naratorul) își asumă ambiguitatea sexuală: cel din prozele lui Mircea Cărtărescu. E refăcută apoi “scena”, readus în memoria cititorului contextul, recapitulate prompt sugestiile unor critici care s-au exersat în aceeași zonă sau într-una tangentă, pentru ca în etapa următoare Corina Ciocârlie să demareze pe cont propriu interpretarea.

Pornind de la mica secvență a “oglinzii”, ea atinge performanța de a o “plimba” nu doar în spațiul aceluiași roman (povestire, nuvelă) făcând-o să reverbereze neașteptat și încărcând-o de semnificații nebănuite, ci de a o deplasa, printr-un exercițiu comparatist extrem de inteligent, în mai toate textele analizate. Stau astfel, unul în oglinda celuilalt, romane ale modernismului românesc, precum *Adela* și, să spunem, *Patul lui Procust* sau *Jocurile Daniei*. Conexiunile sunt coerente, bine articulate, deoarece autoarea are în vedere nu doar simple repertorii tematice sau tehnici narative, ci viziunile de ansamblu asupra lumii (reale și, deopotrivă, românești), așa cum le configurează, de pildă, Ibrăileanu, Camil Petrescu sau Anton Holban. Iată un exemplu: «În ce privește autoreferențialitatea, noutatea adusă de proza lui Ibrăileanu, Camil Petrescu și Anton Holban – față de cea a lui Rebreanu ori a Hortensiei Papadat Bengescu – constă tocmai în exploatarea conștientă a relației speculare. Scriitorii “de profesie” – precum Sandu (*Jocurile Daniei*) ori Ladima (*Patul lui Procust*) – stăpânesc perfect mecanismul punerii în abis, iar “diletanții” – Fred Vasilescu (*Patul lui Procust*) ori Emil Codrescu – experimentează și ei, în paginile jurnalului intim, paralelismul fertil dintre funcția de reflectare a oglinzii și mimesisul narațiunii. Iubirile trecute, evocate de eroul lui Ibrăileanu, nu constituie doar – cum s-a mai spus – diversele vârste ale Adelei, ci și diversele vârste ale prozei românești» (pp. 89-90). Spre a mai da încă un exemplu, într-un pilduitor pentru marea mobilitate a Corinei Ciocârlie de a asocia idei: analiza fragmentului specular dintr-un roman postmodern, *Lumea în două zile* a lui George Bălăiță: «[...] Felicia deveni vecină tocmai pentru că, zărindu-i chipul obosit în oglindă, își contemplă de fapt propria imagine, peste timp. Scena poate fi citită ca o sugestivă parodie a “înfruntării” la oglindă dintre Adela și doamna M.: între regia lui Ibrăileanu și cea a lui Bălăiță, s-a întors definitiv o

Corina Ciocârlie - *Femei în fața oglinzii*, Ed. Echinox, Cluj-Napoca, 1998, 252 pag., preț 12.835 lei

pagină din istoria romanului românesc. Cu ani în urmă (pe vremea când Codrescu își scria jurnalul, iar Antipa nu se născuse încă), bronzul tocit al oglinzii era încărcat de *formule criptice* care acum *nu mai spun nimic*. Un lucru e sigur: de la *Adela* și până la *Lumea în două zile* tirania sensului a luat sfârșit» (p. 142).

Același strălucit exercițiu comparatist se exersează nu doar în spațiul literaturii române și, încă mai semnificativ, nu doar în spațiul literaturii. Frecvențele conexiuni cu proiectul estetic al modernității și postmodernității occidentale, de la eseu filosofic, proză, teatru, pictură, film, artă fotografică, o descriu suplimentar pe Corina Ciocârlie: anvergura a culturii, extremă mobilitate a inteligenței, acuratețe a observației, flexibilitatea metodologică (între un tematism temperat și naratologie, ambele subordonate unui proiect hermeneutic mai vast, care poate fi corelat și cărților sale anterioare). Cu acest ascendent de invidiat, Corina Ciocârlie parcurge cele 12 “trepte” ale prozei românești; în fapt, chintesenta a două vârste ale “infamiei oglinzii” și nu mai puțin ale “crizei” romanului: «începând cu vârsta falsei inocențe (anii '20), și terminând cu vârsta falsei resemnări (anii '90)». Sau, translând efectul de oglindă la ceea ce s-ar putea numi “vârstele romanului”, de la modernism la postmodernism. O îmbătrânire? O deteriorarea ca semn a ceva iremediabil sfârșit sau doar o lentă evoluție spre încă nebănuita renaștere? Prin afirmarea acestui din urmă gând Corina Ciocârlie își încheie, cu un superb patetism cartea: «Chiar dacă răstignirea nu mai e urmată de înălțarea la cerul metafizic, seninătatea greu cucerită a bietului corp postmodern sugerează trecerea (prin renunțare sau orbire) din starea de confuzie în starea de armonie. Dincoace – și nu dincolo – de cositorul oglinzii, gestul imprudent al lui Narcis capătă sensul regenerativ al prăbușirii Meșterului Manofe: din cenușa relației speculare izvorăște, totuși, sfioasă, tăcută, de nimeni luată în seamă, o “fântână lină / cu apă puțină”» (p. 249). Aș putea continua într-un singur fel, spunând că un fragment din “bietul corp postmodern” (un corp scriptural, firește) poate fi chiar cartea Corinei Ciocârlie, semn al unei vârste, și ea greu cucerită, mai senină și armonioasă. Probabil o nouă, o altă vârstă a chiar criticii literare române.

Adriana Babeți

Vulnerant omnes, ultima necat

DEȘI ne-am fi așteptat, poate, ca tăcerea exilului parizian al Ioanei Crăciunescu să fie, după opt ani de zile, în sfârșit spartă, ei bine acest lucru nu s-a întâmplat decât pe jumătate. Astfel, volumul *Creștet și gheare / Du front et de griffes* apărut la Editura Cartea Românească (în condiții grafice care nu-i fac, de această dată, cinste) include o bună parte din versurile mai vechi ale Ioanei Crăciunescu. Acestora din urmă (sau, poate, și celorlalte) Tudor Potra le-a dat o frumoasă tălmăcire în limba lui "sieur Rimbaud", cum îi spune chiar el.

Peste poezia Ioanei Crăciunescu angoasa, spaima apropierei momentului ultim (o spaimă care nu exclude, însă, luciditatea) și-a întins demult aripile. Un poem precum *Iarnă clinică* devine fișa de temperatură a unei angoase conștiințioase în-

Ioana Crăciunescu, *Creștet și gheare / Du front et de griffes*, Versiune în limba franceză: Tudor Florian Potra, Cartea Românească, 1998, 129 p.

registrate. Spaima atinge un punct catartic, procesul distrucției ajungând să fie contemplat cu savoare: "Există un mers înapoi în tumoare, / o reșazare a morții în țesuturi, / o bucurie a depravării". O teribilă apăsare e resimțită fizic, nervii sunt încordați la maximum: "O sanie ca un tăvălug, trasă de reni, / și se suie în pat, / și se așază pe piept cu toată greutatea, / te privește în ochi, îți scuipe în față imaginile copilăriei / - clopoței, stridente spărgând auzul - îți ninge pe creier / ... / dormitoare de soldați nervii mei - mereu în alarmă". Pântecul protector al mamei e căutat într-o poezie cu vibrații de *Duhovnicească* argeziană: "În pântecul pântecului mamei mele m-aș fi ascuns / să nu aflu cine pășește spre cine" (*Devastatoare mașini*).

Poeta aparține stirpei existențialistilor care-și privesc corpul înregistrându-i reacțiile, procesele, sub sticla rece a microscopului: "În fiecare seară, cu degetele lor mărunte și harnice / fetele adună celulele moarte ale creierului meu / și le cară într-o prelată pe scara de incendiu / spre spălătorie, unde le spală / le freacă / până devin perle de curățenie" (*Pe scara de incendiu*). În *Sezon mort* apare

întreg imaginarul depresiei: albul orbitor al saloanelor de spital, narcoticele, pansamentele, alcoolul, iodul, venele înghețate (simbol al încetării funcțiilor vitale). Iubirea însăși e o experiență vătămătoare: "Strălucitoare-i iubirea lamă subțire de-oțel strânsă-n palmă" (*Exerciții de uimire*). Trecerea prin viață ia forma unei continue căutări a identității: efortul se dovedește zadarnic, anamneza (în înțelesul ei platonice) eșuează, imaginea nu se încheagă: "Te întrebi mereu cine ești. / Cine crește și se desăvârșește în tine. // Aluneci orb pe trepte unsuroase de indoială / (... tristeți puse pe născut varsă zilnic / pe treptele tele...) / aluneci în subsoluri înțunecate printre borcane goale, / lăzi urât mirositoare cu măturii mărunte despre oameni, / îți scuturi hainele / îți treci mâna prin păr / și urci iar // bați la ușa ta și nu îți deschizi niciodată" (*Printr-un vizor diafan te privești*).

Viața are desfășurarea unei cardiograme, parcursuri ascendente și prăbușiri, culmi și abisuri care te transformă, în final, în câmpie, relieful plat și uniform al liniei izoelectrice: "Se instalează pierderea de sine. Umbra înghețe pupila / măduva curge din oase în iarbă. Iarba îți urlă pe limbă / într-o limbă necunoscută. Gura umflată cu pădăii / bâlbâie un testament planetar. / ... / O mână te adună, te ia și te duce / cealaltă execută cu mine baletul angoaselor zilnice. / În fâșăitul panourilor albastre sub mânușile de cauciuc ale șoaptei / sunt ultima cardiogramă a iubirii" (*Ultima cardiogramă*).

Singura certitudine rămâne, prin urmare, moartea. O moarte, cum spuneam, înregistrată oră de oră. Fiecare din acestea își lasă pe trupul nostru urma indelebilă, eternă împlinire a vechii inscripții de pe cadranele orologiilor: "Toate rănesc, ultima ucide".

Dan Croitoru

Retragerea în poem

IN MEMORIA noastră pasivă Bianca Marcovici se înscrie ca enfant prodige al școlii române de violonistică, ceea ce ni se confirmă în pagina de "Date biografice" a volumului recent de versuri *Amprente*, Ed. Papyrus, Tel Aviv, 1999. Aflăm totodată că în paralel cu concertele și turneele în țară și străinătate, aplaudată solistă urma cursurile Facultății de Construcții din orașul natal (Iași, 1952), ceea ce îi va prinde bine în noua sa patrie adoptivă, Israel, unda va emigra în 1991.

Ceva inapelabil a intervenit în cariera sa artistică, dacă Bianca Marcovici a trebuit să renunțe, fiind totuși omologată ca inginer constructor la o firmă din Haifa. Fapt e că anamneza muzicală este o permanență a scrisului său, dovadă și această carte de "poezii apărute și inedite", un fel de florilegiu ce întrunește texte noi, dar mai ales publicate în volume sau periodice din țară sau străinătate în ultimii zece ani. Sigur că autoa-

Bianca Marcovici, *Amprente*, Ed. Papyrus, Tel Aviv, 1999.

rea are circumstanțe atenuante în cel puțin două privințe: nu s-a dedicat trup și suflet poeziei în înțeles profesionist, deși este membră a USSR, a USI etc.; a întrerupt forțat contactul cu poezia românească la zi, nu numai prin plecarea sa în Israel, ci și prin asumarea unei *alte vieți*, cu un alt praxis, cu o altă limbă, altă tablă de valori. Tocmai prin acest joc subtil între integrarea sa civică, familială și socială în Israel și dorul fundamental, indeniabil de patria părinților ieșeni, de Iașul și Bucureștiul copilăriei și tinereții sale glorioase, poezia Biancăi Marcovici convinge, este atașantă; detașându-se totodată în concertul poeziei de limbă română a coreligionarilor prin febrila alternare, confruntare între rațiunea practică și rațiunea inimii sau vocea interioară. Semnale ale integrării în patria adoptivă se dau atât prin poemul ce deschide antologia, "Bunicul frunzelor", un omagiu adus lui Ithak Rabin, asasinatului simbol al păcii, cât și prin textul de încheiere, "Recunoaștere". Formal vorbind, avem de-a face cu o poezie modernă, alertă, accidentată ca relief prozodic, tentată mai mult de comunicare și identificare prin recurs la idee, scenariu pilduitor, imperativ moral. Ceea ce nu exclude devoalarea unei subiectivități autentice, sfâșiate între două lumi, două vieți, două vârste. Cea a visului de autoedificare ca protagonistă a unui destin de excepție, și cea a descinderii în arena comunitară. Fie că e vorba de războiul din Golf (1991) sau de realitățile capitaliste șocante pentru poet: "în țara în care 'cheia succesului' se plimbă pe sârma ghimpată / în țara în care transparentele / poetului / sunt interpretate descurajant (...)", problema supraviețuirii este pentru Bianca Marcovici un leit-motiv ce adesea se încarcă polemic dar și nostalgic: "am prins rădăcini la etajul zece / văd sinagoga reformistă / văd o parcare / n-are cine să-mi picure mir / pe gaura cheii, n-are cine / să mă apere de mine / aici în Haifa zidurilor de sprijin. / așcunsă mi-e inima de tine, / grădina mea a rămas Dincolo / mi-am luat cu mine semințe și frunze, / le-am împărțit pe la prieteni / să prindă rădăcini undeva..."

Cicatrizarea feluritelor răni, cea a dorului de *Dincolo* sau cea a contractului cuplului, se face prin retragerea orgolioasă în poem, în memorialul de-

dicat figurii paterne, Saul ("ucis de un doctor beat / din Iașul anilor agonizant") sau în scenariu de interiorizare a dramei sale artistice. Revin martelant detaliile biografice ale înstrăinării, ale unui sfârșit de partidă, ale unui sacrificiu asumat: "*levana, levana... numele meu în ebraică / nu-l murmură nimeni aici. / fâlfăie steagul în care mă învălui / de o bucată de vreme / un cer insipid / doar fetele mele au prins trenul / speranței, / mă împac cu mine / îmi aduc aminte de pactul eșecului / cei de dincolo de zidurile de sprijin ale Haifei se aude răspicat cuvântul latin al elegiei Biancăi Marcovici la răscrucea dintre două lumi.*"

Geo Vasile

Critica și condeiul autorului de ficțiune

Volumul lui Daniel Vighi, *Între hanger și sofa. Literatură în epoca veche românească*, ar trebui de fapt să sublinieze *Epoca veche în literatura românească*. Autorul își abordează obiectul de studiu mai degrabă din perspectiva istoriei mentalităților, oprindu-se nu atât asupra textelor propriu-zise, cât asupra contextului care le-a generat.

Se știe că ingrata sarcină a celui care se apleacă asupra vechilor scrieri românești este de a stabili cît anume din ele supraviețuiește ca limbaj artistic într-o literatură în care scrisul a fost mereu subordonat intenționalităților extraliterare - tiraniei lui *ce*, nu a lui *cum*. Conștient de aceasta, autorul își va axa la rîndul său studiul pe *ce*, nu pe *cum*, oferind, de exemplu, un capitol dedicat "Cuvîntul(ui) în *lumea* românească medievală" (s.m.), dar nu și unul dedicat cuvîntului în *literatură* românească medievală. De altfel, demersul se dorește a fi unul interdisciplinar. Metoda aleasă nu este una de strictă specialitate (poetică), ci un dialog al literaturii, istoriei și filosofiei, care însă nu salvează cartea de la o oarecare senzație de prolixitate. Nonșalanța spiritului digresiv, care se pierde în subtilități teologice și filosofice chiar în cuvîntul introductiv, permitin-

du-și luxul plictisitor de a trece în revistă răspunsurile filosofiei indiene și a celei hegeliene la întrebarea referitoare la sensul istoriei, sau alunecarea de la obiectul inițial statuat prin titlu și revenirea tîrzie la acesta în alt subcapitol, precum și amplexarea notelor de subsol, care ar putea foarte bine face parte din corpul textului propriu-zis, constituie deopotrivă farmecul, dar și slăbiciunea acestui volum.

În concordanță cu o mai veche preocupare a sa, Daniel Vighi va ceda și aici "tentației Orientului" - dacă nu cumva acesata nu a fost chiar impulsul inițial al acestei lucrări. El dedică un capitol textelor literare actuale în care se găsește reverberații ale Bizanțului fanariot așa cum se desprinde el din textele vechi. Sînt convocate în acest colocvium al vechiului cu noul texte de Mihail Sadoveanu, Mateiu Caragiale, Ion Marin Sadoveanu, Ion Vineanu, Gib Mihaescu și Șerban Foarță. Epilogul volumului oferă un montaj parcă de inspirație dadaistă, cu fraze decupate din *Letopisețul cantacuzinesc* și din Sorin Titel, într-un cocktail deloc neverosimil, ba chiar reconfortant pentru cititor, care în final va răsufla ușurat: deci asta e - sub straiul studiului academic se ascunde de fapt condeiul autorului de ficțiune și ochiul lectorului pasionat! Abia în final, retrospectiv, vei vedea în altă lumină imixtiunea *celuilalt Daniel Vighi* de-a lungul întregii cărți, imixtiuni care îl înfățișează pe acesta în postura estelui nostalgic, nu a academicienului scortșos și aplicat: "Așa mi-a fost dat să-l văd întîiași dată în manualul de istorie. Acolo, în gravura aceea, stătea întins pe sofa, cu perne cilindrice sub cap și la picioare, între doi, trei pilaștri zugrăviți în fel arab; acolo, sub curburile greoaie ale tavanului, moțâia dumealului învăluit în umbrele serii ca atlasul, ca mătăsurile, într-o atmosferă leneșă după care am tînjit fascinat, aplecat peste marginea aceea îndepărtată. Ștearsă de timp." În fond, sub învelișul studiului științific se ascunde apologia unei arte poetice - poate adevăratul simbul al acestei cărți a cărei substanță refuză să se organizeze după așteptările cititorului dornic de aprig scalpel critic: "Orizontala spațiului (...) și verticala reveriei istorice. Geometrizarea acestor situații decadente poate fi inchipuită alegoric printr-o rază de soare filtrată de canaturi și draperii, oprită prin jocul fericit al întîmplării pe vreuna din pietrele prețioase ale oricărui scrin de prin oricare interioare ale acelor fanarioți (...) arta aceasta nu se oglindește narcisiacă în ucaturile programatice ale modelelor, (...) se desface în permanență, se deconstruiește prin porniri hedoniste, se învalue și se neutralizează în efecte moi, în policromie, în arome de santal și cedru (...)" . Aceste superbe rînduri sînt prilejuate de poezia lui Șerban Foarță. Cu toate acestea, cartea lui Vighi nu reușește să șteargă semnul de întrebare ce se ridică în legătură cu felul în care ar trebui înțeleasă interdisciplinaritatea într-un studiu academic.

Ștefana Totorcea

Daniel Vighi - *Între hanger și sofa. Literatură în epoca veche românească*, Ed. Marineasa, Timișoara, 1998, 301 pag., preț nementionat.

Riscurile meseriei

MARILE riscuri sînt legate, în cărți, de personajul masculin. Unele țin de meseria de bărbat, altele de meseriile bărbatului. Numai primejdiile amorului sînt împărțite de bărbat cu femeia, căreia i se lasă, în istoriile de dragoste, partea cea mai spectaculoasă a suferinței. În rest, femeia e îndeobște apărată în poveste: de zidurile casei în care sta, de domni din jurul ei (tată, frate, prieten, soț sau diverși cavaleri fără teamă ori prihană) precum și de ocupațiile ei pașnice. Meseriile doamnei nu sînt riscante decît prin excepție. De altfel, tradiția literară nu leagă personajul feminin de meserii, ci de ocupații, cea mai importantă (frecventă) fiind cusutul. Riscurile sînt aici minime: Penelopa riscă să se plictisească așteptînd sau să-și plictisească pretendenții, Albă-ca-Zăpada riscă să se înțepe cu acul, iar frumoasa prințesă din Pădurea Adormită, cu fusul. Bărbatul este înțepat de spadă sau de glonte. Diferența dintre riscul înfruntat de doamne și cel cu care se confruntă domni este la fel de vizibilă, în cărți, ca aceea dintre acul de cusut și sabie.

Un laș și un mișel fac mai mult decît un răposat

ARMELE se leagă de una dintre cele mai vechi meserii ale bărbatului (soldat, cruciat) dar și de însăși meseria de bărbat, care presupune un inspirat joc între atac și apărare. Personajele literare masculine din cărțile românești, deși rareori cu sabia în mînă, sînt construite pînă tîrziu pe coordonatele modelului războinic. Atacă (rivali, instituții, batioane politice și metereze amoroase) și apără (pe femei, pe sine, țara, valori concrete sau idei). Una din valorile tradiționale pe care le apără bărbatul este onoarea, noțiune de o anume mobilitate, evoluînd în conștiința lui încet, dar sigur. Înainte de mijlocul secolului trecut ea avea deja, în proza noastră, mai multe interpretări. În *Scrisoarea V* din *Negru pe alb* de Negruzzi avem o primă încercare, cu totul temerară, de a înlocui un discurs belicos (pro-onoare) cu un discurs pacifist, în care viața e mai importantă decît orice altceva. *Scrisoarea V* e datată „Februari, 1838“, or, în epocă, duelul era socotit o reparație morală mult mai firească decît scuzele. Romanul de enorm succes, *Cei trei mușchetari*, apărut în 1844, arată că aerul timpului era încă fermecat de codul onoarei secolului XVII.

Ce îndrăznește să spună însă bărbatul din *Scrisoarea V*? Că, deși cu puțin timp în urmă fusese tratat de „mișel“ și palmuit în public, la bufetul teatrului, pentru niște afirmații legate de o anume „demuazel Désirée“, nu are de gînd să se bată cu adversarul său. Argumentele lui, care astăzi sună cît se poate de firesc și de „umanist“ sînt socotite în text, respectiv în epocă,

drept sofisme ale lașității: „...să mă bat c-un obraznic pentru că mi-a zis mișel și mi-a dat o palmă? Dar aș dori să mă înveți dumneata cum se poate feri cineva de brutalitatea unui grosoman? Eu m-am adăpat cu sfintele precepte a lui Rousseau, și desprețuiesc înjurarea; apoi n-am fost destul de maltratat de limba și de mîna cutezătorului acestuia ca să mă mai apuc acum să mă espun și țintei pistolului său? Căci deși mă supără că mi-a zis mișel, dar m-ar supăra mult mai rău de mi-ar zice răposat“. Urechea cititorului de astăzi nu este defel deranjată de retorica „lașității“, dar la 1838 ea trebuie să fi stîrmit fie hohote de rîs fie crize de indignare. Dovada o avem chiar în titlul scrisorii lui Negruzzi, *Iepurarie*, și în finalul ei. Personajul care-și spune eu, ascultătorul, nu găsește alt răspuns mai potrivit la monologul în contra duelului decît să-l dea „pe usă afară“ pe nefericitul palmuit pentru că, reflectează el, „sînt încă cazuri fatale cînd un om ce are cel mai mic sentiment de onor nu poate face altfel și trebui să se facă ucigaș sau jertfă, dacă nu voiește a lăsa o pată numelui său, și o rușine familiei sale“. Dar este aceasta și morala fabulei? Pledează Negruzzi pentru spălarea onoarei prin „bătaie“? Oferta textului este dublă și de aceea *Scrisoarea V* mi se pare una dintre cele mai interesante și mai secrete pagini din volumul *Negru pe alb*. Epistolierul, cel care ascultă întîmplarea și se identifică voit autorului, e de partea opiniei comune, că palmuitul este un iepure și că discursul său îl degradează, îl pune în situația de a se lăsa, cu conștiința liniștită, „insultat și batjocorit“.

Există însă în text și trei motive de îndoială cu privire la morala întîmplării și care ar conduce spre ideea de narator necreditabil, ipocrit, care una afirmă și alta simte. Primul este afirmația acestuia că „duelul este un prejudet, rămas din timpurile barbare“ și că e „o absurditate“ să te bați pentru ochii unei actrițe. Însă aceste afirmații sînt în poziții concesive, așadar contrazise de concluzie. Un alt motiv de îndoială este finalul, sec: „Nu știu de am făcut bine“ (că l-a dat afară pe cel care venise să-i ceară părerea). El poate fi citit și ca antifrază, ca floriceică retorică („Nu-i așa că am făcut bine?“), dar ar putea să exprime și o subtilă întoarcere a întregului sens. În fine, un al treilea motiv de a pune la îndoială convingerea naratorului că e o poltronerie să nu te duelezi cînd ești insultat este chiar monologul „iepurelui“, de o logică impecabilă: „Să zicem că l-oi omorî. Și pentru ce să mă fac ucigaș, eu care nu sînt născut vîrsător de sînge? Și apoi oamenii or să zică că l-am gonit din lume pentru că mă temeam să fiu cu dînsul în ea. Se laudă domnul că nu se teme de moarte. De vrea ca să-l credem, omoare-se singur, nime nu-l oprește, și îi făgăduiesc că șasezeci de ani voi întreba pre toți învățații și cărturarii ca să aflu de a făcut bine ori ba; și de-mi vor zice că a făcut bine, atunci - numai

atunci - mă voi sîrgui pînă la sfîrșitul vieții mele să mă pocăiesc de ceea ce dumneata numești poltronerie și pre care eu o numesc bărbăție; căci s-o știi d-ta, e bărbăție și curagiu a înfrunta cineva valorile lumii minciunoase și a voi să trăiască cît de mult în această vale a plîngerei!“ Discursul e atît de convingător încît nu poți să nu te întrebi dacă nu cumva Negruzzi-autorul e, în text, spion dublu: și eul care condamnă și tu-ul care justifică.

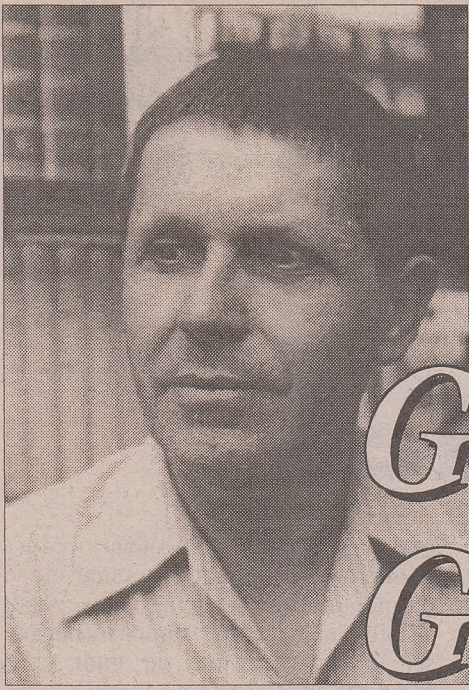
Un avatar de mahala bucureșteană al războinicului, om de onoare și de acțiune, este Jupîn Dumitrache care pe lîngă pașnica meserie de chereștegiu are și funcții în garda civică. Prima scenă ni-l arată „în haine de căpitan, fără sabie“, dar în momentele cruciale își întîmpină adversarii „cu sabia scoasă“ și strigăte războinice: „Ce poștești, mă musiu?“ Nici o clipă nu se îndoiește că onoarea de familist trebuie apărată cu spada, iar casa i se poate transforma oricînd într-un cîmp de luptă. Asemenea eroilor clasici are, la nivelul discursului cel puțin, principii și pasiuni puternice, care-l mistuie („Eu arz în foc și toți trag la aghioase! Eu arz de onoarea mea de familist și lor de somn le arde“).

Un poet și un porumbar fac la fel de mult cît un cofetar

SPADA sau pistolul nu apar însă prea des în literatura română. Chiar contemporanii români ai celor trei mușchetari care i-au atras cu zăngănit de sabii pe cititorii de la jumătatea secolului XIX înfruntă riscurile altor meserii. Una dintre cele mai aventuroase meserii autohtone este, la 1855, cea de poet, iar unul dintre primii reprezentanți ai acesteia este Manoil, eroul lui Bolintineanu. Perspectiva veacului romantic asupra poetilor este contradictorie: de aici rezultă aventura. Oamenii luminați și înstăriți sînt gata să le ofere credit nelimitat, în modul cel mai concret cu putință, socotindu-i prețioși pentru o națiune dornică de afirmare, ceea ce i se întîmplă și lui Manoil: „Astăzi dl. N. Colescu îmi zise să rămîi totdeauna cu dînsii și să nu fac nici o deosăbire de familia sa și a mea, dîndu-mi cuvinte că este dator să facă tot pentru mine căci am talent și trebuie să lucrez ca să dau limbei românești o vîină de viață literară. Mi-a zis că i se rupe inima cînd vede la popoarele străine înflorind frumoasele arte și literatura, iar la noi nimic, nimic!“ (s.m.). Pasajul este aproape documentar: secolul al XIX-lea a fost la noi singurul în care poezia au primit frecvent susținere materială neinstituționalizată pentru ceea ce *ar fi putut* să facă; mai tîrziu n-au mai primit sprijin nici măcar instituțional, pentru ceea ce au făcut cu prisosință, de unde pledoariile vehemente din gazetele interbelice pentru ajutoare date scriitorilor. Pe de altă parte, chiar în secolul lui Ma-

noil, destui oameni socoteau poezia o pierdere de timp, dacă nu chiar un soi de nebunie inofensivă. Cum poezii, sensibili și la (sexul) frumos intrau adesea în riscante istorii de amor, ei își pierdeau cu o sărutare „furată“ și creditul, și protectorii. Manoil este un exemplu ficțional, Grigore Alexandrescu, protejatul și apoi rivalul lui Ion Heliade Rădulescu este exemplul real. Este interesant că uneori, ca în cazul Heliade-Alexandrescu, aventura din realitate are și o jumătate literară: din partea protejatului fabula *Privighetoarea și măgarul*, din partea proteguitorului biciuirile din *Ingratul*.

Există, în romanul nostru de mistere, un bărbat care se ocupă cu o meserie mult mai poetică și la fel de aventuroasă ca meseria de poet: dl. Biloiu, porumbarul cu nevastă „pătimașă“ (care pătimeste de reumatism) din *Misterele Bucureștilor* (1862) de George Baronzi. Autorul descrie în câteva pagini, memorabile în felul lor, riscurile meseriei de porumbar, oameni sedentari care au comori călătoare. Iată un fragment din argoul a trei porumbari: „...n-aș vré pentru totă lumea să perdzu pe *rotoganul* și pe *gazul*, am dat șese galbeni și dezece perechi de porumbi pentru iști doi. / - Ba, daqua îmi pare rău, observă al treile porumbar, é pentru bietul *bălțat în vioriu*. / - Dar *cavalerul*? dzise cel d'al doile; jocuri ce făcea, și cum cădea ca un glonțu, de țî se părea che și frînge junghetura...“ (s.a.). Desigur, justificarea apariției porumbarilor într-un roman de mistere ar fi acela de transmitere a scrisorilor „par pigeon“; nu este cazul la Baronzi, unde bucuria tabloului este mai mare decît aceea a invenției narrative. Tot în romanul său apare primul (și cel mai inocent) reprezentant al seriei descărăreților devenită apoi a ariviștilor: Pascal Toriani. La fel de frumoasă și de rară ca meseria de porumbar nu mai este, în literatura secolului trecut, decît meseria de cofetar prezentată în deschiderea romanului *Tainele inimei* de Kogălniceanu. Cel care îi cunoaște secretul este Felix Barla, erou civilizator în pericolosul domeniu al mîncării: „...el a introdus în Moldova biscotele, lisele, pastilele, dragelele, pralinele, marțipanele, caramellele, orjatele, limonadele și înghețatele“. Demers riscant și suficient pentru ca numele și meseria fericitului Barla să rămîna alături de cele ale semenilor săi cu spadă și pistol. Fiecare scriitor are, în literatura română meseriile favorite, după care este ușor de recunoscut, de la poezii la gazetari, de la avocați la arhitecți, de la ofițeri la moșieri sau, de la *proprietari*, una dintre frecventele meserii ale secolului trecut, la *impiegat*, meseria cea mai aventuroasă din lumea lui Caragiale. Bărbații din cărți transformă riscul în spectacol. Doamnele asistă la spectacol cu teamă și transformă teama în dragoste.

Gheorghe GRIGURCU

Maimuțele care ghicesc viitorul

Maimuțele care ghicesc viitorul precum astrologii
zgomotul aspiratorului în care se fînguie un vers
splendid
zarul dinăuntru cărui scoți văi adînci și munți
meditativi
uneltorii crimei în vinele cărora curge făină
jegul despărțirilor pe trunchiul bătrînului stejar
înfrunzit
carotida soarelui pulsînd în neștire
placenta izvorului abia născut
ca o pînză de parașută pe iarba udă.

Toți avem

Toți avem dorinți curgătoare cum șuvoaiele de
ploaie
cîrîngul face o scenă de gelozie
vapurașul de hîrtie predică în toamnă
toți avem nepăsări cum nisipul ud
nici un ger nu-mblînzește sirenele calde din
Mediterrana
nici un pod nu se-mpușcă de bună voie.

Am dorit

Am dorit am numit existența
care iată există
am dorit am numit pustiul și mi-a apărut în față
am dorit am numit un oraș în mijlocul lui și l-am
avut
apăsas de duhul pustiului
doar Cuvîntul nu l-am avut după pofta inimii –
cum să numești din nou numitul?

Afîtea teorii străbătute

Afîtea teorii străbătute de vocile greierilor
cîteva obiecte uzate stau de vorbă într-un tren
cîțiva oameni sînt despicați cu toporul cum butucii
auzi un geamăt al norului cărui i-a pleznit o arteră
oasele somnului putrezesc pe maidan
rocile-nghețate ți s-au furișat în pat.

Un film american

Un film american fioros
un film de duzină cum
le mai nimerește
obrazul banditului moale ca o cîrpă roșie
mîna lui cade ca o ninsoare
coltul lui un vierme ce caută să intre-n adăpost
întregul ținut pătat cum un cal pătat

nici o suprafață nu durează mai mult decît cîteva
clipe
nici o adîncime nu-ntrece adîncimea unui put
în care ținîndu-se de funie se-ascunde
teribilul justițiar hăituit
doar jazzul anilor treizeci
îți împrăpătează sprîncenele obosite
daor un copac care galopează
are mirosul unui piept de femeie
lista răufăcătorilor adoarme pe-o masă de birt
sub fruntea năclăită a unuia dintre ei
pe cînd pintenii săi rămîn de veghe arzînd
candelă cu foc de argint
chiar în odaia noastră.

Descripție

Și sufletul tău albastru un nor
pe care-l spintecă o vrabie
ori pe care-l luminezi întorcînd un comutator

și sufletul tău roșu ca sîngele
cînd te irită un semen necioplît
ori o pagină rău scrisă la care te răstești
pe care-o îmbrîncești pe scări o dai afară

și sufletul tău negru pămîntul proaspăt
ce te-asteaptă răbdător la ușă cu anii
ori indigoul la care transcrii pămîntul
ori telefonul la care-i răspunzi pămîntului.

Nu e încă

Nu e încă nimic pierdut
un Înger călătorește spre noi
cu un ou răscopt în palmă

nu e încă nimic pierdut
într-o pădure cu ramuri de candel
cîntă Pasărea Paradisului

nu e încă nimic pierdut
un Dumnezeu doarme-n pămînt
aidoma unei tibii.

Sub norii îngălbeniți

Sub norii îngălbeniți
cum degetele fumătorilor
pe autostrada cu mare trafic
toată această Lume enormă
care se scurge torturant de încet
dinspre Fond spre Formă.

Metafora

Un semn cum o alunită pe obraz
cum o cicatrice pe gît
cum o bătătură pe degetul ostenit de scris

un semn al trupului tăi
această metaforă.

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Iubitei ce-și purta medalionul gol

1. Purta medalionul gol
Erai iubita mea pe-atunci
Cădeau lumini dulci ca-n nămol
În sălile cît niște lunci

Și-un înger îți dădea ocol
Cu-ari pi topite-n protocol
Să intre-ntr-însu-avea porunci
Oh în medalionul gol

Să-ți fie suflet și obol
Ce-n veci nu poți să-l mai arunci
Erai iubita mea pe-atunci
Monoclu cu joben pistol

2. Femeie fără de stăpîn
Cum de-ai trăit cum de-ai putut
Medalionul de la gît
Medalionul dintre sîni

Să-l ții pustiul dintru-nceput
Pînă acum cînd îți îngîn
Cîntecul blînd și amarit
Nu știi că fluturii rămîn

Orbi și pe urmă mor în fîn
De dor de ce n-ai priceput
Că-ți sînt trimis din alt țărîm
Femeie fără de stăpîn

De lacrimă

Am auzit lacrima ascutindu-se furișîndu-se
tăind sforile cortului

lacrima: arma albă.

Munții

Munții umblînd
pe sub pămînt
cu capul în jos
încremenind
aidoma unor lilieci.

Astfel ai vrea

Astfel ai vrea
să-ți fie viața

un lucru altora folositor
nefolositor ție însuți

cum un trepied
de cizmar.

Dimineață

Te-mbeți
de trezie

criță te-mbeți
de trezie.

Stradală

O față încordată cum o umbrelă deschisă

un trup gol cum o ploaie.

PE MARGINEA UNOR MITURI FONDATAORE

ÎN CELEBRUL său eseu din 1927 *De ce nu avem roman?* Mihai Ralea considera drept una dintre cauzele esențiale faptul că, la noi, în literatura folclorică din vechime am avut numai balade și deloc odisee. Odiseea naște, cu timpul, roman, pe când tradiția baladei numai proză de mică întindere (schiță, nuvelă, povestire). Să reținem din judicioasa observație a lui Ralea faptul, altminteri știut, că literatura noastră populară a dominat balada. Cele mai multe și mai importante poartă sigla lui Alecsandri. Publicate în două ediții, una în 1852-1853 și a doua în 1866, ele anunță clar în foaia de titlu: că poetul le-a prelucrat. Prima ediție precizează că poetul le-a „adunat și îndreptat” și cea de a doua că poetul le-a „adunat și întocmit”. Niciodată nu se va mai ști cum arătau aceste balade în originalitatea lor virgină (variantele din monografia lui Adrian Fochi pentru *Miorița* sint pedestre și fără fior). Pentru totdeauna ele vor umbla în lume sub vestmintul trimis de condeii lui Alecsandri și îndrăznesc a crede că acesta este actul liric fundamental al poetului, mult mai important decât, poate, întreaga sa operă în versuri, azi sunind a linceed (cu excepția posibilă a pastelurilor). De altfel, în 1921, Sadoveanu spusese că „balada aceasta (*Miorița*), fără seamăn în literatura noastră, este cel mai mare titlu de glorie al poetului de la Mircești. Dacă numai atîta ar fi făcut, era de ajuns ca să trăiască pînă la amurgul neamului”.

S-a întimplat ca două dintre baladele acestea (*Miorița* și *Meșterul Manole*) să devină – prima mai mult decât a doua – printre ceea ce dl Lucian Boia a numit, în revelatoarele sale cărți recente, „mituri fondatoare”. Aceasta, evident, datorită intelectualilor care le-au tot comentat și analizat. Miturile fondatoare, după cum ne previne dl Lucian Boia, trebuiesc reexaminare, toate, cu acuitate, pentru a le dezvălui înțelesul și ceea ce aburul romantic le-a conferit drept adevăruri sacrosancte. Prin această operație de reexaminare, brusc, în locul adevărului sacrosanct apare ceea ce s-ar putea numi operația de mistificare aluvionară, adică tot adstratul de exagerație pînă la mitizare intangibilă. De altfel, în 1941, Călinescu (firește în *Istoria literaturii...*) observa, referindu-se la *Miorița*, că „proporțiile mitului au crescut în vremea din urmă pînă într-atîta, încît s-au făcut comparații cu *Divina Comedie* și mulți îl socotesc ca momentul inițial al oricărei culturi autohtone. Aici e simbolizată existența pastorală a poporului român și chiar unitatea lui în mijlocul real al țării reprezentat de lanțul carpatin”. Așadar, Călinescu, încă din 1941, socotea că raiul mioritic luase

neasteptate proporții și că el trebuie reasezat în dimensiunile corecte și plauzibile. Poate că tocmai ceea ce a conferit mitului mioritic valoare de mit fondator este transformarea lui în semifabricație a psihozei colective a românilor. Din ideatica baladei reiese că acel ciobănaș moldovean, cînd e anunțat de o mioară că tovarășii săi s-au înțeles să-l ucidă pentru a-i fura turma, nu reacționează justițiar. El se resemnează, ca în fața unei decizii divine, așteptînd moartea pe care o transformă într-o nuntă cosmică („Iar tu de omor/Să nu le spui lor/ Să le spui curat/ Că m-am însurat/ Cu-o mindră crăiasă/ A lumii mireasă;/ Că la nunta mea/ A căzut o stea;/ Soarele și luna/ Mi-au ținut cunună!/ Brazi și pâlinași/ I-am avut nuntași./ Preoți, munții mari./ Paseri lăutari./ Păsărele mii/ Și stele făclii!”). O povățuiește ca și mamei sale să-i spuie că nu s-a întors acasă pentru că s-a însurat și s-a dus cu o fată de crai în lume. Din această resemnare blajină s-a născut ideea fatalismului care ar fi trăsătura fundamentală a românului. El n-ar reacționa niciodată luptător în fața năpastei, ci s-ar supune înțelept și fatalist. În *Spațiul mioritic* (1936), componentă a *Trilogiei culturii*, Blaga a stabilit că de vreme ce românul era adăpostit în așezări uneori sătești, mai adesea însă în cătune de munte sau în stîniile ciobănești a determinat „o «retragere» din istorie, și din toate posibilitățile ei ritmice și dialectice, într-o viață nu lipsită de cultură, nu despoiată de forme, dar anistorică”. Iar „viața anistorică e stăpînită de categoriile și de imperativele organicului”. Și „Poporul românesc «boicotînd istoria» se retrage, moccînd interior, într-o viață de tip organic... Boicotul istoriei, atitudinea de totdeauna, ia din cînd în cînd proporții istorice. Noncooperarea încețază pentru scurte intervale de a fi rezistență pasivă, prefăcîndu-se în reacțiune organizată”. Evident, toată această concepție, denumită sofianică, este „acel sentiment difuz, dar fundamental al omului ortodox”, deși tot specialiștii în ale folclorului, inclusiv Blaga, au relevat în *Miorița* straturi preromânești, punice și scitice, adică neortodoxe și păgîne. Blaga a acceptat faptul că trecînd de la etapa de început la cea a stătalității independente a României (deci foarte tîrziu), „satul românesc, conchilia, putea desigur, și fără descîntec, să-și emită substanța și să iasă în sfîrșit din atitudinea de noncooperare cu istoria, și să apuce pe calea evoluției, ca să umple cu gânduri și forme proprii cadrele satului”. Dar, la începuturi, atunci cînd s-a format, etnogenetic poporul românesc și psihologia autohtonă specifică, hotărîtor a fost acest sentiment al necooperării, deci, cel al boicotării istoriei, adică a realului. Asta

ca o consecință, firește, a mitului mioritic al resemnării în fața vrăjmașiei istoriei. Întrebarea este dacă acest mit fondator al fatalismului este singurul drept și adevărat. Dimitrie Caracostea, în 1943, într-un studiu fundamental pentru folcloristica românească, observa critic: „Dar ansamblul literaturii noastre populare, atît cel epic cît și cel liric, arată că este mai mult decît o exagerare, o dezumanizare să admiți ca produs al factorului istoriei sau ca reflex al caracterului etnic, un fatalism care merge pînă la primirea morții, fără a reacționa. De la caracterul de jale propriu liricei noastre pînă la presupusul pasivism din *Miorița* este drum lung. Este drept că credința în soartă, în *ce ți-e scris*, este o trăsătură caracteristică a poporului nostru. Dar la fel și altor popoare... Rezultă că explicațiile de psihologie etnică în felul celor amintite nu sînt îndestulătoare. Avem la cei care subliniază *fatalismul* din *Miorița* o falsă înțelegere a semnificației... De altminteri, presupusa liniște în fața morții, în care atîția vîd o trăsătură etnică românească, este dezmințită de o simplă observație: este suficient ca cineva să asiste la o înmormîntare apuseană, pentru ca să-și dea seama că acolo liniștea este mai mare decît o vedem noi. Nu vreau să egalizez în semnificație mitică, etnopsihologică și estetică *Miorița* cu *Toma Alimoș* sau *Mihu Copilul*, tot din colecția Alecsandri. Probabil că dimensiunea estetică le departajează. Dar de ce n-am căuta trăsături etnopsihologice specifice în *Toma Alimoș*? Nu cred, deloc, că ar fi o erezie. Aici, cînd Toma întîlnindu-se cu Manea (sînt amîndoi, boieri din ținuturi diferite), ospătîndu-l din plosca cu vin, acela, hain, în timp ce bea cu stînga, cu dreapta scoate paloșul și-l lovește pe Toma „unde-i greu voinicului”, apoi fuge mișelește. Toma, rînit greu, exclamă: „Alelei fecior de lele!/ Cum răpiși zilele mele!/ De te-ai prinde-n mina mea,/ Zile tu n-ai mai avea!”. Își sînge rana, se urcă pe murgul său și îl îndeamnă să-l ajungă pe ticălosul Manea. „Manea-n lături tot fugea./ Iară Toma-l ajungea/ Și-așa bine mi-l chitea./ Că din fugă mi-l tăia/ Jumătatea-trupului/ Cu trei coaste-a negrului!/ Manea-n două jos cădea.” Apoi, rînit de moarte, simțîndu-și sfîrșitul aproape, își îndeamnă murgul să-l ducă repede „la gropana cu cinci ulmi”. Și după ce va muri, „din copită să-ți faci sapă./ Lingă ulmi să-mi faci o groapă./ Și cu dinții să m-apuci./ În tainiță să m-arunci./ Ulmii că s-or clătina./ Frunza că s-o scutura./ Trupul că mi-o astupa.” Înțelege, deci, să se supue morții. Dar după ce și-a pedepsit vrăjmașul, ucigîndu-l cum se cuvenea unui act hain. Distanța, se vede bine, e la dimensiuni astrale de comportamen-

MIORIȚA • MEȘTERUL MANOLE

BALADE POPULARE ROMÂNEȘTI

Miorița, Meșterul Manole, Balade populare românești. Antologie, glosar, bibliografie selectivă și referințe critice alcătuite de Constantin Mohanu. Editura Minerva, 1998.

tul ciobanului moldovean din *Miorița*. Avea dreptate, cred, reputatul folclorist Ovidiu Bârlea să afirme: „Cea care oglindește în toată plinătatea profilul spiritual al românului, în trăsăturile lui tipice, este balada *Toma Alimoș*”. La fel, bătaios și justițiar, procedează Mihu Copilul, cînd murgulețul lui îl vestește că, pe aproape, o să-l prade Ianuș ungureanul, însoțit de o ceată de olteni. Mihu se îndreaptă spre vrăjmaș, îl cheamă la luptă dreaptă, în doi, și, după o înfruntare aprigă, îl răpune. Nișnic fatalist, resemnat în comportamentul și în Weltanschauungul celor doi eroi de baladă, *Toma Alimoș* și *Mihu Copilul*. De ce n-ar fi, întreb încă o dată, și comportamentul lor specific etnopsihologiei românești? Numai pentru că *Miorița*, „... coresă” tot de Alecsandri, e superioară estetic?

A doua baladă, în ordinea importanței, din antologia lui Alecsandri este, desigur, *Meșterul Manole*. Aici e dezvăluit motivul sacrificiului zidirii, fundamental spațiului etnopsihologic românesc. În monografia sa despre această baladă, dl Ion Talos a demonstrat întinsa arie de răspîndire a acestui motiv, mult chiar dincolo de Balcani, descoperindu-l chiar în îndepărtata Indiei. Latura românească a mitului ar consta în faptul că se petrece în construcția unei biserici, în care, mai toți analiștii, au descoperit biserica mănăstirii Argeșului. În treacăt fie spus, dl Nicolae Manolescu a observat recent că, de fapt, în baladă avem de a face mai mult cu un asasinat decît cu un sacrificiu, pentru că nu meșterul ci soția sa Ana e sacrificată. Dar nu uit că Ana îi era meșterului ființa cea mai scumpă, încît tot o jertfă a zidirii se petrece în baladă. E drept, sacrificiul care se afla la fundamentele oricărei creații artistice. Și, prin aceasta, *Meșterul Manole* e un mit românesc esențial, chiar dacă nu în întregime fondator.

Aceste comentarii, cu toate ale sale considerații, sînt prilejuate de apariția, la Editura Minerva, a unei bune ediții din „baladele populare românești” datorată dlui Constantin Mohanu. Dsa, bine cunoscător al folclorului românesc și al baladelor cu deosebire, și-a alcătuit ediția cum se cuvine, împărțind materia pe genuri (fantastice, vitejești, haiducii, păstorești, despre curtea feudală, familiale). La sfîrșit, a grupat fragmente din cele mai autorizate opinii despre baladă în general și unele dintre ele în special, adăugînd o bibliografie selectivă foarte bine gîndită și un glosar temeinic.

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE'SITĂȚI

Nobelul de vară

(II)

C U SAU fără Nobelul pentru literatură, în cazul dlui Norman Manea, mașinăria de susținere a autorului a reușit performanțe uluitoare. Una o menționează chiar dl Vartic - "premiu(1) american de calitate excepțională" (McArthur). Așa este. Să ne gândim fie și numai la dl Andrei Codrescu, autor plecat și el din România, stabilit tot în Statele Unite, dar cu mult înaintea dlui Norman Manea. Dl Andrei Codrescu, autor invidiat chiar de americani get-beget pentru engleza sa extrem de vie și de spectaculoasă, se bucură de o audiență incomparabil mai mare în America decât candidatul dlui Ion Vartic la premiul Nobel. Cu toate acestea, din câte știu, nici măcar nu a reușit să fie nominalizat vreodată pentru excepționalul premiu american atribuit pe neașteptate, pe foarte neașteptate dlui Norman Manea. Și asta spune mult despre forța mașinării de promovare de care dispune colegul nostru Norman Manea. Așa stînd lucrurile, nu văd cum ar putea încurca tradiția noastră nenorocită socotelile acestei mașinării. Practic, cum ar putea împiedica literații români - trăitori în țară sau în străinătate - accesul colegului lor Norman Manea la premiul Nobel? Fiindcă simplul fapt că Uniunea Scriitorilor sau ASPRO ar recomanda alți autori decât pe dl Norman Manea nu mi se pare deloc un atac la interesele candidatului dlui Ion Vartic, cu atât mai puțin la interesele culturii române, ci dreptul unor asociații profesionale de a-și prezenta niște opțiuni.

O altă performanță demnă de toată stima realizată de colegul nostru Norman Manea este și cooptarea sa, foarte repede după stabilirea în Statele Unite, în corpul profesoral de la Bard College. Cu o engleză mai mult decât șovăielnică, de meserie inginer proiectant/construcții (cum indică un dicționar al scriitorilor români), fără nici un fel de experiență de predare într-o universitate, Domniei sale i s-a oferit un curs de *umanioare* într-un colegiu foarte șic. Și asta, în contextul în care mulți americani cu un doctorat sau chiar două în *arte liberale* nu reușesc, sau reușesc foarte greu, să prindă o astfel de catedră. Cînd ești capabil de asemenea performanțe, cum te-ar putea împiedica doar o mentalitate nenorocită, precum cea sem-

nalată pe bună dreptate de dl Ion Vartic, în a atinge obiectivul Nobel? Nu supralicităm cumva, peste măsură, rolul pe care îl poate avea comunitatea literară românească în atribuirea Nobelului? Nu-i mai puțin adevărat - și am mai scris despre acest lucru chiar în această revistă - că atitudinea celor din țară care se fac a nu vedea succesele colegului lor Norman Manea este cel puțin ridicolă, și ține, într-adevăr, de mentalitatea denunțată de dl Ion Vartic. Indiferent de ce am crede unul ori altul dintre noi despre valoarea literaturii dlui Norman Manea, reușitele sale din Occident trebuie respectate și salutate așa cum se cuvine. Asta nu ne poate împiedica să ne păstrăm, și unii și ceilalți, opiniile despre valoarea scrisului Domniei sale.

Lăsînd la o parte frămîntări, la urma urmelor derizorii, de felul "Cum de a putut ajunge dl Norman Manea să se bucură în Occident de cea mai atentă audiență dintre toți scriitorii de limbă română?", iată-ne ajunși și la chestiunea recordului absolut de antipatie de care s-ar bucura dl Norman Manea în România. Iarăși mă simt în ceață. Prin ce se manifestă această antipatie de proporții naționale? Dl Norman Manea este un autor comentat, reeditat, ba chiar foarte prețuit de unii dintre colegii lui din România. E adevărat, în țara sa de origine nu dispune încă de un impresariat de susținere așa cum îl are în America. Dar poate fi considerat acest lucru drept o vinovăție a comunității literare din România? Dacă o asemenea comunitate culturală are alte opțiuni de valoare decât mașinăria americană de impunere a dlui Norman Manea să fie, neapărat, acest lucru un semn de adversitate programatică față de colegul nostru? Să presupunem însă, doar de dragul demonstrației, că ar exista o asemenea antipatie în bloc față de dl Norman Manea. N-ar fi cazul ca subiectul acestei antipatii cvasi-generale și cei care-l prețuiesc - precum dl Ion Vartic, redactorii și prietenii revistei *Apostrof* - să se întrebe dacă nu are cumva și dl Norman Manea vreo vină pentru o asemenea situație? Fiindcă, oricît de nenorocită ar fi tradiția de care vorbește dl Ion Vartic, și este, ar fi nerealist să credem că învidia ar putea fi singura explicație a unei asemenea atitudini condamnable. Altfel, riscăm să ne trezim că cineva invocă, în lipsă de alte argumente, faptul că premiul

cu pricina ar trebui acordat unui autor pentru meritul major că este cel mai antipatizat scriitor în țara sa de origine.

Cred că afirmația dlui Ion Vartic poartă cu sine, firește fără voia celui ce a enunțat-o, și un anume pericol. Acela de a consolida o mitologie ieftină, de tipul *Norman Manea vs Literatura română*, care poate fi speculată de unii din susținătorii necondiționați ai candidatului dlui Ion Vartic la Nobel. În felul acesta, nu e greu să apară falsa imagine a unui David, fără teamă și fără prihană, lupînd din răsputeri cu un Goliat hain și irațional. Nu știu cui i-ar folosi acest mit, dar, tot de dragul demonstrației, să presupunem că l-ar ajuta pe colegul nostru Norman Manea în atingerea obiectivului Nobel. În cazul acesta, cum rămîne cu teoria potrivit căreia, o dată adjudecat premiul de către colegul nostru, literatura și cultura română s-ar afla în fața unei mari șanse de a fi, în sfîrșit, cunoscută? Cunoscută drept ce? Cunoscută drept cele care l-au antipatizat, în mod compact, pe dl Norman Manea? Cunoscută drept instituții presărînd toate obstacolele posibile în calea colegului nostru Norman Manea spre atît de rîvnitul premiu Nobel? Și ce avantaje s-ar prăvăli, mă rog, în felul acesta, peste literatura și cultura română? Chiar nu putem fi coerenți niciodată de la începutul la finalul unei demonstrații?

Așa cum este ridicată chestiunea de dl Ion Vartic, cineva ar putea trage concluzia că totul era pus la punct, în afară, pentru ca dl Norman Manea să ia și Nobelul, dar comunitatea culturală românească din țară este aproape pe punctul de a zădărnici o asemenea performanță. Ceea ce mi se pare absolut fals. N-ar fi rău să ne uităm la ce este în jurul nostru, pentru a observa că în Ungaria nimeni nu a invocat un asemenea scenariu apocaliptic, deși un autor ce prezintă, pe bună dreptate, incomparabil mai mult (și mai de mult) interes literar, politic și moral pentru occidentali, György Konrád, nu a luat pînă acum premiul Nobel. Cum tot așa, nimeni în Cehia și Slovacia nu crede că doar o adversitate internă a determinat ca pînă acum un autor extraordinar ca Josef Skvoreck, care trăiește în Canada, să nu ia Nobelul, deși interesul față de opera lui în Occident este unul cu adevărat major. Așa

cum sînt puse lucrurile, s-ar părea că se pregătește nu doar un alibi pentru colegul nostru, ci și un țap ispășitor pentru situația (puțin probabilă, cred eu) în care dl Norman Manea nu ar accede, pînă la urmă, la premiul Nobel. Și cum nu este vorba de o persoană sau alta, ci chiar de comunitatea literară și culturală din România, cred că acceptînd așa ceva sîntem pe cale de a comite o mare nedreptate față de această comunitate. E foarte sănătos să fim critici cu noi înșine, cît se poate de aspri chiar, dar asumarea de vinovății imaginare mi se pare inacceptabilă.

Cred că ar trebui lămurit și un alt aspect al situației. Și aici rolul colegului nostru Norman Manea mi se pare fundamental. Cînd vorbim de Domnia sa, trebuie să ne referim la un scriitor român, strămutat în Statele Unite, sau la un scriitor american de origine română? Fiindcă, în prima ipostază, rolul nefast al unei antipatii în bloc manifestate în România față de dl Norman Manea ar putea juca un rol, chiar dacă nu neapărat unul semnificativ, în eforturile Domniei sale de a obține Nobelul. În cea de a doua ipostază, însă, o asemenea antipatie la scară națională nu ar cîntări chiar deloc în șansele dlui Norman Manea de a-și adjudeca atît de rîvnitul trofeu. Comunitatea literară de a cărei simpatie ori adversitate ar depinde, cumva, șansele la Nobel ale dlui Norman Manea ar fi cea americană. Și, cum ni s-a spus, în repetate rînduri, că autorul în cauză se bucură de un mare interes politic, moral și literar acolo, cred că șansele dlui Norman Manea la Nobel nu pot fi dinamitate, în nici un chip, de adversități din țara sa de origine. Evident însă, în ambele ipostaze, o antipatie lipsită de motive față de un asemenea autor nu poate fi decât deplînsă. Ca să nu mai spun că s-ar putea ca toată această agitație în jurul șanselor dlui Norman Manea la obținerea Nobelului să fie absolut gratuită, atîta vreme cît nici unul din cei care o produc nu l-a întrebat pe colegul nostru un lucru foarte simplu: "Dragă Norman, chiar și s-a făcut și de Nobel?"

Spuneam la începutul acestui comentariu că tot ce își poate dori un premiu este să fie plauzibil, să nu frizeze ridicolul. Restul rămîne subiectivitate. Cu tot respectul ce-l port colegului nostru Norman Manea, cred, totuși, că un Nobel pentru Domnia sa ar avea ceva dificultăți în a satisface o asemenea condiție minimală. Sigur, palmaresul acestui premiu a înregistrat suficiente astfel de momente, dar asta n-ar trebui să ne facă să gîndim după "principiul" *unde merge mî, merge și suta*. Altfel, cam cît de real să fie respectul pe care pretindem că-l avem pentru o asemenea distincție? Cred că, pentru orice cultură care vrea să se respecte cu adevărat, mai important decît să țintească, sub orice formă și pe orice cale, la un Nobel, ar fi să contribuie ca o asemenea instituție să-și consolideze un prestigiu dincolo de orice recurs. Abia așa, interesul pentru instituționalizarea valorii ar prevala în fața uriașelor interese materiale și de grup.

Această nouă involburare estivală în jurul *nobelabilului* sau *nenobelabilului* nostru coleg Norman Manea îmi reamîntește o anecdotă. Într-o dimineață de vară, pe vremea Odiosului, cînd nu se mai găsea nimic prin magazine, un medic pleacă la spital. Vede în fața *Alimentarei* de la parterul blocului o coadă imensă. În fruntea ei, un om cu o mină bolnavă, sprijinit cu capul de betonul clădirii. Se duce la el și îl întreabă: "Domnule dragă, ce se da aici?" "Nu știu." "Păi, ce e cu coada asta din spatele dumitale?" "Nu știu, domne. Mie mi-a fost rău, sînt amețit și m-am proptit de peretele ăsta, că e mai răcoros, și ăstia s-au așezat după mine." "Aha, înțeleg. Dar acum, cum te simți? Ești mai bine? Ai nevoie de ajutor? Sînt medic și te pot ajuta." "O, mulțumesc. Mă simt mai bine." "Și atunci, de ce nu te duci acasă?" "Cum, domne, să plec tocmai acum, cînd sînt primul?"

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

Schimbări semantice

E VOLUȚIILE semantice ale cuvintelor foarte frecvent folosite sînt adesea înregistrate cu întîziri: pentru că orice vorbitor, chiar auzind pentru prima oară cuvîntul cu noul sens, reface mental procesul de extensie, restrîngere sau analogie, înțelegîndu-l; nu simte deci nevoia să caute lămuriri în dicționare. De obicei, reacțiile lingviștilor atrag atenția asupra folosirilor improprii; cînd nu e însă vorba de adevărate improprietăți, datorate confuziei, ci de evoluții firești, modificările semantice pot trece, cel puțin o vreme, neobservate.

Cazul adjectivului *ortodox* mi se pare interesant din punctul de vedere al transformărilor semantice, mai ales pentru că pune în evidență importanța contextului cultural și a tensiunilor dintre diverse influențe și tendințe. Adjectivul apare în DEX cu două sensuri principale - (1) "care ține de biserica creștină răsăriteană (...)"; (2) "conform cu principiile tradiționale ale unei doctrine, ale unei dogme etc., considerată ca fiind singura adevărată (...)". În alte limbi de circulație internațională, explicația cuvîntului corespunzător (fr. *orthodoxe*, engl. *orthodox*) adoptă ierarhizarea inversă a sensurilor, mai frecvent fiind desigur, în respectivele limbi, sensul larg; din acesta s-a dezvoltat și un alt sens curent, definit în dicționarele franceze și engleze curente prin trăsăturile "conform obiceiurilor, uzanțelor"; "tradițional, convențional, conformist". și în româna actuală întîlnim destul de des acest sens, calchiat, al adjectivului *ortodox*. De fapt, sensul apare în primul rînd la derivatul cu prefix negativ *neortodox* ("metode neortodoxe" - deci atipice, neconforme obiceiurilor, tradiției) - și în construcțiile cu valoare negativă ale adjectivului: "nu aplică metode ortodoxe"; "metode prea puțin ortodoxe". (Specializarea unui sens pentru construcții negative e un fenomen lingvistic cunoscut: tot astfel, "nu prea" nu este opusul lui "prea": "nu prea deștept" nu e opusul sintagmei "prea deștept").

Transferul unui uz și al unui sens în alt context cultural produce însă o serie de interferențe și de ambiguități: în franceză sau în engleză, sensul strict religios e mult mai puțin frecvent în discursul public; în română, în schimb, el este clar dominant. Folosirea adjectivului *ortodox*, chiar în sensul larg, evocă adesea și înțelesul religios, de obicei cu efectul producerii unui nou sens contextual: *ortodox* devine mai mult sau mai puțin sinonim al lui *creștinesc*. În citatul următor, de pildă, peste sensul "profan" se suprapune cel religios, cu intenție eufemistică dar și cu riscul de a crea implicații nedorite: "Vrăjitoarea a asigurat-o că, dacă această rețetă magică nu va da rezultate, este pregătită să facă alte ritualuri mai puțin ortodoxe, dar mult mai tari" ("Evenimentul zilei" = EZ 2121, 1999, 3). Ambiguitatea e cu siguranță voită în alt citat, în care sensul adjectivului e marcat de uzul ghilimelelor: "Îngrijitorii Cimitirului Evreiesc din Cluj-Napoca folosesc podeaua noii sinagogi nu în scopurile cele mai «ortodoxe»" (EZ 1949, 1998, 16). În alte cazuri, balanța interpretării adjectivului cu prefix negativ *neortodox* pare să încline în favoarea sensului 'necreștinesc', deși nu e imposibilă nici recunoașterea nuanței 'atipic, 'nonconformist': "Avîntul *neortodox* al protopopului" (care face reclamații la poliție) (EZ 1727, 1998, 11); "C.N. s-a prezentat la spitalul Filaret (locul de muncă al vecinei sale), pentru a se plînge directorului de "apucăturile neortodoxe ale Corinei B" (EZ 1567, 1997, 8; în urma unei bătaii); "gînduri neortodoxe le treceau prin minte la amîndoi" (EZ 2137, 1999, 4; e vorba de autorii unei adulter).

În limbajul curent, oscilația cuvîntului între sensul calchiat și sensul lărgit de presiunea contextului cultural și religios autohton, între 'nonconformist' și 'necreștinesc', poate fi folosită inteligent, dar poate deveni și sursă de confuzii ori chiar de efecte involuntar comice.

ILEANA VRANCEA

Coerența unui fals în desfășurare

(sau cum se fabrica antisemiți din adversarii activi ai antisemitismului și cum se fabrica apărători ai evreilor din promotorii antisemitismului nazist și comunist)

Desen de Paulus (Italia)

Sumar

Preambul: Bibliografia de dezinformare

- I. Ce mi-e Petrovici, ce mi-e Eichmann...
- II. 1990: „Apărătorii evreilor“ și apărătorii apărătorilor. Un fenomen nou în istoria evreilor din România.
- III. 1991: Antisemitism? „nu există o ideologie oficială“, există doar „un evreu mai cu moț“ și o „anecdota“. Dar „avem de-a face cu un fenomen care este generalizat“ revenit „din interbelic“. Lista bețivului anonim.
- IV. O rezultantă a dezinformării: „Rezoluția Camerei Reprezentanților Statelor Unite din iulie 1991 privind condamnarea antisemitismului și intoleranței etnice în România“.
- V. 1997, 1998: Vechi alianțe fesenisto-fasciste atribuite democrației.
- VI. Față de inocentarea rinocerilor și fabricarea de „rinocerizați“, prea multă „surprindere“ strică. Vechimea unei „teze principale“.
- VII. „Des bagatelles pour un massacre“: zece anecdote în apărarea prezentării lui Antonescu drept „adept al antisemitismului ponderat și nerasist în esență“.
- VIII. Defăimarea curajului civic dovedit în anii holocaustului: zece falsuri pentru transformarea lui Ion Petrovici în criminal de război. Inventarea de citate. Falsificarea documentelor istorice.
- IX. Un fals în desfășurare: I.C. Drăgan acreditat drept editor de „documente valoroase despre holocaustul românesc“. N. Manolescu anexat la formula „mitul celor șase milioane“. „Delirul fascistoid“ al lui M. Ungheanu atribuit lui D. Tudoran. „Originea etnică“ a numelor în revista lui „Adameșteanu și Palade“. Un document al substituirii de roluri.
- X. Un adevăr.

În loc de încheiere: Acreditarea bibliografiei de dezinformare

Preambul: bibliografia de dezinformare

O bogată eseistică politologică/istorică dedicată României, în cadrul sovietologiei reprofilete pe „postcomunism“, menține de câteva decenii același model analitic bazat pe o dublă evacuare: evacuarea democrației și militantismului liberatar/antișovin din istoria și cultura națională, și evacuarea componentei naziste din politica de stat a sistemului comunist. Pe terenul astfel curățat se înalță aceeași premisă: societatea precomunistă este antisemită și profascistă. Fără comunism, reînvie spontan antisemitismul și extrema dreaptă. Binomul enunțat în subtitlul articolului de față constituie parte integrantă din fondul permanent al acestei bibliografii de dezinformare, și nicidecum o temă ocazională. Impresia greșită de accident pe care a lăsat-o apariția unei versiuni a acestui binom în Sfera Politicii din august 1998, sub semnătura lui M. Șafir (care confecționează un dosar de „rinocerizare“ lui Nicolae Manolescu și Dorin Tudoran), concentrarea replicilor doar asupra caracterului acuzator al confecției și uitarea rapidă în care a fost îngropată, a lăsat neatins esențialul: contextul binar și recurența acestui gen de dosare. Culpabilizarea adversarilor antisemitismului constituie doar unul din elementele falsului binar, axat, totodată, pe cosmetizarea liderilor antisemitismului de stat, genocidar sau doar

(Continuare în pag. 12)

Coerența unui fals în desfășurare

(Urmare din pag. 11)

propagandistic. "Clasicizarea acestei substituirii de roluri în bibliografia de dezinformare este total ignorată în România, deși este folosită de multă vreme drept izvor de informație despre România. Astfel de texte, care revendică un profil informativ obiectiv, sînt difuzate în limbi de circulație, adesea sub egida respectată a unor instituții finanțate în mod special pentru a acoperi o acțiune benefică de extremă importanță, și anume monitorizarea informației. În accepțiunea reală a termenului, și nu în aceea caricaturizată, monitorizarea informației finanțată de Congresul Statelor Unite sau de diferite centre de cercetare științifică, înseamnă înregistrarea și furnizarea de informație neperversă, care să transgreseze dezinformarea exportată inițial de oficialitățile statelor comuniste, apoi de oficialitățile unora din statele postcomuniste. Textul de față se referă deci, ca și temele precedente pe această temă, nu la opinii sau opțiuni politice implicînd o răspundere personală, ci exclusiv la datele false prezentate drept fapte în probleme-cheie, fenomen care pune în cauză răspunderea publică a intelectualului român indiferent unde trăiește. Dar în primul rînd pune în cauză răspunderea publică a istoricilor din țară, aflați ei înșiși în posesia unei concludente producții locale de falsificare a datelor istorice, trecute și prezente, producție care omologhează drept model bibliografia falsului binar publicată în străinătate.

În acest context, propun atenției cîteva repere retrospective.

I. Ce mi-e Petrovici, ce mi-e Eichmann...

ÎNTR-O informație emisă de Europa Liberă în noiembrie '97, contestatarii proceselor comuniste din 1949 (în urma cărora fuseseră condamnați pentru "crimă contra păcii" demnitari antonescieni între care un Ion Petrovici, găsiți nevinovați în 1946 în procesele intențate criminalilor de război) au fost asimilați cu contestatarii procesului Eichmann și implicit, activitatea unui Petrovici a fost asimilată cu activitatea unui Eichmann: "După o asemenea logică, nici procesele de la Nürnberg și nici procesul Eichmann nu ar mai fi fost justificate". Și aceia au avut un "Conducător" cu responsabilități constituționale [sic!] depline!" (Michael Shafir, 21 XI '97, produs în "22" din 2-8 XII '97).

Antologica paralelă a fost lansată la Europa Liberă, după ce președintele Constantinescu invocase la același post de radio "cazul Petrovici". Lumea care nu auzise de un Petrovici, afla din sursă autorizată că se poate spune liniștit, ce mi-e Petrovici, ce mi-e Eichmann, și că președintele României ar fi vizat de fapt reabilitarea unui Eichmann.

Lumea, care știa în schimb cine fusese Hitler, nu primise însă nici un semnal de alarmă atunci cînd primul președinte al României "postcomuniste", dl Ion Iliescu, și-l asociase încă din tribuna electorală pe unul din rarii - dacă nu chiar singurul în viață - prozelit declarat al "soluției finale" hitleriste, pe dl I.C. Drăgan. Acesta publicase în 1986, în limba română, nu o contestare, nu o minimizare, ci o justificare expresă a holocaustului hitlerist: "Hitler a procedat în chip radical [...] producînd holocaustul cazarilor mozaici [...] Cu strîngere de inimă trebuie să vedem, că viziunea lui Hitler a fost reală, atît în problema evreilor, cît și a Aliatilor". Reproducînd astfel de mostre, publicistica antitotalitară trîgea semnalul de alarmă în fața opțiunii liderului FSN, iar un Nicolae Manolescu spera că "poate dl Iliescu să nu fi fost la curent cu situația oaspetelui său".

Dar, deși puși la curent, nici președintele Iliescu, nici analistul politic al Europei Libere nu s-au lăsat impresionati de semnalele de alarmă. Nici kongresmenii americani, nici cititorii din lumea largă ai ziarului "Le Monde" alertați în cazul Petrovici, n-au fost alertați cînd Televiziunea Română Liberă monopolizată de controlul președintelui Iliescu, democratiza România invitîndu-l la 7 aprilie 1990 pe același prozelit al soluției finale hitleriste, să-și popularizeze opera din care am citat mai sus, atunci proaspăt repatriată în România și dedicată glorificării lui Antonescu.

Lansatorul antologiei paralele prin care un Petrovici putea fi vărsat în categoria Eichmann, iar justiția iminentă slujită în 1962 de celebrul proces de la Ierusalim, putea fi egalizată cu inscenarea judiciară intentată în 1949 la București, a păstrat o totală tăcere atunci cînd adevărata

sosie a lui Eichmann în România - sosie pe planul jobului, dar nu și al gradului - însuși "Conducătorul", devenise obiectul apologiei inițiate și oficializate de massmedia guvernamentală a d-lui Iliescu cu mult înainte de înființarea sucursalei "absolut independente" de la „România Mare“.

N-au fost alertați kongresmenii americani și ziarul "Le Monde" atunci cînd oficiosul guvernamental "Azi" își lansase în aprilie 1990 din primele numere de la apariție, campania de reabilitare a Mareșalului Antonescu, chemînd insistent la vindictă împotriva celor "vinovați de trădare" prin "organizarea actului de la 23 august în urma căruia a fost arestat și suprimat Mareșalul Ion Antonescu" (19 aprilie '90, 4 mai '90 etc. etc.). Nici atunci cînd campania lansată de oficiosul "Azi" și l-a asociat în mai '90 pe dl I.C. Drăgan, publicîndu-i în facsimil pledoaria pentru reabilitarea Mareșalului, și nici atunci cînd, paralel cu campania de reabilitare a Mareșalului, oficiosul "Azi" și-a lansat ofensiva punitivă împotriva oamenilor politici, scriitorilor, istoricilor care au denunțat la timp "propaganda filo-nazistă retroactivă în favoarea lui Ion Antonescu" (Corneliu Coposu), "drăgănistul în care legionarii și

Desen de Marek Raczkowski (Polityka Varșovia)

comuniștii s-au asociat în a instrumentaliza memoria lui Antonescu în lupta pentru consolidarea totalitarismului" (Șerban Papacostea). Pentru că "a tras concluzia că Antonescu a fost fascist", un Andrei Pippidi a fost batjocorit în oficiosul „Azi“, „ca să avem, ca în bancul evreiesc, o bază de discuție" (25 aprilie 1990). Consiliul Uniunii Scriitorilor a fost acuzat de "totalitarism" pentru că a calificat "în mod pripit drept fascist" revista „România Mare“ și i-a exclus directorul din rîndurile breslei (30 sept. '90, 4 oct. '90 etc.). N-a fost alertată lumea nici atunci cînd dl Petre Roman a devenit în aprilie 1991 primul șef de guvern din istoria României care a premiat prin ministrul său de interne - poliția în persoană - două publicații instigatoare la pogrom - fapt înregistrat cu maximă alertă de un Dorin Tudoran, un Nicolae Manolescu, un Gabriel Andreescu, un Dan Mihăescu și de întreaga publicistică antitotalitară de la "22", "Cuvîntul", "Contrapunct", "Cotidianul", "Opinia Studentească" ș.a.

N-a fost alertată lumea nici în 1993, cînd ministrul adjunct al culturii onora în calitate sa oficială, ceremonia de dezvelire a primului bust menit să-l imortalizeze pe Mareșal sub regimul Iliescu, fapt înregistrat de publicistica antitotalitară din România drept o încununare a propagandei naziste inițiate și oficializate de regimul Iliescu. Nimeni n-a invitat atunci Franța "să se neliniștească de această afacere" și "să -și joace rolul de soră mai mare a României", așa cum a invitat-o dl Radu Ioanid și dna Alexandra Laignel-Lavastine la 28 ianuarie '98, cînd "afacerea" denunțată în "Le Monde" viza reabilitarea unui Ion Petrovici, acela care, asumîndu-și riscuri majore, avertizase în publicistica anilor 1940, 1941, 1942 că "ideea creștină îmbrățișează toate neamurile egal", că "solia creștină s-a așezat de partea celor slabi", că "religia mozaică este avangarda creștinismului", că "fără triajul tradițiilor" nu se ajunge "decît la învierea unei întunecate și retrograde barbarii", că "este o curată nebulie [...] ca cineva să prefere tradiției române care a creat știința dreptului" și "reguli de justiție admirate de toată lumea, o tradiție pe care nu se poate alcătui nimic". Pentru propaganda inițiată de massmedia guvernamentală a dnilor Iliescu-Roman, "o curată nebulie" era pledoaria unui Petrovici pentru ideea care "îmbrățișează toate neamurile egal", pentru "știința dreptului", și reguli de justiție admirate de toată lumea", în timp ce strădania

pentru "învierea unei întunecate și retrograde barbarii" era aceea premiată, impusă drept model și apărata cu mină de fier împotriva oricărei critici.

Ca atare, regimul dnilor Iliescu și Roman, implicat direct în oficializarea propagandei naziste și în reabilitarea de facto a lui Antonescu, a fost recomandat aceleiași "sore mai mari, Franța", drept o binefacere demnă de sprijin.

În toila campaniei lansate de oficiosul guvernamental "Azi" de elogiare a alianței cu Hitler și de instigare la vindictă împotriva celor "vinovați de trădare" prin arestarea Mareșalului Antonescu, Puterea care inițiasse campania era prezentată în "Le Monde Diplomatique", din 4 septembrie 1990, drept un factor care se străduiește "să mențină ordinea în fața grupurilor extremiste", și "să făurească o conștiință civică". În contrast cu acest rol benefic atribuit Puterii, "efortul de a reabilita ideologia și oameni politici fasciști", "de a șterge crimele fascismului românesc" era atribuit difuz "anumitor intelectuali", "inteligenței". Acela care suna alarma împotriva intelectualității și garanta în fața lumii "conștiința civică" făurită de regimul care-și exhibase drept model educativ pe prozelitul "soluției finale" hitleriste - era un supraviețuitor al "trenurilor morții" din Moldova: Radu Florian.

II. "Apărătorii evreilor" și apărătorii apărătorilor. Un fenomen nou în istoria evreilor din România

ÎN CIUDA aparentei de *déjà vu*, asemenea date atestă că un fenomen nou apăruse atunci în istoria publicisticii dedicate de evrei sprijinirii unor lideri comuniști. Aflați pentru prima dată nu în fața unui program înșelător precum în 1944, nu în fața unei "surprize" imposibil de dezavuat decît cu riscul vieții, precum în anii de după 1947, ci în fața hibridului hitleristo-ceaușist afișat de FSN *din start*, un Radu Florian, un Moses Rosen, în condiții de deplină libertate a presei, își dau girul de bună voie acestui hibrid, îl acreditează în fața lumii și îi ascund componenta ofensiv antisemită, în numele... vigilenței față de "recrudescența antisemitismului" și al "datoriei față de memoria victimelor holocaustului"!

Spre deosebire de vechiul fenomen reprezentat de evrei sau semievrei, precum Silviu Brucan sau Petre Roman, care în calitate de lideri ai hibridului hitleristo-ceaușist, implementau diversiunea antisemită/șovină ca parte integrantă a politicii lor de torpilare a democratizării, fără să se implice vreodată ca etnie lezată, un Radu Florian nu va ezita mai tirziu să invoce și statutul său de supraviețuitor al "trenului morții" pentru a convinge lumea că șansa democrației în România o reprezintă liderii care pașiseră în arena vieții politice braț la braț cu prozelitul "soluției finale" hitleriste. Cit despre repetatele garanții oferite liderilor FSN de Șef Rabinul Rosen (pe care l-am citat pe larg în 1991, 1992 și nu mai revin asupra lor), ele sînt concretizate în rezoluții ale FCE, în declarații lansate în conferințe de presă ale FCE aprobate "în unanimitate" de "adunarea intelectualilor din cadrul FCE" - și au deci valoare exponențială nu numai pentru emițătorul lor, ci pentru întreaga obște evreiască din România, care nu a contestat prin nici unul din membrii ei cititori de presă, unanimitatea etnică cu care menționatele declarații au fost investite. Precizarea deseori repetată de Șef Rabinul Rosen - "reprezintă nu numai cultul, ci și etnia, comunitatea națională în al ei ansamblu" - avea deci deplină acoperire și conferea credibilitate declarațiilor lui.

Printr-o coincidență, în aceeași zi în care apare în "Le Monde Diplomatique" articolul citat mai sus, "la 4 septembrie 1990, după convorbiri purtate cu Șef Rabinul Rosen și cu premierul Petre Roman, președintele Ligii Antidefăimării, dl Abraham Foxman", "a spus că forțele fasciste condamnate de guvernul Roman pentru tulburările din iunie nu sînt chiar o născocire a imaginației. Ne-am despărțit cu sentimentul că primul ministru este sincer în privința democratizării. Voi merge în Statele Unite și voi ruga guvernul și pe legislatori să mărească ajutorul pentru România" (citată în "Lumea liberă", New York, 8 septembrie 1990). Tot atunci, în ziarul "The Jerusalem Post" din 18 septembrie '90 apărea o garanție în plus oferită liderilor FSN în numele evreilor din România: "Președintele Ion Iliescu și prim-ministrul Petre Roman sînt oameni buni, care încearcă să ne apere" de... "recrudescența antisemitismului în perioada post-Ceaușescu."

Şef Rabinul Rosen care semna această garanție asigurase acoperirea necesară diversiunii antisemite inițiate de "apărătorii evreilor" încă în februarie '90: atunci, în urma marilor manifestații antiguvernamentale din Piața Victoriei, trebuia dovedit cu orice preț "pericolul izbucnirii spontane a antisemitismului" și nevoia unui regim de mină forte. În lipsa unui "vad" spontan de jos, înlocuit cu înscenarea devastării unei sinagogi în Oradea, puterea și-a lansat atunci *de sus* prima instigare antisemită în tiraj de masă, sub firma ziarului "independent" "Adevărul", predecesorul oficiosului "Azi": "Marx a adus comunismul pentru că era evreu, iar evreul e Satana, e Antichrist". Dezvoltată în textul "Creștinism și Comunism" tipărit în suplimentul "Adevărul de duminică" din 18 februarie '90, vechea lozincă legionară a fost difuzată în peste un milion de exemplare. Peste câteva zile, s-a fabricat în grabă pentru uz intern anonim și incompetentul "Manifest legionar" încheiat cu "Heil Hitler!", publicat, chipurile, "sub amenințare" de o gazetă din Bacău. De acest manifest n-ar fi auzit nimeni dacă n-ar fi fost intens popularizat la 21 februarie de declarația președintelui Iliescu, la Radio-Televiziune și de presa FSN, la 23 februarie de Europa Liberă, și la 26 februarie de Kol Israel, drept dovadă că "în România au apărut organizații fasciste ca urmare a democrației". La adăpostul perdelei de fum întreținută non-stop în jurul anonimului manifest de la Bacău, instigarea antisemită lansată la 18 februarie în suplimentul de mare tiraj al principalului organ FSN-ist a fost trecută sub totală tăcere și de autorități și de practicanții falsului binar care le cosmetizează imaginea în presa occidentală. N-a fost însă trecută sub tăcere de publicistica anti-totalitară din țară, după a cărei replică tăcerea Șef Rabinului Rosen a început să se audă bubuitoare. Abia după ce "Dreptatea" din 5 martie '90 a denunțat lozincile legionare difuzate de suplimentul ziarului "Adevărul", reprezentantul evreilor din România a fost constrins să rupă tăcerea, și să publice peste cinci zile un articol în "Adevărul" din 10 martie, dar nu pentru a scrie adevărul, ci pentru a spori perdeaua de fum lansată de președintele Iliescu: fără să pomenească nimic de apariția textului "Creștinism și Comunism" în suplimentul din 18 februarie al ziarului "Adevărul" și fără a-i aminti măcar titlul, Șef Rabinul Rosen acedea, în schimb, din start, primejdia fabricată prin anonimul manifest legionar de la Bacău popularizat la 21 februarie de dl Iliescu: "Terminologia hitleristă reapare, «Heil Hilter!», ațărările împotriva noastră reîncep". În continuarea filipicei adresate generic "domnilor antisemiți", cărora dl Rosen le reproșă "scrieți negru pe alb că...". Dsa parafraza și identificarea evreului cu Marx, Satana și Antichrist, ca și cum ar fi fost publicată de aceiași "domni antisemiți" fabricați de manifestul încheiat cu "Heil Hitler!"

Tăcerea unanimă a "intellectualilor din cadrul FCE" și din afara "cadrului FCE" față de această acoperire evreiască oferită instigării antisemite se auzise și în octombrie '90, când, ignorând toate articolele apărute pînă la acea dată împotriva idealizării lui Antonescu și a alianței cu Hitler, Revista Culturii Mozaic a ales spre reproducere drept exemplu de luptă "împotriva antisemitismului", articolul apărut sub acest titlu în *Totuși iubirea...*, unde Adrian Păunescu se lupta cu antisemitismul anonim, atribuindu-l nimănui și tuturor, și pleda pentru "recuperarea Marelui Antonescu - erou al neamului". Articolul continua campania de "recuperare" lansată de *Totuși iubirea...* din primul număr, sub titlul "Ion Antonescu - un nume pentru eternitate". Autorul articolului își daduse demisia din Uniunea Scriitorilor, în semn de solidaritate cu Eugen Barbu, exclus din breaslă ca director al unei publicații "de esență fascistă" - "România Mare". Alegîndu-l pe Adrian Păunescu drept model de luptă "împotriva antisemitismului", în mod firesc, "intellectualii din cadrul FCE" n-au avut motive să fie contrariați atunci cînd un Nicolae Manolescu și un Dorin Tudoran au fost stigmatizați în "Azi" drept politicieni "cu vocație legionară, bine înfiptă în agoră" (13 iulie 1991) ca represalii la Declarația Alianței Civice din 7 iulie (elogiată atunci printre mulți alții de Dorin Tudoran). Declarația blama "complicitatea guvernului cu forțele extremiste în utilizarea antisemitismului și șovinismului". Unanimitatea etnică invocată de dl Rosen n-a fost contestată nici în mai '91, nici în februarie '92, cînd în numele evreimii, acuza pretinsa "tăcere a presei" față de campania antisemită, exprimîndu-și în schimb "recunoștință" pentru "angajamentele președintelui Iliescu". Despre anomalia acestui sprijin *necontestat în ciuda libertății presei*, oferit în numele evreilor politici de instigare antisemită, repet ceea ce am scris în

1991, 1995: "O asemenea necontestată unanimitate etnică evreiască în sprijinirea unor forțe guvernamentale implicate public în stimularea infracțiunii de instigare antisemită, este unică în istoria comunităților evreiești din România de-a lungul epocilor în care țara a beneficiat de o presă liberă. Faptul, de o gravitate fără precedent, rămîne în istoria evreilor din România [...] drept dovada irefutabilă a atrofierii oricărui simț de demnitate națională și civică..." (vezi nota 1, *Tunelul comunist al României la Ora Iubirii de Evrei*).

III. 1991: Antisemitism? "...nu există o ideologie oficială", există doar "un evreu mai cu moț" și "o anecdotă". Dar "avem de-a face cu un fenomen care este generalizat", "revenit din interbelic". Lista bețivului anonim

ÎN PERFECT consens cu datele false citate mai sus, M. Shafir se străduia în cadrul unei dezbateri desfășurate la 18 iunie 1991 la München, să-i convingă de exactitatea acelor date false, pe proprii săi colegi de la "Europa Liberă" și pe alți participanți la dezbateră. Gelu Ionescu, Ion Negoitescu, Ion Solacolu erau îngrijorați de "diversiunea Puterii" care ațărta "oficial" antisemitismul și antimaghiarismul ca "ideologie", ca "politică de guvernămînt". Dl Shafir contesta "că ar fi vorba de o diversiune venită din partea Puterii" și de o ideologie oficială, "din simplul motiv că nu există o ideologie oficială": "Începuturile campaniei antisemite au fost în februarie 1990, cînd, printre altele, se trimitea acel manifest ziarului "Deșteptarea" din Bacău" - aceasta da, "era în adevăr o diversiune", "dar a Securității, mai degrabă decît o diversiune a FSN". De ziarul "Adevărul" și de Suplimentul său, dl Shafir nu auzise, cum nici dl Rosen nu auzise. Cît despre oficiosul "Azi", pus în cauză de participanții la dezbateră, acest ziar n-ar fi păcătuit după informația reținută de dl Shafir decît prin faptul că "publica în urmă cu un an și ceva un articol al lui Drăgan în care revenea la atacuri contra lui Paul Goma". În rest, oficiosul FSN n-ar fi publicat nimic altceva sub semnătura d-lui Drăgan și nici sub semnături redacționale, nici înainte și nici după acel articol. Scoaterea din cauză a rolului înainte-mergător jucat de oficiosul FSN în lansarea propagandei hitleristo-ceaușiste se petrecea într-o perioadă "de virf" a campaniei de glorificare a Marelui Antonescu și a apologetilor săi în paginile ziarului "Azi" (la 1 iunie '91, elogiul Marelui Antonescu era menținut pe prima pagină, și tot pe prima pagină "Vatra Românească" era recomandată la 4 iunie drept "O Academie de simțire românească, în fruntea căreia a fost ales președinte de onoare dl I.C. Drăgan", și tot pe prima pagină era recomandat vieții politice la 5 iunie Eugen Barbu, într-un text care-l batjocorea pe Nicolae Manolescu, după cum tot pe prima pagină, la 13 martie 1991, fotografia dlor C.V. Tudor și Radu Ceantea, căpeteniile organizațiilor instigatoare la pogrom "România Mare" și "Vatra Românească", era însoțită de elogierea "protagoniștilor", pentru "curajul de a spune răspicat că sînt români"). Cînd interlocutorii au adus în discuție "xenofobia verde și xenofobia roșie" reprezentate de "persoane precise" - "consilierii ceaușisti" pe care și-i alesese președintele Iliescu, precum și rolul premierului Roman în instigarea antisemitismului și antimaghiarismului, analistul politic Shafir nu reținea astfel de date, ci doar "problema Roman". Dsa preciza că nu există nici o legătură între "această problemă" și "ideologia oficială": "Problema Roman este fenomenul tipic, conștient sau inconștient, al evreului care își urăște și își neagă originea". "Manifestările antisemite în presă" - pe care dsa le ilustra doar prin "Gazeta de Vest" din Timișoara, - "astea sînt provocate de aceste fenomene care nu pot fi explicate altfel decît prin acela al evreului care vrea să fie mai cu moț". Replica unui Gelu Ionescu ("nu are nici o importanță dacă ești evreu sau dacă ești ortodox, ceea ce interesează este că pentru această putere [...] campania xenofobă constituie o diversiune de la problemele reale ale situației politice și economice din țară"), replica unui Ion Negoitescu ("această atitudine face parte din cinismul comunist și nu provine din faptul că ar fi un evreu cu moț sau fără moț") - nu au schimbat cu nimic hotărîrea dlui Shafir de a înlocui *terenul faptelor* cu aventura dsale pe *terenul psihanalizei*. "Asta e cu totul altă problemă - a complexului antisemit al evreului". Cînd un alt participant la dezbateră (Victor Eskenazy) amintea că premierul Roman, "aflat în vizită la Muzeul Holocaustului din Wa-

Desen de Ajubel (La Vanguardia Barcelona)

shington, a refuzat cererea cercetătorilor americani de a avea acces la arhivele românești, pe motiv că n-a existat nici un fel de Holocaust în România", M. Shafir nu numai că n-a văzut nici un motiv de indignare în negaționismul premierului, dar a indicat limpede colegului său să nu dea publicității faptul: "Asta nu are importanță pentru publicat, are valoare doar ca anecdotă".⁴

Dar dacă *faptele* atestînd ideologia filo-nazistă oficializată de liderii FSN prin gesturi publice și prin mass-media guvernamentală erau considerate de M. Shafir simple "anecdote" lipsite de importanță pentru publicat, în schimb, anecdota antisemitismului ca "fenomen generalizat" în societatea românească era oferită de dsa drept fapt: "...avem de-a face cu un fenomen care este generalizat... Sămînța este acolo. Am avut de-a face cu pîngărire de cimitire evreiești, am avut de-a face cu atacuri contra sinagogilor evreiești. Am avut de-a face cu o revenire la limbajul antisemit interbelic", de care "nici presa democratică n-a știut totdeauna să se țină departe". Antisemitismul presei democratice ar fi fost dovedit de "problema enumerării acestor nume" - Radu Florian, Șef Rabinul Rosen, Petre Roman, Silviu Brucan drept "vinovați" de succesul FSN, "problemă" exemplificată prin următoarea anecdotă: "un intelectual român de bună calitate", "antifescenist convins" (pe care dl Shafir nu-l putea numi din "motive personale"), după ce băuse cîteva pahare mai mult decît trebuia, i-ar fi spus "la București în ziua de 21 mai '90" după rezultatele alegerilor, privindu-l "fix și cu niște ochi sticloși": "De rezultatele acestea, trei oameni sînt vinovați: Roman, Brucan și Rabinul Rosen" (ibidem). Anecdota oferită de dl Shafir drept fapt nu însemna că nemulțumirea dsale față de "enumerarea acestor nume" n-ar fi putut fi raportată la articolele concrete în care apărea respectiva "enumerare", ci însemna evitarea riscului de a intra pe făgașul *faptelor* înregistrate sub girul acestor nume de publicistica democrată. Aceste fapte, ocolite de anecdota dlui Shafir, atestau că un Dorin Tudoran, un Gabriel Andreescu, alături de mulți alții, trăsese la timp semnalul de alarmă nu numai față de Puterea care "utiliza antisemitismul și șovinismul în politica de stat", ci și față de actele aceluia, care deși reprezentau oficial partea victimei (Șef Rabinul Rosen, Radu Florian), se implicaseră în apărarea credibilă a Puterii agresoare, "dînd peste mină" - cum remarcase Dorin Tudoran, celor care denunțau primejdia mortală reprezentată pentru țară de o astfel de Putere. Prompta falsificare la care au fost supuse articolele lor în texte publicate în limba engleză de către cercetători ocupați ei înșiși cu exonerarea liderilor FSN, se cuvine amintită. În raportul despre România, ținut de R. Vago, la Conferința Internațională desfășurată la Ierusalim, în octombrie 1990 pe tema "Pericolul antisemitismului în Europa Centrală și de Est", Dorin Tudoran și "România literară" constituiau unicul exemplu reprezentativ pentru intelectualii "care pot propaga antisemitismul", în timp ce Adrian Păunescu și *Totuși iubirea* constituiau unicul exemplu ("cel mai notabil") "pentru împotrivirea intelectualilor români față de antisemitism". Liderii FSN puși în cauză de Dorin Tudoran pentru promovarea "minciunii" și a "nucleului terorist de la "România Mare", erau scoși din cauză de raportul de la Ierusalim care le atribuia "intenția de a se distanța de incidente și publicații antisemite". Tot într-un text publicat în limba engleză, numele lui Gabriel Andreescu a fost enumerat pe o listă de promotori ai antisemitismului - una din listele în care nu figura niciodată numele dlui Iliescu, nici numele dlui Roman, nici oficiosul "Azi", nici "independentul" "Adevărul".⁶ Analis-

(Continuare în pag. 14)

Coerența unui fals în desfășurare

(Urmare din pag. 13)

tu politic Shafir i-a elogiât pe autorii unor astfel de rapoarte și liste, care alături de dsa, prezentau drept informație asupra propagandei antisemite din România, o imagine din care lipsea tocmai "elefantul cât un munte" din fabulă: lipsea, adică, în cazul fabulei noastre adevărate, intensă propagandă pronazistă lansată de atotpătrunzătoarea rețea a massmedia guvernamentale în frunte cu Televiziunea Română Liberă și oficiosul "Azi" – vasta operă a rinocerilor – "autorități", apărați și elogiați de purtătorii "acestor nume", citate drept victime ale antisemitismului de către dl Shafir.

"Problema enumerării acestor nume" a devenit astfel, după cum fusese programată să devină, *cel mai rod dat scut al diversivității antisemite/șovine inițiate de puterea FSN*. Pentru autorități, "enumerarea acestor nume" a constituit din start dovada iubirii de evrei a FSN-ului și totodată dovada irefutabilă că numai "neo-naziștii" pot fi împotriva FSN. Silogismul a fost oferit cu succes de dl Răzvan Teodorescu la Ierusalim, în iulie '90, la numai o lună după ce TVR-Liberă popularizase lansarea la Iași a volumelor proaspăt retipărite în țară de prozelitul "soluției finale" hitleriste. "Recent, dl Răzvan Teodorescu a fost atacat fizic de neo-naziștii români, furioși pe iubitorul de evrei "the Jew lover" care-l sprijinise pe semi-evreul Petre Roman" ("The Jerusalem Post", 27 iulie '90). Cu scutul protector oferit de "enumerarea acestor nume" a fost acoperit rolul-cheie al puterii FSN în inițierea – recompensarea celui mai deșantat repertoriu nazi-comunist de instigare antisemită, șovină, conexas la popularizarea Gărzii de Fier, la reabilitarea lui Antonescu și la negarea holocaustului organizat în România. Eficiența acestui scut a fost sporită de rapoarte de genul celui menționat, ținute de-a lungul anilor în conferințe internaționale de către cercetători profilați pe probleme românești, care au înlocuit faptele cu aceleași sentințe oferite și de Shafir în dezbaterile citată mai sus, acreditând *caracterul "ne-oficial" al propagandei antisemite/șovine și antisemitismul ca "fenomen generalizat" în societatea românească*:

– "noii lideri nici nu folosesc, nici nu promovează sentimente antisemite" (1990);

– "antisemitismul a încetat a mai fi un element al politicii sau ideologiei oficiale", "asistăm la totala lui privatizare" (1992);

– "era antisemitismului oficial s-a încheiat" (1994).
Dacă "în România s-a petrecut un proces de legitimare a naționaliștilor extremiști", aceasta s-ar datora faptului că "predispoziția pentru antisemitism" ar caracteriza ÎNTREAGA SOCIETATE: "Predispoziția de a accepta și de a reproduce stereotipurile negative ale evreului este generată de persistența lor în tradiția religioasă, în folclor, de pătrunderea lor în limbajul de fiecare zi, precum și de prezența fantasmelor obișnuite. Un element antisemit ar putea fi detectat în discursul public, în cultură, în fiecare manifestare exprimând o stare de spirit, o orientare ideologică, precum și opțiuni politice" (1994)¹⁰.

Într-o societate dominată de o astfel de "predispoziție" antisemită generală n-ar fi existat decât "o reacție relativ slabă împotriva antisemitismului, cu excepția vigouroasei reacții a liderului comunității evreiești" (1994)¹¹. Așadar, neavind alt sprijin în "reacția împotriva antisemitismului" decât pe Șef Rabinul Rosen, liderii FSN, "timorați", ar fi fost "nevoii să caute un consens" și "să coabiteze cu partidele extremiste": așa ar fi înaintat antisemitismul "în viața politică", propulsat "de la margine spre centru"¹², de "mentalitatea populației", de "intelectualitate" și de "vechile partide".

Desen de Andrzej Krauze (The Guardian Londra)

IV. O rezultată a dezinformării: "Rezoluția Camerei Reprezentanților Statelor Unite din iulie 1991 privind condamnarea antisemitismului și a intoleranței etnice în România"

VICTIMIZAREA Puterii FSN, prin trecerea sub tăcere a documentelor politicii ei de forță prin care a inițiat campania de rinocerizare și a invalidat reacția publică a mediilor antitotalitare, a rămas înregistrată pentru istorie în textul amintitei rezoluții și în dezbaterile din jurul ei, publicate în *Congressional Record House*, iulie 1991, pp. 5944-46. Rezoluția, tradusă în România, consemna generic "recrudescența organizațiilor și publicațiilor extremiste care propagă șovinismul și antisemitismul" ca un rezultat al "libertăților aduse de democrație", fără a oferi nici un fel de informație asupra acțiunilor prin care virfurile Puterii patronaseră public geneza, impunerea și apărarea acestor organizații și publicații, ale căror teze au fost lansate de massmedia guvernamentală. Ceea ce nu s-a tradus și nu se știe în România, este siguranța cu care unul din membrii Camerei Reprezentanților participanți la dezbateri a afirmat "că știe" că guvernanta FSN "au muncit din greu" și "au făcut anumite progrese" în combaterea antisemitismului, dar că defectul lor ar fi constat în faptul că ar fi "stat muți" în fața publicisticii antisemite (*loc. cit.*, p. 5945). M-am întrebat atunci de unde "știa" reprezentantul american o asemenea versiune pe dos, când faptele publice atestau la acea dată cu lux de amănunte că liderii FSN munceau din greu să combată *nu* publicistica antisemită, ci *reacția critică împotriva ei*, și că de parte de a fi "stat muți" în fața acestei publicistici au apărât-o în oficiosul guvernamental și au premiat-o prin însuși ministrul afacerilor interne? Era limpede că nu kongresmenilor americani le revenea obligația de a monitoriza mass-media guvernamentală în frunte cu "Azi", pentru a afla în ce consta democratizarea la care se angajaseră autoritățile românești.

Monitorizarea – adică înregistrarea și furnizarea de informație neperversită – revenea serviciului de documentare al departamentului românesc existent în instituția special creată și finanțată de Congres, "Free Europe", pentru a înregistra *datele reale* pe care să se poată bizui factorii în raporturile lor cu autoritățile României post-ceaușiste. Am trimis atunci președintelui acestei instituții (la acea dată, dl Gene Pell), cu cinci luni înainte de a publica în "Dialog" sub formă de "scrisoare deschisă" către dsa, o foarte concretă expunere de date, atestând "dezinformarea prin omisiune" pătrunsă și în unele emisiuni consacrate de Europa Liberă liderilor FSN și ilustrată și prin acea Rezoluție a Camerei Reprezentanților din iulie '91 și prin dezbaterile din jurul ei. Citam drept o rezultată concludentă a dezinformării certitudinea mai sus menționată a reprezentantului american care "știa" ce știa. Textul meu, trimis cu prilejul desființării Studioului din Paris al postului, evoca "promptitudinea informației corecte transmise la Monica Lovinescu și Virgil Ierunca asupra "rolului conducător" al Puterii în instigarea la ură interetnică", reperul lor fiind oficiosul FSN "Azi", după cum în trecut fusese oficiosul PCR "Scinteia", în contrast cu emisiunile pe care le citam atunci.

Acelea, întocmai precum Rezoluția Camerei Reprezentanților și dezbaterile kongresmenilor asupra ei, treceau sub totală tăcere și textele hitleriste din "Azi", și premiul acordat de ministrul poliției instigatorilor la pogrom, și campaniile punitive de o extremă violență lansate de "Azi" împotriva celor care respingeau propaganda hitleristă. Întocmai precum amintita Rezoluție și dezbaterile asupra ei, și în emisiuni ale Europei Libere se atribuia liderilor FSN rolul de martori "timorați" ai unui antisemitism/șovinism care ar fi "izbucnit spontan", "ca urmare a democrației" și care i-ar fi luat prin surprindere din moment ce "și-a găsit loc într-o anumită parte a presei", obligând astfel "fragila putere" să-l "tolereze", în cadrul democrației. Citam apoi pe larg ușurința cu care dl Iliescu a putut acredita și în presa israeliană cu prilejul vizitei dsale din septembrie, dezinformarea acreditată de Rezoluția Camerei Reprezentanților din iulie asupra "fragilei puteri" reprezentate de dsa, care se lupta din greu cu... "mentalitatea poporului" din pricina căreia "apar fenomene extremiste". Solicitam direcției postului să informeze "pe cine lovește și pe cine apără mina fragilei puteri în care sînt îndemnați să-și

depună ajutorul liderii democrațiilor occidentale". Ceream răspuns, și pentru prima dată în cariera mea de "om al muncii salariat", îmi trimiteam un studiu personal însoțit de o scrisoare personală pe o hirtie cu "entete"-ul unei instituții – Universitatea Ebraică din Ierusalim. Înaintasem direcției institutului un rezumat al textului meu, integrasem tema în planul meu de lucrări, și doream ca și scrisoarea mea și eventualul răspuns să fie înregistrate în corespondența profesională a institutului. Și au fost. Peste șase luni, după ce "scrisoarea deschisă" apăruse în "Dialog" răspunsul sosit sub semnătura dlui Pell îmi mulțumea pentru a-i fi scris despre un subiect *inexistent în textul meu*: "Vă mulțumesc pentru scrisoarea Dv. referitoare la pericolul antisemitismului în România" – scria dl Pell ca aș fi scris eu. Am înțeles atunci că textul meu îi fusese aliniat la versiunea difuzată de acele emisiuni ale Europei Libere citate de mine, potrivit cărora antisemitismul umbla prin România de capul lui, ca o fantomă fără trup, fără patron și fără adresă. Nu m-am străduit să aflu cine anume dintre specialiștii care asigurau documentarea direcției postului în "probleme românești" i-a putut da spre semnare dlui Pell o asemenea minciună.

Minciuna rămîne "for the record" sub semnătura unui președinte al postului Free Europe. Ca atare, deși știam că precizarea mea nu-i va fi adusă la cunoștință, după cum nu i-a fost adus nici conținutul real al textului meu, i-am răspuns totuși, tot "for the record": "Nu v-am trimis o scrisoare «despre pericolul antisemitismului în România». V-am trimis o expunere critică asupra unor emisiuni ale postului Europa Liberă care au omis datele esențiale dovedind rolul inițiator al guvernului român în acreditarea publicațiilor, organizațiilor și liderilor antisemiți, și au transformat acest rol inițiator într-o luptă împotriva xenofobiei «spontane». Obiectul scrisorii mele este pericolul dezinformării care cîștigă respectabilitate morală sub egida postului Free Europe și a altor importante canale de informație democratice, americane și israeliene deopotrivă". Fotocopiile ambelor răspunsuri sînt reproduse în culegerea *Un Minimum obligatoriu*, pp. 74-75, ca ilustrație-epilog la acea "scrisoare deschisă", publicată sub titlul *Progrese în dezinformarea prin omisiune*.

V. 1997, 1998 : Vechi alianțe fesenisto-fasciste atribuite democrației

LA UN AN după alegerile din noiembrie 1996, formația politică perdantă a dlui Iliescu care muncise din greu timp de șapte ani la rinocerizarea României și care își continua cu consecvență lucrarea laolaltă cu propagatorii tezelor ei la TVR și în "presa de mare tiraj", a fost ambalată de comentatorul politic Andrei Cornea în mantia "opoziției democratice" și oferită drept dovadă pentru "compromisul cu extrema pe care încep să-l facă personalități și partide considerate «moderate»"¹³. Prin această schimbare de macaz, PDSR, definit, tot de Andrei Cornea doar cu câteva luni în urmă, drept "un partid care a acceptat fascismul cât a fost la putere [n.a.: nu l-a "acceptat", ci l-a promovat, apărat, premiat] și îl tolerează și acum în opoziție"¹⁴, a putut fi transferat la nevoie, tot de Andrei Cornea în noiembrie '97 în categoria partidelor "considerate «moderate»".

În articolul din care citez ultima sintagmă, unicul partid și unica personalitate politică pomenite drept dovadă pentru "compromisul cu extrema pe care încep să-l facă, sau pe care nu-l refuza net, personalități și partide considerate «moderate», il constituie "PDSR al cărui lider Adrian Năstase se exhibează în public alături de C.V. Tudor și A. Păunescu". Se știe că dl Năstase *nu începea* nimic, dsa nu făcea decât să continue politica dlui Iliescu, care se "exhibase în public" nu numai alături de cei menționați, ci în primul rând, alături de un personaj cu mult mai deochiat, ale cărui teze le-a lansat în mass-media guvernamentală. Mai mult, în ianuarie '98, partidul dlui Iliescu și dizidența dsale devin în datele expuse de dl Andrei Cornea reprezentative pentru "anemia partidelor din opoziția democratică (PDSR și APR)"¹⁵ (s.n.). Astfel, vechea, îndelungata otrăvire a climatului public prin care și-a marcat traseul formația politică a dlui Iliescu, sub al cărui monopol TVR și uriașa sa rețea a tipăriturilor guvernamentale și "independente" de mare tiraj au propagat timp de șapte ani naționalismul primitiv și cultul lui Antonescu, ura împotriva evreilor, maghiarilor, țiganilor și în special a intelectualilor asimilați cu aceste minorități – a fost ștearsă dintr-un condei și transformată într-un "simptom" de ultimă oră, prevestind o "boală" a "moderaților" și în

Desen de Andrzej Mleczo (*Polityka* Varșovia)

cele din urmă a "curentului principal de centru": "Este primul act al «rinocerizării»" – scria dl Andrei Cornea la 17 noiembrie 1997, fabricând a doua falsă premieră alături de cea menționată mai sus: "se observă pătrunderea în presă a unor teme naționaliste", în "ziare importante precum "Adevărul", "dar chiar și la TVR", unde "anumite emisiuni tind să vorbească rezervat și eufemistic despre generalul Antonescu". După ce aflăm *cînd* s-a petrecut "pătrunderea în presă" și "chiar și la TVR" a unor "teme naționaliste" "care tind să...", și "par să..." aflăm, că "pătrunderea" nu cade nicidecum în răspunderea "extremismului", deoarece potrivit datelor dlui Andrei Cornea, reprezentanții acestuia "nu sînt mai mult decît marginali". "Pătrunderea" cade în răspunderea curentelor "democratice", "respectabile și respectate": "Televiziunea Națională și cel mai important cotidian al țării" reprezintă instituții "respectabile și respectate", "curente principale ale societății românești, considerate în mod curent drept democratice", topite în cele din urmă în lunecoasa formulă a "curentului principal"¹⁶. Topirea asimilează, după cum se vede, noțiunea de "curent principal", cu aceea de "curent democratic", "respectabil și respectat". Nimeni nu neagă că în România, TVR și "Scinteia" au constituit timp de decenii "curentul principal", după cum TVR, "Azi", "Adevărul", "Libertatea" etc. au constituit timp de șapte ani "curentul principal", apărut prin cenzura propriu-zisă și apoi economică și investit de aparatul de stat cu justificarea politică de reprimare antidemocratică. Dar nimeni în afară de admiratorii lor nu le-au considerat "democratice", "respectabile și respectate". Tocmai pentru că Televiziunea Română a constituit alături de "Azi", "Adevărul" ș.a. "curentul principal" axat pe propagarea extremismului, a instigării rasiste și pe anihilarea curentelor democratice, s-a declanșat marea demonstrație din Piața Universității, și nicidecum pentru că amintita instituție ar fi fost considerată "democratică", "respectabilă și respectată". Dacă după alegerile din noiembrie 1996, nici TVR, nici "Azi", nici "Adevărul" nu mai păstrează întocmai repertoriul pe care l-au difuzat în primii lor șapte ani de activitate, "formulele rasiste" descoperite după șapte ani de dl Andrei Cornea la TVR și în "Adevărul" atestă *forța remanentă* a tematicii lor axate din 1990 pe instigarea rasistă și pe calomnierea curentelor democratice, și nicidecum "pătrunderea tezelor rasiste" în curentele democratice asimilate de dsa cu TVR și ziarul "Adevărul". "Huliganii de pe stadioane [care] zbiară «o sută de mii de ciori – soluția Antonescu!»", invocată de dl Andrei Cornea drept dovadă a influenței nefaste exercitate azi de "curentele democratice" care "par să adopte uneori formule rasiste", n-au învățat criminala lozincă din "rasismul nedeclarat" și din "ideologia implicită" atribuită de dsa "curentelor democratice", ci din *rasismul declarat și explicit, instigator la pogrom, propagat sistematic din 1990 de "curentul principal" – massmedia oficială și progubernamentală FSN*. Încă înainte de apariția ziarului "Azi", țiganii erau numiți în "Libertatea" din 6 aprilie 1990 "așa-numita categorie de oameni", iar "soluția Antonescu" era elogiată în mod expres: "Generalul Antonescu dorea binele țării cînd îi trimitea în Transnistria, pe Bug, dar ei s-au întors în țară." Prin Radio-Televiziunea monopolizată de FSN, prin tirajul de masă al cotidienele oficiale și "independente" "Azi", "Adevărul", "Dimineața" instigarea împotriva țiganilor a infectat climatul public cu repertoriul rasist de sorginte hitleristă, care demonizează omul pentru culoarea pielii sale transformată în culpă antistatală: Radio-Televiziunea Română Liberă anunța triumfător la 8 februarie 1990 că "poliția a arestat patru indivizi cu ten măsliniu". Ziarul "Azi" îi culpabiliza pe "bruneții care discută Proclamația de la Timișoara" (26 aprilie 1990), pe "revoluționarii de culoare din Piața Universității" (9 mai 1990). "Dimineața" repera Piața Universității printr-un "lider brunet – toți din neamul lui erau bruneți" (26 aprilie 1990). "Adevărul" îi batjocorea pe țigani prin josnice caricaturi identice cu cele care batjocureau imaginea evreului din "Der Stürmer" și "Porunca Vremii" (25 aprilie 1990). În absolut toate aceste mizerii demonizarea țiganilor era conexasă în demonizarea intelectualilor. Împreună cu "lumea bronzată care mișuna pe lângă sediul PNTCD" ("Azi", 25 aprilie 1990), intelectualii erau identificați cu "vechile partide reculese din lada de gunoi a istoriei" ("Azi", 5 mai 1990), cu "Gînditorii de ocazie" și "Păcatul gîndului" (titluri din "Azi", 4 mai 1990), cu "Cavaleri ai Apocalipsei", cu "Cavaleri ai dezastrului" (titluri din "Azi" 16 mai 1990). Otrava acestei instigări rasiste explicite împotriva țiganilor și a intelectualilor, turnată sistematic

de Puterea FSN în conștiința cetățeanului, asaltat de supremația covârșitoare a massmedia guvernamentale și lipsit de accesul la antidot prin sabotarea economică a publicațiilor democratice, n-a fost însă remarcată niciodată de Andrei Cornea. Nici după ce în țintele explicit indicate de massmedia puterii, în țigani și intelectuali, s-au infipt topoarele mineriadei securiste din iunie 1990, spre satisfacția unor trecători dornici de "liniște", dsa nu a observat nimic special nici în emisiunile TVR, nici în "Libertatea", nici în "Azi", nici în "Adevărul"..., ci a căutat, "cu o pură și nealterată uimire" o ipotetică explicație în psihanalizarea "subconștientului colectiv" și a "miturilor colective arhaice", "asociate prin fire obscure în mentalul popular"¹⁷. "Omul simplu" psihanalizat de dl Andrei Cornea în 1990, n-ar fi fost așadar supus nici unei agresiuni ideologice, ba dimpotrivă: el ar fi trăit sub "dominația unui partid de nuanță populistă fără ideologie precisă"¹⁸ (s.n.). Nici peste un an, în 1991, cînd politica guvernamentală de rinocerizare a României intrase în faza recompensării discipolilor prin premii și diplome de patriotism, dl Andrei Cornea nu vedea nici o primejdie dinspre această parte, ba dimpotrivă, constata "un deficit de ideologie naționalistă și în general de ideologie, alta decît liberală". Singura primejdie ar fi fost reprezentată de "anxietățile și reacțiile creierelor noastre ancestrale"¹⁹. Iată cum, prin inversarea culorii politice și a ordinii cronologice, "rasismul" și "alianța cu extremismul", observate atît de tîrziu de dl Andrei Cornea doar în forma lor "implicită", au ajuns să fie trecute de dsa în 1998 în contul democrației.

VI. Față cu inocentarea rinocerilor și confecționarea de "rinocerizați" prea multă "surprindere" strică. Vechimea unei "teze principale".

DUPĂ ce "primul act al rinocerizării" fără rinoceri fusese descoperit de Andrei Cornea în "compromisul cu extrema, pe care încep să-l facă" liderii formațiilor PDSR și APR denumite de dsa "partide din opoziția democratică" (12.I.'98), M. Shafir a descoperit în Nicolae Manolescu și Dorin Tudoran pe primii rinoceri din "spectrul politic așa-zis democrat, (iulie 1998²⁰) și și-a enunțat "una din tezele principale": "în perioada «iliesciană»", "politica extremei drepte" ar fi fost un "fenomen ce părea marginal și produs de marginalizați". "Teza principală", care stătea să apară "la o editură londoneză", într-un volum colectiv despre *Politica extremei drepte*, reactualiza vechea minciună oficială, prin care dnii Iliescu, Roman, Ursu, Stănculescu devin niște "marginali", iar educatorii pe care i-au înscris drept model națiunii, adică dl Drăgan și premianții dsale, devin niște "marginalizați". Difuzată în conferințe internaționale (vezi III), imortalizată de Rezoluția Camerei Reprezentanților din iulie '91 și reluată explicit în proaspătul volum londonez (apărut, sper, între timp), "teza principală" este demnă de atenție în special în actualul context, marcat de bilanțul analitic al catastrofei provocate de îndelungata acțiune a "marginalilor". Că "teza principală" are vechime și faimă, amintește indirect Emil Hurezeanu (unul din autorii importanțelor analize bilanț apărute recent) în articolul intitulat cu semn de întrebare *Marginalii?* ("22", 1 martie 1999). Totuși, "teza principală" – vechea, repetată și reușită încercare de a inocenta Puterea din "perioada «iliesciană»", a fost trecută cu vederea de Nicolae Manolescu și Dorin Tudoran. În replicile lor din "România literară", ei au receptat articolul lui Michael Shafir din *Sfera Politicii* drept o noutate "surprinzătoare": "De ce au nevoie dnii Cornea și Shafir – scria Manolescu referindu-se și la unele articole ale confratelui de la "22" – să părăsească ținta naturală a polemicii domniilor-lor", pe "adevărații rinoceri", și să se ocupe "de fabricarea unor antisemiți bănuți?" Întrebarea face abstracție de faptul că "adevărații rinoceri" n-au constituit niciodată "ținta naturală" în tematica dlui Shafir, și că dsa nu a "părăsit" nimic, după cum nici dl Cornea nu a "părăsit" nimic: dsa s-a luptat cu rinocerii din "creierele noastre ancestrale". Dorin Tudoran considera, de asemenea, "mai mult decît surprinzătoare", negarea consecințelor mortale ale represiunii organizate de Securitate, atît aceea a mineriadei iliesciene, cît și aceea ceaușistă, pe vremea căreia, scria M. Shafir, "persecuțiile, detestabile și condamnabile, desigur, nu mai atrăgeau cu sine [sic!] amenințarea anihilării fizice". Uluit de datele false care atribuie Securității idilica imagine și lui însuși masca "rinocerizării", Dorin Tudoran este convins că are de-a face cu o scăpare, redusă la "felul în care și-a folosit pana de data aceasta"

M. Shafir. Totuși, aceeași imagine idilică asupra tratamentului aplicat de Securitate intelectualilor deranjați, a mai fost oferită de Shafir și în 1985, într-o versiune mult mai însoțită, chiar în lucrarea sa de bază (*România, Politics, Economics and Society*): "Așa amenințătoare cum poate că sînt acțiunile Securității, puterile ei nu sînt chiar atît de nemaipomenite cum le-ar crede acei intelectuali care-și explică pasivitatea prin frică" – sentiment echivalat de analistul politic cu "liniștea mămăligii" ("the tranquility of the mamaliga" – p. 171). După cum se vede, deloc "surprinzătoare" se dovedesc asemenea sentințe de bagatelizare a reprimărilor securiste, dacă le citim în contextul lor real și în seria lor de recurență, în care se află și logica și coerența longevivă a falsului binar. Lucrarea de bază a dlui Shafir, care prezintă comunismul românesc sub egida "regimuri marxiste", este trasă pe calapodul unei largi serii precedente (despre care am mai scris), caracterizate prin modul sincron în care elimină democrația/elitele democratice din istoria României și terorismul de stat din componentele de bază ale "doctrinei comuniste" și din comunismul românesc consolidat. Amputarea începe cu pașoptismul, curățat de esența militantismului democratic și stigmatizat drept țara istorică a intelectualilor români (p.134). Cit despre "cultura politică a perioadei interbelice", ea ar fi fost modelată *exclusiv* de "moștenirea istorică a mentalității orientale", de "pasivitatea țărănească", de "inexistența conștiinței de clasă proletară", de "nepotism și corupție", și de "atitudinea xenofobă, antimodernizatoare a elitelor intelectuale" (p. 6-7). Unica "școală spirituală" ar fi fost aceea reprezentată de "etosul Gărzii de Fer" (p. 8). Drept care, dl Shafir indică în termeni imperativi: "Prin aceste condiții interne în primul rînd, urmează să fie înțeleasă ["]is to be understood"] dispariția sistemului politic interbelic în România [termenul *democrație* nu este folosit], drept o "atestare a mămăligii" ["the proof of mamaliga, after all, should have been in its eating", p.7].

"Mămăliga" revine în această analiză politică întreprinsă asupra românilor cu aceeași frecvență cu care "untura de giscă" revenea în analizele gen "Porunca Vremii" întreprinse asupra evreilor. Numai că "mămăliga" este investită cu un rol-cheie în cea de-a doua evacuare operată de dl Shafir. În lipsa terorismului Securității, pe care dsa îl elimină din scenă după 1958, în România ceaușistă numai "starea de mămăligă" a populației ("the state of mamaliga") ar explica "pasivitatea" față de "dominarea societății de către partid. Mămăliga nu explodează" (p.139). "Dar de ce nu explodează mămăliga?" (p. 140). Întrebarea revine cu insistență, deoarece, potrivit informației oferite de M. Shafir, riscul opoziției în România ceaușistă s-ar fi plătit foarte ieftin: "prețul obișnuit" ar fi fost "închisoarea urmată de exil în urma intervenției occidentale" (p.171).

Cititorul occidental căruia i se adresează lucrarea, avea deci toate motivele să se întrebe stupefiat: cum de se pot speria mămăligarii așa doar pentru atît, în loc să se folosească de "drepturile" citite de polițist de a nu răspunde la nici o întrebare și de a-și lua în primire saltea, perna și pătura, odihnindu-se liniștiți, pînă le vine avocatul și "intervenția occidentală"? Sau, dacă sînt intelectuali, folosindu-se pînă una-alta de computerul pus la dispoziție în celulă, așa cum a făcut și Havel? Potrivit datelor oferite de dl Shafir în lucrarea sa de bază, teroarea ar fi fost folosită în România comunistă doar "în faza tranziției" spre "constituirea socialismului", "împotriva rivalilor politici", anihilați în 1947 (p.41) și în timpul colectivizării în 1949, cînd "activiștii n-au avut timp să respecte scrupulos diferențierea de clasă între chiaburi și alte categorii" și nici principiul colectivizării "treptate" bazate pe "liberul consimțămînt", "prevăzute de Rezoluția CC din 3-5 martie 1949" (p. 45). În termenii folosiți de K. Jowitt – citat parțial de M. Shafir – în acea etapă s-ar fi manifestat "violența rațională", care aduce "avantaje" ("gains") dacă e "mînuită cu pricepere" împotriva "chiaburilor, a "elementelor dușmane regimului", prin "arestarea oponenților politici și desființarea organizațiilor lor". Dar s-a manifestat și "violența irațională", păguboasă din punct de vedere economic și exemplificată de K. Jowitt prin două "cazuri": cazul proceselor intentate "țărănilor muncitori" în colectivizarea forțată, și cazul "forței de muncă alcătuită din prizonieri politici", "membri ai fostelor partide democratice, membri recalcitrați ai intelectualității..." – forțe "irosite" ("wasted") în proiectul Canalului Dunăre-Marea

(Continuare în pag. 16)

Coerența unui fals în desfășurare

(Urmare din pag. 15)

Neagră”, împreună cu “enorme investiții” (*Revolutionary Breakthroughs... The case of Romania, 1971*, pp. 96-102). În ce mod s-a “irosit” acea “forță de muncă” – politologul american ne spune. Citind “după cum corect arăta K Jowitt”, aceste două cazuri de “violenta irațională”, provocate de decretul din 1949 și pomenind în treacăt “decretul 318 din 1958”, Michael Shafir trece însă sub tăcere identitatea de “prizonieri politici” a celor ce alcătuiau “forța de muncă” a Canalului – identitate specificată de maestrul său, dar precizează în schimb cum s-a “irosit” acea “forță de muncă”: “Mulți dintre cei condamnați de noile legi au pierit în uriașele lagăre de muncă ale Canalului Dunăre-Marea Neagră” (p.43). Cit de “mulți” și de ce or fi “pierit”? Numai atunci și numai acolo? În “lagăre de muncă” nu “se pier” se pier doar în lagărele de exterminare. Virgil Ierunca centralizase în studiul din 1973 datele asupra rețelei de lagăre și închisori de exterminare din România comunistă, iar în 1981 publicase *Pitești*. Totuși nu în asemenea detalii se încurcă dl Shafir în informația oferită lumii occidentale în lucrarea sa de bază din 1985. Potrivit datelor dsale “violenta irațională” manifestată, doar în 1949 și 1958, ar fi fost provocată de “lipsa de experiență a elitei revoluționare locale” personificate de Gheorghe Gheorghiu-Dej, gata “să copieze modelul sovietic”, spre deosebire de “moscovita Ana Pauker, care îi curta și chiar îi proteja pe intelectuali” – conform unei mărturii orale anonime deținute de dl Shafir (p.43). De ce anume “i proteja pe intelectuali Ana Pauker, rămâne un mister: *nicăieri* în lucrarea de bază a dsale nu pomeneste M. Shafir de vreo “violenta irațională” care să fi amenințat vreodată intelectualitatea, sau de vreun intelectual care să fi nimerit, așa, din ghinion, sub incidența vreunui decret aducător de “violenta irațională”, nici în 1949 și 1958, când “mulți au pierit”, nici după.

Așadar, imaginea cosmeticizată a Securității, oferită în august 1998 în *Sfera Politicii* este în perfectă concordanță cu imaginea cosmeticizată a Securității oferit de lucrarea sa de bază din 1985. Cu toate acestea, oponentii articolului din *Sfera Politicii* sînt convinși că nu se poate să uite totuși dl Shafir că... (Dorin Tudoran), sau că dl Shafir nu are cum să nu știe că... (Gabriela Adameșteanu). În chestie nu este ceea ce uită sau știe autorul. În chestie este consecvența cu care elimină RINOCERII din datele oferite drept informație asupra României comuniste și postcomuniste, după cum elimină și oficioasele rinocerilor. Bibliografia “tezei principale” care scoate din cauză Puterea, nu a citat niciodată “Scinteia” atunci când a prezentat “fenomenul antisemit” din epoca Ceaușescu drept inițiativa “formațiilor antisemite din sinul intelectualilor României comuniste”, care ar fi apărut spontan în cadrul procesului de “re-românizare”, reușind “să pătrundă” de jos și să capete “protecția de sus”²¹. După cum nu a citat niciodată “Azi” atunci când s-a ocupat de “fenomen” în epoca Iliescu. Eliminarea din imagine a instigării antisemite induse, oficializate de liderii comuniști este încununată de eliminarea componente antisemite/rasiste din propaganda și practica *sistemului comunist* exculpat prin sentința *comunismul nu este rasism*, “nu a fost și nici nu este”. În fața unei sentințe absolut identice lansate de un purtător de cuvânt al guvernului Roman (“se știe, comunismul nu s-a caracterizat prin antisemitism”), Dan Pavel se întreba într-un foarte documentat articol *Comunism și antisemitism* (“22”, 18 iulie 1991): “nu știi ce să admiri mai mult la reprezentanții puterii: incultura politică sau cinismul?” Să le admirăm pe amîndouă, propun eu, cu condiția să nu le luăm drept noi, de fiecare dată.

Din imaginea confecționată prin eliminarea rinocerilor, România apare un perfect teren sportiv, care oferă echipelor șanse absolut egale, și în care cel mai bun învinge. Dl Shafir nu este singurul care a confecționat această imagine, dar are meritul de a fi singurul care și-a asumat-o în mod expres. Cu prilejul pregătirilor alegerilor din mai '90, dsa preciza: “... de aceea m-am făcut om de știință politice, pentru ca să pot să stau în tribună și să urmăresc meciul de fotbal. Fiindcă îmi place jocul de fotbal, dar habar n-am să-l joc” (“Dialog” – Dietzenbach, no. 107/110, aprilie 1990, p. 67). Dacă din această imagine a jocului de fotbal oferită de dl Shafir în aprilie 1990, lipsește încărcătura revărsată pe teren în ianuarie '90 de camioanele Securității, purtătoare de cetățeni indignați înarmați cu ciomege și lanțuri de bicicletă, sfărâmată de oase și devastatori de sedii năpustiți cu sistemă asupra opoziției democratice, aceasta nu înseamnă că dsa le-ar ignora existența, sau că nu s-ar teme

de “persecuțiile” de această natură, chiar cînd sînt enunțate doar verbal și de la distanță, și chiar dacă dsa personal nu și le-a atras prin nimic. Ca dovadă, unicul prilej cu care M. Shafir este menționat în cele șase volume apărute pînă acum din cronica vieții intelectuale din România comunistă istoricizată de Monica Lovinescu, este “spaima” de care a fost cuprins la München în 1989, la simpla lectură a unor amenințări publicate la București, care nici măcar nu-l vizau: “Shafir, la telefon, era înspăimîntat de amenințările păunesciene... Se gîndea, probabil, la agresiunea din '77 realizată împotriva mea, și la cea din '83, dejucată, împotriva lui Virgil [...]. Mi-a luat destul timp pînă am calmat sperietura lui Shafir” (*Unde scurte*, V, Humanitas, 1995, p. 199-200).

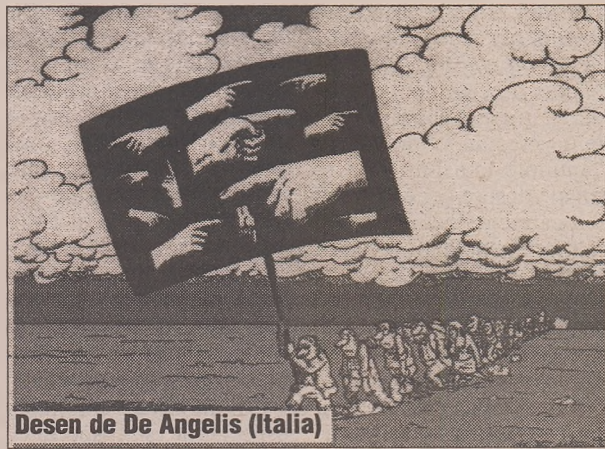
VII. “Des bagatelles pour un massacre”: zece anecdote în apărarea prezentării lui Antonescu drept “adept al antisemitismului ponderat și neracist în esență”

O BAGATELĂ devine în informația oferită de dl Shafir nu numai prezentarea în roz a exterminării dușmanilor de clasă legiferată de liderii comuniști, ci și prezentarea în roz a exterminării dușmanilor de rasă legiferată de Antonescu. Printre vechile falsuri re-acreditate în articolul din *Sfera Politicii* se află și cele mai eficiente piese folosite deopotrivă de propaganda oficială ceaușistă și iliesciană în negarea holocaustului antonescian: imaginea unui Antonescu “neracist” și străin de orice planuri genocidare, oferită istoriografiei de partid de către oameni liberi, sub egida credibilă și respectată a Institutului Yad Vașem. Acesta este în bună parte obiectul articolului meu *Sensul unic al amneziei selective – Secvențe israeliene*, apărut în 1993, în “Agora” și falsificat abia în 1998 în *Sfera Politicii*, în cadrul dosarului “rinocerizare” confecționat lui Dorin Tudoran – directorul revistei “Agora”. Iată ce ar conține și pe ce s-ar baza articolul meu din 1993, în versiunea povestită de dl Shafir în 1998: “Vrancea îi atacă pe Volovici și pe Jean Ancel ca fiind apologeți antonescieni atunci cînd reabilitarea fostului Conducător era mascat promovată de celălalt fost Conducător [...]. Pe ce se baza Vrancea? Pe relatări apărute în *Anale de istorie* despre două simpozioane româno-israeliene ținute la Ierusalim în 1984 și 1986 [...]. Întimplarea face că am fost prezent la simpozionul din 1984. Nimic, dar absolut nimic din cele atribuite în *Anale de istorie* lui Ancel nu corespunde realității. Volovici a participat la simpozionul din 1986 unde nu am fost prezent. Dar relatarea din *Anale de istorie* este tot atât de exactă ca precedenta ei. Știu că organizatorii israelieni au trimis o notă de protest, cerînd corectarea ei. Li s-a promis că se va face, și se mai așteaptă și azi ca redactorii *Analelor* să publice respectiva corectură” (*loc. cit.*, p. 13, col. I).

În apărarea falsificărilor de date și de texte citate de mine, dl Shafir comite în citeva fraze zece falsuri noi, sau, în termenii prin care dsa numește datele false, zece “informații neverificate”. Iată-le:

1. Articolul din “Agora” nu viza în 1993 bibliografia perioadei ceaușiste, “atunci cînd reabilitarea fostului Conducător era mascat promovată de celălalt Conducător”, așa cum în mod fals afirma dl Shafir. Articolul din “Agora” pornea de la bibliografia perioadei iliesciene, atunci cînd reabilitarea fostului conducător era ostentativ promovată de noul conducător, și cînd, oficiosul guvernamental “Azi” și “Democrația” pe plan intern, oficiosul “Curierul Românesc” pe plan extern, citau drept dovadă a inexistenței holocaustului în România, certificate de onorabilitate asupra regimului antonescian oferite de delegații Yad Vașem istoriografiei ceaușiste (trimiterile la texte și date în articolul din “Agora” reprodus în culegerea *Un Minimum Obligatoire*, editată de “Dialog” în 1996).

2. Articolul din “Agora” nu îi citează doar pe cei doi cercetători, singurele nume reținute de dl Shafir dintre cele menționate pentru “contribuția de pionierat” la cosmeticizarea lui Antonescu. Articolul din “Agora” cita mistificări de date publicate în referate și declarații oficiale aparținînd unor delegați ai Institutului Yad Vașem, incluzînd importante personalități din conducerea de atunci a institutului. Practicînd falsul prin omisiune și falsul pur și simplu, *toate* acele referate și declarații, și nu numai referatele celor doi cercetători, confecționau într-un mod “foarte consensual” – ca să întrebunțez o expresie apreciată de dl Shafir – *imaginea generală* de “oază pentru evrei” pe care ar fi asigurat-o “ne-rasismul” lui Antonescu.

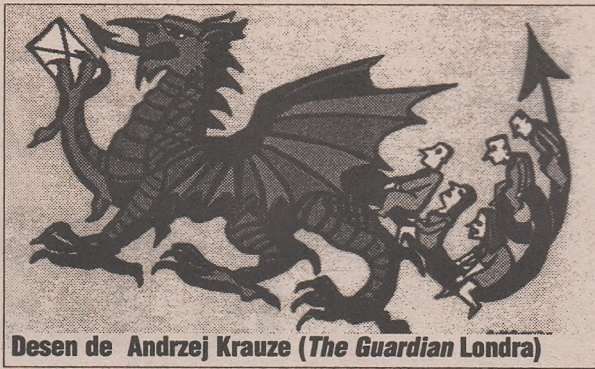
Desen de De Angelis (Italia)

3. Cit despre cei doi cercetători reținuți de dl Shafir, articolul din “Agora” nu “i ataca pe Volovici și pe Jean Ancel ca fiind apologeți antonescieni” – așa cum în mod fals scrie dsa. Articolul din “Agora” le citează certificatele de “nerasism” atribuite lui Antonescu, nu pentru a contesta dreptul domniilor-lor de oameni liberi de a fi “apologeți antonescieni”, ci pentru a le contesta dreptul de a-i acuza apoi pe toți “istoricii români” – oameni neliberi, aflați timp de decenii sub cenzura istoriografiei de partid, de a fi “refuzat cu încăpăținare întrebunțarea termenului de holocaust” (1987), de a fi “evitat timp de decenii să publice adevărul despre holocaust” (1990). După cum necontestînd nimănui dreptul de a atribui *în nume propriu* certificate de exonerare unui organizator de genocid, articolul din “Agora” contesta dlui Volovici dreptul de a și-l anexa fraudulos în această întreprindere pe regretatul Theodor Lavi (decedat în 1983), prin citare trunchiată și trimitere mistificatoare la textele lui. După cum, necontestînd nici propagandei oficiale din “perioada iliesciană” dreptul de a cita astfel de certificate de exonerare în sprijinul campaniei de negare a holocaustului antonescian, articolul din “Agora” contesta dreptul oficiosului “Curierul Românesc” de a și anexa fraudulos în această campanie pe “majoritatea istoricilor israelieni” în frunte cu Theodor Lavi, invocat prin citatul trunchiat fabricat de dl Volovici.

Asemenea certificate și asemenea anexări frauduloase utilizate din plin în presa FSN-istă de mare tiraj, drept argumente în negarea holocaustului antonescian, citate pe larg în 1993 în articolul din “Agora”, au rămas pentru dl Shafir niște “anecdote”, la fel de neimportant ca și negaționismul fostului premier Roman. Niște bagatele. Și au rămas astfel, în ciuda dezinformării eficiente pe care au produs-o asemenea bagatele în mediile majoritare ale oamenilor de bună-credință, pentru care credibile sînt sursele Yad Vașem care neagă rasismul genocidar al mareșalului Antonescu, și nu sursele scribilor antisemiți. Apărînd aceste bagatele, dl M. Shafir numește citatele date de mine “relatări”.

4. Exonerarea lui Antonescu drept “adept al unui antisemitism ponderat și neracist în esență” citată în “Agora”, nu se bazează pe “relatări”, și nu i-a fost atribuită autorului de “relatarea din *Anale de istorie*” – așa cum în mod fals scrie dl Shafir. Exonerarea citată de mine se află în referatul susținut la Simpozionul israeliano-român din 1986 de dl Volovici, referat publicat în revista israeliană “Jewish Studies”, nr. 1-1987, indicată drept sursă de nota 17 a articolului meu din “Agora” (devenită nota 18 în culegerea *Un Minimum Obligatoire*).

5. Nici cosmeticizările similare mult mai ample, difuzate la Simpozionul româno-israelian din 1984 de dl Ancel, în fragmentele masive citate între ghilimele în *Anale de istorie*, 6/1984, pp. 88-90, nu i-au fost “atribuite” autorului, așa cum în mod fals scrie dl Shafir. Exactitatea și paternitatea textului citat au fost atestate de referirile bibliografice apărute în tipărituri israeliene. Ca dovadă, însuși Leon Volovici, în referatul ținut în calitate de delegat al Institutului Yad Vașem la simpozionul din 1986, publicat în “Jewish Studies”, în nota nr. 18 care însoțește certificatul de “ne-rasism” conferit lui Antonescu, trimite cititorul la Jean Ancel, *Anale de istorie*, 6/1984, ca la o sursă de referință pentru respectivul certificat, și nicidecum ca la o “relatare” inexactă, împotriva căreia s-ar fi trimis “un protest”. “Protestul” ar fi trebuit trimis atunci nu numai revistei *Anale...* la București, ci și mai sus menționatei reviste, la Ierusalim, precum și multor publicații care citează și popularizează în lume imaginea edenică a ne-rasismului antonescian, produsă de departamentul românesc al

Desen de Andrzej Krauze (The Guardian Londra)

Institutului Yad Vašem: de pildă, dlui I.C. Drăgan, la Veneția, care deschidea volumul din 1986 al seriei închinată glorificării lui Antonescu, prin citarea elogioasă a referatelor susținute de delegații Yad Vašem la Simpozionul bucureștean din 1984, drept dovadă a inexistenței holocaustului în România. Sau sponsorilor seriei *Documents...*, la Paris și New York, precum și editorului seriei, la Ierusalim, după apariția în 1987 a volumului X, unde la p. 480 este invocată, fără nici o notă editorială de contestare, declarația din 1982 a președintelui directoratului Yad Vašem care caracteriza România anilor războiului drept "oază pentru evrei". Pe această declarație își sprijineau istoricii de pe lângă CC al PCR, în concluzie, negarea holocaustului din România. Și în sfârșit, din nou la București, *oficiosul FSN "Azi"*, după apariția pe 17 iulie 1991, a articolului în care imaginea edenică oferită asupra regimului antonescian de referatul susținut în 1984 de directorul științific al Institutului Yad Vašem, citată și de I.C. Drăgan, este re-citată în concluzie drept dovadă a inexistenței holocaustului în România.

6. Articolul din "Agora" nu "se baza pe relatări despre două simpozioane româno-israeliene" – așa cum în mod fals, adică "neverificat" scrie M. Shafir, ci pe referatele și declarațiile emise de delegații Yad Vašem la patru simpozioane româno-israeliene dintre care trei sînt ilustrate în articol prin citate.

7. Dintre cele "două simpozioane" reținute de dl Shafir ca fiind "ținute la Ierusalim în 1984 și 1986", doar cel din 1986, adică al patrulea simpozion româno-israelian, a fost ținut la Ierusalim, nu și cel din 1984, așa cum în mod "neverificat" scrie dl Shafir: Simpozionul româno-israelian din 1984 a fost ținut la București.

8. Încurcat în atâtea "informații neverificate", dl Shafir ajunge să depună și o mărturie falsă: pentru a dovedi că "nimic, dar absolut nimic din cele atribuite în *Anale de istorie* lui Jean Ancel nu corespunde realității", dsa aduce în sprijin "întimplarea" de "a fi fost prezent la simpozionul din 1984", "la Ierusalim". De data aceasta, "informația neverificată" i-a jucat o festă dlui Shafir, care a încurcat avionul: pentru ca în timp ce "întimplarea făcea" ca dsa să fie prezent la Ierusalim, simpozionul din 1984 unde conferența Jean Ancel, se ținea la București.

9. Falsă prin generalizare națională și ocolirea datelor concrete este și formula "organizatorii israelieni", prin care M. Shafir transferă implicit răspunderea precisă a israelienilor din departamentul românesc al Institutului Yad Vašem, în răspunderea colectivă și vagă a unor "israelieni" identificabili doar prin apartenența la statul israelian. Israelieni sîntem toți, inclusiv dl Shafir și cu mine, dar identificabili sîntem doar prin ceea ce producem fiecare în profesia pe care ne-am ales-o și prin informația profesională pe care o oferim fiecare instituției care ne plătește pentru a slui adevărul. "Organizatorii israelieni" ai simpozioanelor, care au reprezentat Instituția Yad Vašem, s-au bizuit în acea organizare și în declarațiile emise în cadrul ei, pe datele oferite de departamentul românesc al instituției, tot așa precum președintele american al Ligii Antidefăimării s-a bizuit pe organizarea întîlnirii cu fostul premier Roman și în declarațiile emise (vezi I, 2), pe datele oferite de departamentul românesc al Ligii. Respectul datorat funcției morale îndeplinite pe plan mondial de aceste foruri, obligă la semnarea cazurilor în care banca lor de date înregistrează falsuri în loc de fapte. Autoritatea Yad Vašem simbolizează în conștiința lumii misiunea de care afirmă destinul omenirii civilizate după "soluții finale" menite să curețe lumea de evrei și de dușmani de clasă: "misiunea de a onora memoria victimelor și de a învăța lecțiile istoriei". Faptul că menționatele certificate care neagă rasismul genocidar antonescian, produse de departamentul românesc al instituției oferite drept informație "organizatorilor israelieni", au onorat nu memoria victimelor, ci l-au exonerat pe dictatorul care le trimisese la moarte, nu poate fi acoperit implicit, prin tăcere, cu emblema respectată a Institutului Yad Vašem, sub care au fost prezentate și citate asemenea certificate. Cu atât mai puțin poate fi măsurat un asemenea fapt sub covorul național israelian. De falsurile produse în libertate, sau sub furca cenzurii, răspund sub semnătură cei care le produc sau le organizează. În articolul din "Agora" sînt citate texte, nume și instituții concrete, iar sintagmele "partea israeliană" și "partea română" sînt folosite în ghilimele. Căci tot israeliană este și Universitatea Ebraică din Ierusalim, în cadrul căreia, la 30 noiembrie 1993, "Secvențele israeliene" apărute în iunie 1993 în "Agora" au constituit obiectul unei conferințe (axată pe o arie mult mai largă, și urmată de discuții), pe

care am ținut-o în limba ebraică²². Nici unul din cei citați în conferința mea, aceiași citați și în articolul din "Agora", n-a răspuns invitației de participare trimise de universitate. Apărînd prin articolele dsale falsurile oferite sub semnătură campaniei de negare a holocaustului antonescian, M. Shafir mai trage peste ele și pulpana națională israeliană.

10. Ultima anecdotă la care a recurs M. Shafir în apărarea falsurilor care neagă holocaustul antonescian, pune, ca să zic așa, capac la toate: dsa echivalează statutul unor delegații ai Institutului Yad Vašem, al unor "organizatori israelieni" cetățeni ai unei țări libere, dispunînd de o presă liberă și de un periodic propriu, cu statutul unor locuitori ai Ceașmei, care "mai așteaptă și azi ca redactorii *Analelor* să publice respectiva corectură".

Dacă e să luăm în serios și "nota de protest", și echivalarea disciplinei semnatarilor cu disciplina celor aflați sub cenzura comunistă, atunci să ducem mai departe comparația și să ne amintim ceea ce M. Shafir nu a înregistrat niciodată, nici în lucrarea sa din 1985, nici pînă în ziua de azi: ca în spațiul Ceașmei un Dorin Tudoran, mai puțin disciplinat în fața cenzurii comuniste decît semnatarii israelieni ai "notei de protest" elogiați în *Sfera Politicii*, își riscă viața pentru a alerta lumea liberă asupra "diversiunii antisemite ca politică de stat a regimului de teroare PCR" – regimul care "re-inaugura Canalul Dunăre-Marea Neagră". Dorin Tudoran și-a trimis "notele de protest" la 7 septembrie 1983 prin corespondentul Agenției France Presse, la 28 mai 1984 prin corespondentul postului de radio Suisse Romande, și în același an prin scrisoarea adresată ONU, de solidarizare cu victimele persecuțiilor antimaghiare, semnată împreună cu Socs Geza și Kirally Karoly. Ca urmare, Dorin Tudoran trăia atunci sub amenințarea unui proces de trădare, amenințări cu moartea, și era constrîns în august 1984 să ceară exilarea. În acel timp, delegații Yad Vašem veniți din spațiul lumii libere, onorau tocmai atunci la București, în iunie 1984, contractul lor de colaborare cu institutul reprezentativ al politicii de diversiune a PCR, lăsînd revistei *Anale de istorie* cele mai eficiente piese în negarea antisemitismului ca politică de stat pentru a aștepta apoi, disciplinați, potrivit dlui Shafir, să li se publice "corectura".

VIII. Defăimarea curajului civic dovedit în anii holocaustului: zece falsuri pentru transformarea lui Ion Petrovici în criminal de război. Inventarea de citate. Falsificarea documentelor istorice.

PE REVERSUL celor zece anecdote prin care apăra falsurile publicate de negatorii genocidului antonescian, articolul lui M. Shafir din *Sfera Politicii* produce zece falsuri menite să li confecționeze lui Ion Petrovici dosarul de criminal de război pe care Tribunalul Poporului din 1949 nu a reușit să i-l confecționeze. De data aceasta, articolul din *Sfera Politicii* adaugă la falsificarea de date, falsificarea documentelor istorice și inventarea de citate. Citez mai întîi în întregime și subliniez datele false și sintagmele pe care ghilimelele lui Shafir i le atribuie lui Petrovici, pentru a le confrunta apoi, bucată cu bucată, cu "documentele istorice" invocate de dsa:

"Cu documentele istorice care-mi stau la dispoziție" – afirmă Shafir, Petrovici nu merită vreo "circumstanță atenuantă. Poate dimpotrivă. Ce relevă documentele? La 16 aprilie 1942, Mareșalul Antonescu ordona deportarea evreilor botezați la Bug. «la fel cu cei din restul țării». Ministrul cultelor, Ioan [sic!] Petrovici, își însușea «în totul propunerile» care prevedeau, între altele, «inadmisibilitatea convertirii evreilor la catolicism sau oricare alt cult istoric». Mai mult, ruga guvernul să ia măsuri pentru punerea în aplicare «cît mai neîntîrziat» a «soluției adoptate», adică a deportării convertiților, care în acest fel încercau să își salveze viețile. Petrovici a fost și desemnat să supravegheze implementarea dispozițiilor decretului, iar cînd, la 4 februarie 1943, din rațiuni de stat legate de protestele Bisericii Catolice și evident de Stalingrad și apropierea sfîrșitului, guvernul decidea să accepte totuși, convertirea evreilor la catolicism. Petrovici își exprima rezerve față de măsură... (Evreii din România între anii 1940-1944, vol. 2, Problema evreiască în stenogramele Consiliului de Miniștri, pp. 269-275, 393-394, 481-489)... Documentele mai relevă că același Petrovici a fost ministru al Educației Naționale în primul guvern care a introdus numerus nullus pentru evrei în universitățile românești, guvernul Goga-Cuza din decembrie 1937 – februarie 1938" (*Sfera Politicii*,

61/1998, p.13).

Iată falsurile cuprinse în fragmentul citat, confruntate cu documentele invocate și cu documentele trecute sub tăcere:

1) Cuvintele ghilimate de Shafir ca aparținînd lui Ion Petrovici, nu există în nici una din stenogramele care reproduc cuvîntul lui Ion Petrovici în volumul invocat, nici în paginile indicate, nici în restul paginilor, și nu figurează nicăieri în volum, nici sub formă de citat din Petrovici expus între semnele citării.

Înainte de a vedea cui aparțin acele sintagme ghilimate de Shafir drept citate din Petrovici, și din ce context au fost extrase, să restabilim data reală și conținutul real al legilor referitoare la convertiri invocate în ședințele Consiliului de Miniștri, și poziția reală adoptată de Ion Petrovici în ședințele Consiliului de Miniștri față de acele legi. Inadmisibilitatea convertirii evreilor la creștinism și transformarea lor, botezați sau nu, în candidați la deportare și exterminare, a fost hotărîtă de Antonescu nu "la 16 aprilie 1942" așa cum în mod fals scrie Shafir, ci la 18 martie 1941, prin Decretul-lege nr. 711. Decretul antonescian 711 era bazat pe Decretul-lege nr. 2850²³ din 8 august 1940, care preciza că actul convertirii la creștinism "nu schimbă statutul juridic al evreilor". Deci, conform planului antonescian din martie 1941, evreii nu puteau "să-și salveze viețile" prin convertire la creștinism. Tocmai de aceea, sub ministrul lui Ion Petrovici, Biserica Ortodoxă Română, pe lângă protestul exprimat de înalții ei prelați împotriva deportărilor, a încercat să obțină scoaterea evreilor creștinați de sub incidența legilor rasiale, situîndu-se astfel în contradicție și cu decretul antonescian și cu ordinul de deportare a evreilor botezați. Ca dovadă stă adresa Patriarhiei Române la care răspunde la 3 iulie 1942 "împunternicitul guvernului": "Către Sfînta Patriarhie Română. La adresa Dvs. nr. 7970/942 prin care înaintați un memoriu în care se solicită ca evreii creștinați să nu fie recenzați de către Centrala Evreilor din România, am onoarea a vă aduce la cunoștință că această cerere nu a putut fi aprobată, deoarece recensămîntul populației evreiești se efectuează din punct de vedere rasial și nu religios. Vi se restituie anexele de la corespondența Dvs. ÎMPUTERNICITUL GUVERNULUI PENTRU REGLEMENTAREA REGIMULUI EVREIESC DIN ROMÂNIA [cu majuscule în text] Radu Lecca²⁴.

2) Dacă interdicția de părăsire a mozaismului legiferată de Antonescu în martie 1941, nu schimba soarta pregătita evreilor, ea era menită în schimb, în intenția legiuitorului, să evite eventuale intervenții ale Bisericii în favoarea convertiților. Tocmai de aceea această interdicție a fost combătută de Petrovici în Consiliul de Miniștri, după cum vom vedea imediat, și nicidecum "însușită" – așa cum în mod fals scrie Shafir. Iată mai întîi, justificarea "juridică" a decretului antonescian din martie 1941, pe care Petrovici ar fi trebuit să-l respecte, și față de care pînă la numirea lui în funcția de ministru al Cultelor, Consiliul de Miniștri nu primise nici un fel de protest, cu excepția celui trimis de Nunțiul Apostolic:

Pentru "completarea și desăvîrșirea dispozițiilor legale menite să apere societatea românească de infiltrațiile evreiești" – preciza Consiliul Superior Juridic al Statului întrunit la 11 iulie 1941 – "Conducătorul statului a întocmit Decretul-lege nr. 711 din 18 martie 1941, publicat în Monitorul Oficial nr. 69 din 21 martie 1941", prin care se interzice "în mod uniform trecerea unui mozaic fie la Bisericele Naționale (Ortodoxă și Greco-Catolică), fie la celelalte culte istorice recunoscute în România, astfel că Biserica Catolică nu se poate plînge de un tratament inferior celorlalte Biserici" (*loc. cit.*, pp. 269-270). Ulterior, în scrisoarea adresată Nunțiului Apostolic la 28 iulie 1941²⁵, Ministerul de Externe revenea doar asupra interdicției aplicate Bisericii Catolice, Antonescu fiind convins că Biserica Ortodoxă Română nu va protesta împotriva interdicției.

3) Odată cu numirea lui Ion Petrovici la 5 decembrie 1941 în funcția de ministru al Educației Naționale și Cultelor, Consiliul de Miniștri a fost confruntat cu protestul ministrului său și al Bisericii Ortodoxe Române față de prevederile Decretului-lege 711 din martie 1941. În locul "propunerilor" și "măsurilor preventive" cerute de Antonescu "pentru împiedecarea" creștinării evreilor, iată ce măsură preconizează Ion Petrovici: "... am primit o adresă de la autoritățile noastre religioase, de la Patriarhie, care protestează spunînd: ce înseamnă acest regim de neegalitate? Cum? Catolicii au dreptul să

(Continuare în pag. 18)

Coerența unui fals în desfășurare

(Urmare din pag. 17)

boteze, iar Sfânta Biserică Ortodoxă n-are dreptul să boteze? Și cerea să dăm ortodocșilor acest drept, în loc să-l luăm și catolicilor” (s.n., loc. cit., p. 418).

Declarația înregistrată în stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 2 iulie 1942, trecută sub tăcere de Shafir, este înlocuită cu un citat inexistent în documentele invocate, pentru a dovedi că Ion Petrovici “își însușea «în totul»” interdicția convertirii evreilor “la catolicism sau la oricare alt cult istoric”.

4) Iată acum falsul operat prin invocarea stenogramei din 4 februarie 1943, drept dovadă a perseverenței cu care Petrovici și-ar fi însușit “în totul” interdicția de creștinare a evreilor, împiedicându-i astfel “să-și salveze viețile”, de data aceasta, “din dorința de a stăvili întinderea greco-catolicilor în Vechiul Regat”. În realitate, textul stenogramei atestă că în ședința din 4 februarie 1943, în care Mihai Antonescu anunța *concesia temporară* făcută Bisericii Catolice și justifica menținerea Bisericii Ortodoxe sub interdicția de a primi evrei în sinul ei, *Ion Petrovici repeta protestul său și al Bisericii Ortodoxe față de această interdicție*: “În primul rând am avut protestul Bisericii Ortodoxe care a spus: de ce mie mi se interzice să fac aceste botezuri, când eu sînt Biserica de Stat, care am mai multe drepturi decît celelalte?” La această pledoarie repetată cu insistență, pentru acceptarea evreilor în sinul Bisericii de Stat – pledoarie trecută sub tăcere de Shafir, adaugă Petrovici și argumentul mai aproape de mîntea guvernanților: “Apoi, vrem să stăvilim întinderea greco-catolicilor în Vechiul Regat” – singura propozițiune extrasă de Shafir din stenograma ședinței din 4 februarie 1943 (loc. cit., p. 484).

5) Iată acum și documentul-cheie invocat de Shafir – *stenograma ședinței din 16 aprilie 1942*, care ar dovedi că Petrovici “își însușea «în totul»” nu numai interdicția creștinării evreilor, dar și deportarea lor: “La 16 aprilie 1942 Mareșalul Antonescu ordona deportarea evreilor botezați [...] la Bug, «la fel cu cei din restul țării». Ministrul Cultelor, Ioan Petrovici, își însușea «în totul propunerile», ba «mai mult, ruga guvernul să ia măsuri pentru punerea în aplicare «cît mai neîntîrziat» a «soluției adoptate», adică a deportării convertiților care încercau în acest fel să își salveze viețile”. Deschizînd documentele la data la care sîntem trimiși, constatăm că în *stenograma ședinței din 16 aprilie 1942 Ion Petrovici nu figurează nici măcar ca prezentă. Nu figurează nici Mareșalul Antonescu și nici vre-o referire la ordinul său din “16 aprilie 1942”*. Din stenograma ședinței ținută la acea dată, sub titlul “Extras din stenograma privind deportarea evreilor botezați în religia creștină”, editorii reproduc șase rînduri, conținînd cite o propozițiune rostită de următorii: prefectul Poliției Capitalei – generalul M. Pălăngeanu, directorul general al Siguranței Statului – Eugen Cristescu și subsecretarul de stat la Ministerul Afacerilor Interne – generalul C. Vasiliu (loc. cit., p. 393). *Unde este deci documentul prin care Petrovici “ruga guvernul să ia măsuri pentru punerea în aplicare «cît mai neîntîrziat» a «soluției adoptate», adică a deportării convertiților”?*

6) Dacă atunci cînd i-a atribuit lui Petrovici rugămîntea de grabnică deportare a convertiților, Shafir ne-a trimis la “documentele istorice care-i stau la dispoziție”, adică la cele din 16 aprilie 1942 și 4 februarie 1943 unde am văzut ce scrie, dsa a uitat să ne indice la ce “document istoric” ne mai trimite atunci cînd îi atribuie lui Petrovici și sarcina de supraveghere a implementării propriu-zise a deportărilor: “Petrovici a fost și desemnat să supravegheze implementarea dispozițiilor decretului” adaugă Shafir *imediat după propozițiunea care inventează rugămîntea lui Petrovici de neîntîrziată aplicare a “deportării convertiților”*.

7) Cu restabilirea conținutului real al celor două stenograme, am epuizat “documentele istorice” invocate de Shafir în operația de falsificare a cuvîntului rostit de Ion Petrovici și înregistrat în ședințele Consiliului de Miniștri. Nu am epuizat însă documentele pervertite de Shafir dar *ne-invocate* în operația de falsificare întreprinsă. Este timpul să arătăm *de unde* și-a extras dsa sintagmele inexistente în stenograme (*în totul propunerile și cît mai neîntîrziat a soluției adoptate*) pentru a le raporta la deportări, a le adăuga ghilimele, și a le oferi drept citate din Petrovici: cuvintele ghilimetate de Shafir nu se referă la deportări și nu-i aparțin lui Petrovici, ci autorului anonim al unei relatări din 27 mai 1942, reproduse de editorii menționatului volum ca notă de subsol la p. 272, cu excepția “notă emanată de Cabi-

netul Militar B2 din cadrul Consiliului de Miniștri”. Nota conține 4 puncte. Punctele 1 și 2 informează asupra ordinelor Mareșalului de deportare a evreilor botezați de bisericile catolice sau reformate. Punctul 3 citează între ghilimele ordinul dat de Antonescu în rezoluția pusă pe nota informativă despre înscrierea unor evrei la Biserica Maghiară Catolică din București în vederea convertirii: “«Cu sistemul acesta toți evreii se fac unguri. Deci problema trebuie studiată și soluționată prin măsuri preventive. Justiția, împreună cu Cultura Națională și Internele vor face propuneri pentru împiedicarea acestei acțiuni specific evreo-ungară»”. Punctul 4 și ultimul informează *fără a cita*, asupra întrunirii secretarilor generali din cele trei ministere, la 30 aprilie 1942, într-o conferință *cu un singur punct la ordinea de zi*: întocmirea “propunerilor” de “măsuri preventive” cerute de Antonescu pentru împiedicarea acțiunii de convertire a evreilor. Propunerile conferinței și atitudinea lui Petrovici față de ele, chiar dacă nu sînt citate, ci doar rezumate telegrafic în nota Cabinetului Militar din 27 mai 1942, sînt extrem de concludente pentru soluția-bumerang oferită lui Antonescu. Conferința secretarilor generali ai celor trei ministere nu a propus nici un fel de “măsuri” împotriva evreilor, ci “a aprobat în unanimitate avizul Consiliului Superior Juridic al Statului” din 11 iulie 1941 care preciza *consecințele decretului antonescian nr. 711 din martie 1941 asupra Legii Cultelor* “pentru cazurile de abatere”, se prevedea “suspendarea salariilor și suspendarea și înlăturarea ofițierilor și funcționarilor vinovați”, și chiar “dreptul de a dizolva cultul” (vezi procesul-verbal al ședinței Consiliului Superior Juridic al Statului, p. 272). Aceasta a fost și “soluția adoptată” de conferința secretarilor generali ai celor trei ministere, care, pentru a asigura “inadmisibilitatea convertirii evreilor la catolicism sau oricare alt cult istoric”, i-au oferit lui Antonescu soluția conflictului public cu slujitorii bisericilor: – “slujitorilor și organelor bisericesti care vor înfrînge această interdicție trebuie să li se aplice atît sancțiuni penale cît și disciplinare; – această hotărîre trebuie comunicată eparhiilor și reprezentanților tuturor cultelor din țară, spre știință și conformare”. O asemenea propunere, de popularizare prin adrese oficiale, a sancțiunilor penale prevăzute de legea antonesciană împotriva slujitorilor bisericilor care încalcă Decretul 711/1941, după ce Nuntial Apostolic fusese asigurat în scris de Ministerul de Externe că Biserica Catolică fusese exceptată de la interdicția convertirii evreilor, era ultimul lucru de care Antonescu avea nevoie. Tocmai de aceea, Petrovici a sprijinit “soluția adoptată” de conferință – adică anunțarea imediată a “reprezentanților tuturor cultelor din țară” asupra represaliilor care-i așteaptă, “spre știință și confirmare” și a cerut ca Mareșalul să hotărască asupra soluției, după cum raportează în limbajul său anonim autor al notei Cabinetului Militar: “Domnul profesor Petrovici, ministrul culturii naționale și al cultelor, și-a însușit în totul propunerile arătate mai sus. Roagă a se hotărî asupra acestei probleme, pentru a se putea traduce în realitate – cît mai neîntîrziat – soluția adoptată”. Bineînțeles, Antonescu a respins imediat “soluția adoptată” de conferință și însușită “în totul” de Petrovici: “Pe această notă” – ne informează raportul Cabinetului Militar – “Mareșalul Antonescu a pus următorul ordin în Rezoluție: «Represalii nu se vor aplica, din considerente politice...»”. Renunțînd să mai mobilizeze “Justiția împreună cu Cultura Națională” la întocmirea de “propuneri” pentru împiedicarea convertirii evreilor, Antonescu a retrimis “problema” la Ministerul de Externe: “Să se comunice avizul Consiliului Juridic al Statului de către Ministerul de Externe aceluia care încurajează pe evrei la acte de șmecherie evreiască și ungurească” (Rezoluția Mareșalului apare în subsolul p.394, unde Nota Cabinetului Militar este reprodusă a doua oară, cu această completare). Încercarea lui Petrovici de a rememora public prin adrese oficiale trimise tuturor cultelor din țară, conflictul existent între legea antonesciană care sancționa penal botezul evreilor, și slujitorii bisericilor creștine care-l

practicau, tocmai în momentul cînd Antonescu își reînnoia asigurările mincinoase date Vaticanului eșuase. Peste o lună, Petrovici va anunța acest conflict în ședința Consiliului de Miniștri: la 2 iulie 1942, ministrul cultelor se va ralia la “actele de șmecherie evreiască și ungurească” sancționate de Mareșal, cerînd ca dreptul de a boteza evrei să fie “dat și ortodocșilor, în loc să-l luăm și catolicilor”, după cum atestă stenograma citată mai sus, la pct. 3.

8) Nu toate falsurile oferite de Shafir drept informație asupra activității ministrului cultelor Ion Petrovici au la bază munca asiduă pe textul unor documente invocate și neinvocate, sau trimiterea la documente inexistente. Dsa ne mai oferă și minciuna ne-muncită: “Documentele mai relevă că același Petrovici a fost ministru al educației naționale în primul guvern care a introdus *numerus nullus* pentru evrei în universitățile românești, guvernul Goga-Cuza din decembrie 1937 – februarie 1938”. Guvernul care a introdus *numerus nullus* pentru evrei în învățămîntul superior și în cel de toate gradele, n-a fost guvernul Goga-Cuza (din 29 decembrie 1937 – 10 februarie 1938), ci guvernul dictaturii legionare Ion Antonescu-Horia Sima, prin decretul din octombrie 1940 semnat de ministrul învățămîntului Traian Brăileanu. Acest decret a fost precedat în august 1940 de decretul semnat de ministrul învățămîntului D. Caracostea, care a introdus *numerus nullus clausus* sub guvernul Gigurtu în timpul dictaturii regelui Carol II.

9) Tot din această ultimă categorie face parte și mutarea lașității conformiste dovedite de un Gogu Rădulescu față de propaganda antisemită a dictatorilor legionare-antonesciene și comuniste, tot în contul lui Ion Petrovici, căci iată ce a mai scris dl Shafir după lectura articolului meu din “22” consacrat lui Ion Petrovici: “Vrancea m-a convins că Petrovici a fost un fel de «Gogu Rădulescu» al guvernului antonescian”. Abandonînd brusc paralela implicită Petrovici-Eichmann, dsa cade din lac în puț. Strălucita publicistică antilegionară și antirasistă, criticismul raționalist antigregar și pledoaria pentru valorile morale iudeo-creștine întreținute de Ion Petrovici în anii ‘30 și ‘40²⁷, cu riscul de a plăti cu viața în cazul victoriei germane, nu numai că nu sînt de găsit sub semnătura unui Gogu Rădulescu, dar nici nu puteau fi concepute sub semnătura oricărui alt membru disciplinat al PCR. Nu există un Gogu Rădulescu autor al unor articole și conferințe publice în răspăr cu naționalismul primitiv și antisemitismul propagandei oficiale ceaușiste, dar există un Ion Petrovici autor al unor articole și conferințe publice în răspăr cu naționalismul primitiv și antisemitismul propagandei oficiale antonesciene. Nu există un Gogu Rădulescu protestînd în Consiliul de Miniștri față de prevederile unui decret-lege semnat de Ceaușescu, dar există un Ion Petrovici protestînd în Consiliul de Miniștri față de prevederile unui decret-lege semnat de Antonescu. Abia prin această nouă confecție – ce mi-e Petrovici, ce mi-e «Gogu», putem înțelege străduința depusă de Shafir pentru a-i atribui lui Petrovici un citat care să sune a «Gogu» și zelul cu care a ghilimetat sintagma militarului anonim – “își însușea «în totul propunerile»” – pentru a o scoate din contextul ei real și a o raporta la ordinele de deportare ale Mareșalului Antonescu.

10) Folosînd termeni juridici, inventînd o cerere de “circumstanță atenuantă”, M. Shafir își acreditează suita de falsuri încununată cu un citat inexistent, drept rezultatul acuzației emise împotriva lui Petrovici de o instanță juridică, pe bază de “documente istorice”, cu care dsa “confundă” ceea ce numește “intervenția Ilenei Vrancea publicată în revista “22” (9/1998) în apărarea lui Ion Petrovici”. În fapt, M. Shafir ocolește tocmai acuzația emisă de o instanță juridică împotriva lui Ion Petrovici, în 1949, aceea de “crimă contra păcii”, și confecționează un dosar de criminal de război *în locul* dosarului necunoscut pe baza căruia a fost emisă acuzația de “crimă contra păcii”. Faptele concrete imputate lui Ion Petrovici de actul de acuzare din 1949 n-au fost publicate nici pînă în ziua de azi.

Tăcerea păstrată de M. Shafir asupra sentinței din 1949 dovedește că dsa o consideră nesatisfăcătoare și lipsită de vigilență, chiar dacă nu știm pe ce se bazează acea sentință. Se impune deci, în sfîrșit, publicarea față în față a celor două dosare de acuzare întocmite lui Ion Petrovici: cel

Desen de Ajubel (La Vanguardia Barcelona)

conținând faptele necunoscute pe baza cărora i s-a întocmit la Tribunalul Poporului din 1949 dosarul de "crimă contra păcii", și cel conținând "documentele istorice" rezultate din ghilimetarea și mutarea din context a cuvintelor extrase din nota militarului anonim, pe baza cărora i s-a întocmit în *Sfera Politicii* din 1998, dosarul de criminal de război. Nu știm cât va fi de lung cel dintâi, dar cel de-al doilea nu va lua mult spațiu: atribuindu-i lui Ion Petrovici *rugămintea de "punere în aplicare «cât mai neîntârziat» a «soluției adoptate», adică a deportării convertiților*", M. Shafir a concentrat în acest "adică" dosarul de criminal de război al lui Ion Petrovici. Joncțiunea în presă a celor două dosare ar constitui în acest caz singurul act de justiție săvârșit de o justiție care a declanșat un recurs în anulare a sentinței din 1949 fără să dea publicității nici faptele pe care s-a bizuit sentința din 1949, nici faptele pe care s-a bizuit recursul, nici faptele pe care s-a bizuit retragerea recursului.

Cît despre articolul meu din "22" – precizăm de la bun început că el nu are ca obiect aspectul juridic al "cazului Petrovici", care intră în competența și răspunderea exclusivă a juriștilor. Obiectul articolului meu îl constituie abandonarea de către istorici a seriei de tipărituri profilate în anii '40 pe continuitatea spiritului critic raționalist, antirasist și antigregar, serie în cadrul căreia textele publicate de un Ion Petrovici reprezintă un reper, printre multe altele, și nicidecum "un caz". Totodată, reperul unui ministru al educației naționale implicat în contracararea propagandei antisemite în viața publică și în învățămînt, al unor generali din fruntea Marelui Stat Major implicați împotriva angajării armatei române dincolo de Nistru, al unor factori neguvernamentali implicați prin memorii scrise împotriva genocidului evreilor, infirmă teza generală a vacuum-ului critic în care ar fi acționat Antonescu. Teza vacuum-ului critic al anilor '40 a rămas pînă în ziua de azi parte integrantă din exonerarea inițiativelor catastrofale ale Mareșalului Antonescu în exterminarea evreimii și sacrificarea armatei române – acreditate drept acte exponențiale, necontestate. *De unde și perfecta sincronizare între ocultarea acestor repere critice și inocentarea Mareșalului Antonescu.*

IX. Un fals în desfășurare: I.C. Drăgan acreditat drept editor de "documente valoroase despre holocaustul românesc". N. Manolescu anexat la formula "mitul celor șase milioane". "Delirul fascistoid" al lui M. Ungheanu atribuit lui D. Tudoran. "Originea etnică" a numelor în revista lui "Adameșteanu și Palade". Un document al substituirii de roluri

PE FONDUL "tezei principale", strădania de inocentare a rinocerilor și a contribuțiilor falsificate de care s-au slujit în negarea holocaustului, își află pandantul în strădania de a atribui un subtext antisemit scriitorilor menționați mai sus: adică tocmai aceluia care, alături de mulți alții, confrunțați cu *promotorii* antisemitismului nazi-comunist, n-au încetat să mențină în funcțiune semnalul de alarmă și diagnoza precisă, acolo unde dl Shafir a pus în funcțiune surdina și falsul. Recitite în succesiunea acestor surdine și falsuri, probele de antisemitism confecționate scriitorilor menționați, din frinturi de citate plasate în contexte infamante și digresivni acuzatoare, zig-zagul dezlinat care îi apărea lui Nicolae Manolescu "un talmeș-balmeș", ne apare și coerent și consecvent ca parte integrantă a falsului binar citat doar în mică parte în punctele precedente. În acest context se cer contemplate față în față, pe de o parte, confecția neagră prin care dl Shafir l-a transformat pe Nicolae Manolescu în adeptul formulei "mitul celor șase milioane" – în sine o negare sau o minimalizare a genocidului"; și pe de altă parte, confecția roză prin care dnii Ancel și Eskenazy l-au transformat pe I.C. Drăgan, adeptul "soluției finale" hitleriste, într-un onorabil editor de "documente valoroase" – apreciere cu care dl Shafir coabitează pașnic ca vecin de pagină. Le citez pe amîndouă:

"«Mitul celor șase milioane» constituie în sine o negare sau o minimalizare a genocidului". Domnul Manolescu este, se pare, de cu totul altă părere. În editorialul publicat la 20 mai [1998] el afirma: «La urma urmelor, nu e cinic să te întrebi care a fost numărul exact al victimelor și în ce fel au fost curmate milioane de vieți, dacă n-o faci doar de dragul statisticii, sau al tehnicii represivității.» – punct, este făcut să scrie Nicolae

Manolescu. Numai că fraza care i se citează nu se încheie cu punct, și își anunță prin două puncte verticale reglementare, concluzia, eliminată de falsul operator în *Sfera Politicii*: "tocmai amploarea fenomenului și oribilele mijloace folosite îl disting de alte crime comise în trecut împotriva evreilor". O astfel de sferțecare a citatului atestă că nu avem de-a face cu o critică la obiect, întotdeauna binevenită și de care scrisul nimănui nu este scutit, ci dimpotrivă, cu o *re-modelare a obiectului*, pentru a-l face să spună exact pe dos decît ceea ce spune.

Să vedem acum ce spune și ce este făcut să spună I.C. Drăgan, a cărui bibliografie nu se încadrează de fel în categoria eufemistic numită "negaționistă". I.C. Drăgan nu neagă holocaustul hitlerist, după cum nici Garaudy nu-l neagă. Mai mult, spre deosebire de Garaudy, Drăgan nu creditează întrebările care pun la îndoială ordinul lui Hitler în adoptarea "soluției finale" și proporțiile crimelor, ci dimpotrivă, își informează corect cititorii: "Hitler a procedat în chip radical producînd un holocaust al țiganilor și cazarilor mozaici din zona încăpută sub controlul său". Numai că spre deosebire de Garaudy, *Drăgan justifică Holocaustul hitlerist*, pe același plan cu războiul împotriva Aliatilor: "Cu strîngere de inimă trebuie să vedem, că viziunea lui Hitler a fost reală, atît în problema evreilor, cît și a Aliatilor" (vezi nota 2). Și tot spre deosebire de Garaudy, Drăgan critica nu modul în care a fost comentat holocaustul hitlerist, ci faptul că nu ar fi fost pus în aplicare și de alții: "«Conducerea poporului german a distrus fără milă pe dușmanii interni ai poporului. În Germania nu mai există evrei...» ... pasaj prin care Hitler vizase în plin pe Mareșal, cu politica lui de protejare a evreilor români" (*loc.cit.*, p.33). Potrivit dlui Drăgan, Antonescu n-ar fi întreprins exterminarea evreilor, ci dimpotrivă, i-ar fi "apărat ca pe toți cetățenii țării, indiferent de religie și naționalitate" – negare sprijinită și pe invocarea delegaților Yad Vașem citați în *Anale de istorie*; referatele acestora elogiiau "«refuzul energic și constant al României de a-i preda pe evrei naziștilor»", fără să specifice ce făcea Antonescu cu evreii pe care nu-i preda naziștilor (p. 34). Dl I.C. Drăgan se încadrează deci, "cu strîngere de inimă", dar în mod explicit, în categoria prozelitilor holocaustului hitlerist. Cu toate acestea, în două volume de informație bibliografică tipărite în 1991 și 1993 sub egida Centrului Goren-Goldstein din cadrul Universității din Tel Aviv pe tema *Bibliography of the Jews in Romania și Antisemitism în România*, menționarea volumelor dlui I.C. Drăgan aparute în anii 1986-1989 la Veneția este *singura însoțită de o apreciere de valoare* (cu totul neuzitată în acest gen de lucrări), în care citim: "În pofida notelor antisemite, de văzut pentru unele documente valoroase asupra Holocaustului românesc". Iată deci, că textele delegaților Yad Vașem, citate în scopul negării Holocaustului românesc, pot deveni, "documente valoroase holocaustului românesc", iar justificările aduse holocaustului hitlerist pot deveni niște simple "note antisemite". Precizez că de aprecierea "documente valoroase" nu beneficiază în aceste bibliografii nici măcar seria documentelor editate de Carp în *Cartea Neagră*. Dl Shafir, menționat în ambele bibliografii, s-a simțit în perfectă companie cu mistificările care-l transformă pe apologetul holocaustului hitlerist în editor de "documente valoroase" și le-a trecut sub tăcere. După cum a trecut sub tăcere statutul de om de știință perfect onorabil atribuit lui I.C. Drăgan de către Jean Ancel, în *Stalingrad und Rumänien* (Serie Piper, 1992): prin note masive, acesta trimite cititorul la I.C. Drăgan ca "editor" și "analist" demn de toată încrederea al seriei *Antonescu – Mareșalul României și războaiele de reintregire*, fără a preciza nicaieri că seria conține justificarea expresă a holocaustului hitlerist. Dl Shafir nu s-a întreat cum suna în contextul legilor germane această reclamă făcută în limba germană unui admirator al soluției finale hitleriste. Simplul fapt că Nicolae Manolescu și Dorin Tudoran au dat credit unor elemente reale existente în critica lui Garaudy la adresa modului de raportare la "memoria victimelor nazismului", fără să țină seama de caracterul tendențios al cărții lui, a trezit pe drept cuvînt obiecțiile confrăților – Gabriela Adameșteanu, Zigu Ornea, Gabriel Andreescu. Dar nici unul din ei nu a simțit nevoia să le falsifice textele și să-i acuze de "rinocerizare". Nevoia aceasta a simțit-o dl Shafir. Scrisul aceluia care, spre deosebire de dsa, nu și-au pus condeiul în buzunar în fața propagandei genocidare a hitleristului ceaușist și nici în fața liderilor FSN care l-au impus ca mentor, a devenit obiectul falsificării și derizivității în articolul din *Sfera Politicii*. Prin metoda trunchierii și "povestirii" în versiune proprie, Shafir îi atri-

Desen de Nicolas Vial (La Repubblica Roma)

buie lui Tudoran "delirul fascistoid" al unui Ungheanu: "de ce menționarea [de către Ungheanu] unei liste întregi de participanți la «acțiuni antiromânești» [...] era pe bună dreptate caracterizată [în "România literară"] drept «un delir fascistoid» deoarece includea numai nume de evrei, și recentele afirmații ale «prietenului» meu Dorin Tudoran în paginile aceleiași reviste ar merita o calificare diferită? Întreb din nou: unde e deosebirea?" Ca de obicei în echivalările pe care le lansează, și în aceasta din urmă – ce mi-e Tudoran, ce mi-e Ungheanu – îi scapă dlui Shafir "deosebirea", pentru că, tot ca de obicei, s-a incurcat în cite ceva. De data aceasta, s-a incurcat în primul rînd în următoarele: preocupat de lista bețivului anonim al d-sale, dl Shafir i-a trecut în contul "listei de evrei" pe dnii Ion Iliescu, Doru Viorel Ursu, Eugen Barbu, Corneliu Vadim Tudor – parte integrantă din "lista" lui Dorin Tudoran în articolele vizate "România literară", nr. 12-13/1998). S-a incurcat în al doilea rînd în tematică, deoarece acțiunile antiromânești incriminate de Dorin Tudoran sînt *acțiunile antisemite* oficializate de liderii comuniști în propagandă politică de stat. "Democrația «tiraniilor luminați»", care a re-oficializat instigarea antisemită, este aceea căreia îi adresează Dorin Tudoran întrebarea: "cum s-ar explica poziția de prim-ministru ce i-a fost dăruită dlui Petre Roman" care, ca și cum "nu știa cu ce se ocupaseră dnii Eugen Barbu și Corneliu Vadim Tudor în paginile "Săptămîinii" pe timpul dictaturii comuniste", "a dat drept de existență "România mari" și al "cărui ministru de interne (!?) dl Doru Viorel Ursu înmîna nu mai știu ce diplomă "României mari"? Aceste întrebări sînt adresate de Tudoran dlui Ion Iliescu, acela care dăruise astfel de poziții-cheie promotorilor naționalismului antisemit cultivat de Ceaușescu, după ce "românilor li s-a inoculat din timp mesajul că nimeni altcineva decît dl Iliescu nu poate să conducă țara după dispariția cuplului Ceaușescu". Pentru astfel de întrebări (puse de multă vreme și nu numai de Dorin Tudoran), orice evreu normal ar fi trebuit să-i fie recunoscător lui Dorin Tudoran. Prin evreu normal înțeleg orice evreu care nefiind sugrumat de cenzură, nu poate prezenta politica de stat a liderilor guvernamentali care premiaza prin ministrul Poliției publicistica instigatoare la pogrom, drept scut împotriva "pericolelor extremismului de dreapta". De aceea, la întrebările exprese adresate "tiraniilor luminați" care au re-oficializat propaganda antisemitismului de stat, a adăugat Dorin Tudoran *întrebarea expresă adresată evreilor* care s-au lăsat invocați în elogierea unor astfel de lideri și în respingerea regimului democratic: "Cîți dintre membrii marcantii ai inteligenței evreiești au schițat măcar gestul de a se desolidariza de stupefianta declarație făcută presei israeliene de Șef Rabinul Rosen în 22 decembrie?" Declarația suna astfel: "Dacă ferească Dumnezeu, regimul Președintelui Ceaușescu va cădea, evreii vor fi primii care vor pătîmi cu miile. Să nădăduim și să ne rugăm ca așa ceva să nu se întîmple. Regimul democratic nu e întotdeauna bun pentru evrei"²⁹. Nu se cunoaște nici o desolidarizare publică, dar se cunoaște în schimb o solidarizare publică: "Șef Rabinul Rosen afirma că Ceaușescu împiedica orice manifestare antisemită. În România există un antisemitism latent care va izbucni" – anunța dl Shafir în emisiunile postului de radio Kol Israel succedate în ultimele zile ale lunii decembrie 1989 în limbile română, franceză, engleză.

Anomalia acestui sprijin *necontestat în ciuda libertății presei*, oferit în numele evreilor, unor lideri care au oficializat și re-oficializat nucleul propagandei hitleristo-ceaușiste, a mai fost abordată de Dorin Tudoran și în

(Continuare în pag. 20)

Coerența unui fals în desfășurare

(Urmare din pag. 19)

trecut, după 1990, și nu numai de Dorin Tudoran. Despre aceeași anomalie am scris și eu în repetate rânduri. Aceleași anomalii i-a consacrat Gabriel Andreescu un articol antologic (*Prietenia și prietenii comunității evreiești*, apărut în "22", în 27 februarie 1992). Și totuși, dl Shafir nu s-a împiedicat de nici unul din aceste articole, deși ridicau aceleași întrebări puse și de Dorin Tudoran și rămase fără răspuns. Dl Shafir s-a împiedicat exclusiv de întrebările puse de Dorin Tudoran în 1998, pentru că ele erau aduse "la zi" și îl puneau în cauză în mod direct pe Radu Ioanid și implicit pe dsa și pe toți aceia care prezintă "puseurile naționaliste" din România postdecembristă drept un fenomen spontan (ivit "de la margine spre centru!"), trecând sub tăcere actele publice ale Puterii FSN care au impus instigarea antisemită în centrul propagandei oficiale: "Dl Radu Ioanid s-a arătat, nu odată, îngrijorat de puseurile naționaliste din România. Ceea ce mi se pare că nu face dsa este efortul de a-și reaminti unele lucruri ce au făcut posibile asemenea abcese". Dorin Tudoran cerea însă imposibilul: nimeni nu-și poate "reaminti" fapte pe care nu le-a amintit niciodată.

Michael Shafir și-ar fi putut reaminti în schimb propria-i contribuție la diversiunea care caută originea răului în originea etnică a făptașilor, diversiune pe care o atribuie lui Dorin Tudoran: "Dorin Tudoran enumeră păcatele lui Petre Roman și bine face. Dar au acestea ceva în comun cu originea etnică, și aceea parțială, de care fostul prim-ministru se dezice [...] Cine citea doar această întrebare, putea jura că nu Shafir, ci Tudoran negase antisemitismul oficializat de ideologia FSN-istă, lansând diversiunea "originii etnice" a fostului premier drept explicație a "păcatelor" acestuia și ale politicii FSN (vezi III). Invocarea diversionistă a "originii etnice" a dlui Roman drept motor freudian al propagandei antisemite FSN-iste a mers atît de departe, încît "evreul care se vrea mai cu moț" și promovează antisemitismul datorită "complexului antisemit al evreului" – "problema Roman" lansată de Shafir la dezbateră din iunie 1991, a devenit peste un an subiectul unei comunicări ținute la o conferință internațională pe tema "Antisemitismul în fostele țări socialiste": în "Cazul Petre Roman" (autor Victor Eskenazy) se afirma că dacă "noua putere politică" a ajuns la "încurajarea mai mult sau mai puțin «discretă» a mișcării de extremă-dreaptă", dacă a folosit "ultra-naționalismul de obîrșie totalitară inclusiv antisemitismul", este pentru că "la originea acestei evoluții" s-ar afla "un personaj complex în parte de origine evreiască, fostul prim-ministru Petre Roman" clasificat drept "un eu dezechilibrat" (s.n.: care "discreție și care evoluție" nu mai e cazul să întrebăm). Dorin Tudoran nu a invocat originea etnică a fostului premier Roman drept cauză a "păcatelor" acestuia, și nici nu l-a insultat clasificîndu-l drept "un eu dezechilibrat". Dorin Tudoran a pus în cauză minciuna comunistă a opoziției față de antisemitismul extremei drepte, minciună infirmată de naționalismul comunist antisemit/sovin, reoficializat de liderii FSN și scos din cauză de dl Shafir sub pretextul că "nu există o ideologie socială". Dsa combate antisemitismul confecționînd liste de nume evreiești, prin număratoarea pe sărite a numelor ne-evreiești. Număratoarea pe sărite a fost extinsă și asupra revistei "22", unde dl Shafir număra numele de francezi-evrei și de francezi-pur sînge citate într-o prezentare a dezbaterilor provocate în Franța de *Cartea Neagră a Comunismului* (vezi Mihai Dim. Sturdza, în nr. 6/1998): "... mai toți oponenții *Cartii Negre* ar fi de origine evreiască, ceea ce reiese cu claritate din numele lor" – scria dl Shafir, eliminîndu-i pe ne-evrei din lista adversarilor lui Courtois citați în "22". Adică pe dnii Robert Hue – secretarul general al Partidului Comunist Francez, Lionel Jospin – premierul socialist, Jean-Marie Colombani – directorul ziarului "Le Monde", Jean-Louis Margolin – unul din co-autorii cărții intrat în polemică directă cu Courtois, în divergență cu teza prefeței. Sînt numele de greutate citate în prezentarea din "22" pe lingă adversarii mai mărunti ai lui Courtois. Trecînd apoi la număratoarea după "origine etnică" a numelor citate în "22" printre sprijinitorii cărții lui Courtois, dl Shafir reproșă redacției că "nu este menționat nicăieri în articol" faptul că numele celor "a căror origine etnică" nu este "nicidecum clară din sonoritatea lor", aparțin unor evrei, "a căror origine etnică este însă trecută sub tăcere". Celé două directoare ale revistei "22" – "Adameșteanu și Palade", scoase dintr-o notă de subsol din "categoria celor suspecți de «rinocerizare», sînt acuzate de dl Shafir

de a fi făcut "dovadă de o totală lipsă de discernămint editorial", acordînd "două pagini pline" unui autor care infirma număratoarea pe sărite a domniei-sale.

*
*
*

Seria de falsuri în desfășurare din *Sfera Politicii* a fost prezentată de autorul ei drept "un document" alcătuit din grija "pentru prezentul și viitorul României", amenințate de "rinocerizarea" în curs a "spectrului politic așa-zis democrat", într-un moment cronologic limpede precizat: *perioada februarie-iunie 1998*.

În *perioada februarie-iunie 1998*, publicistica democratică atesta că România era amenințată de *consecințele catastrofale* acumulate în timp de *impunerea* "nucleului terorist de la «România Mare»". Presa înregistra intensificarea acțiunilor desfășurate în Parlament de cei doi nași ai "României Mari", "marginalii" Ion Iliescu și Petre Roman, uniți împotriva repetatelor cereri de ridicare a imunității parlamentare a senatorului C.V. Tudor: boicotarea lucrărilor Parlamentului de către PDSR, solidarizarea lui Ion Iliescu cu C.V. Tudor transformat în victimă a "mașinării" democratice, blocarea sistematică de către președintele Senatului Petre Roman a cererilor înaintate de ministrul justiției. "Pe 16 iunie – citim în "22", nr. 25/1998 – ministrul justiției Valeriu Stoica a adresat președintelui Senatului, Petre Roman, o nouă cerere de ridicare a imunității parlamentare a senatorului PRM, Corneliu Vadim Tudor, în vederea trimiterii acestuia în judecată". Eșecul blocajului instituit de dl Petre Roman va surveni *abia la 23 martie 1999*. Trimiterea în judecată a senatorului PRM i-ar fi stînjinit acțiunea în curs, în desăvîrșirea căreia dnii Iliescu și Roman se dovedeau, ca și în trecut, direct interesați: revista "România Mare" consacră pagini întregi repertoriului antisemit, conexîndu-l ca de obicei la ofensiva împotriva statului de drept și a "vîndutului" Emil Constantinescu, și declarînd în mai 1998 stare de "alarmă maximă". Paralel, săptămînalul "Atac la persoană", ieșit de sub pulpana "României Mari", sporea perdeaua de fum a diversiunii antisemite, la adăpostul căreia vechii lideri FSN pregăteau cea de-a cincea și a șasea mineriadă, instruite de securitatea ceaușistă cu tehnica paramilitară a loviturii de stat. "*Rădăcinile acestor acțiuni se dovedeau înfipte adînc în regimul comunist și în rezervația securității ceaușiste, în extrema dreaptă care este de fapt extrema stîngă comunistă cu mască hipernationalistă*" (Gabriela Adameșteanu). La 10 martie 1998, sub titlul imperativ *Să nu uităm*, H.R. Patapievicu consemna în "22" perseverența ideologică, politică a vechilor lideri FSN, incapabili să răspundă întrebării "de ce îl cultiva pe Corneliu Vadim Tudor", și obsedați de repetatele tentative de restaurare a dictaturii prin lovitura de stat a mineriadelor. Cu aceste premise, singura soluție logică este că minierii vor mai trebui să vină încă o dată la București, deoarece în acest mod îl vor confirma pe Ion Iliescu și PDSR... N-a trecut bine anul, și minierii au fost într-adevăr mișcați încă o dată și încă o dată spre București, pentru a-l "confirma pe Ion Iliescu și PDSR", care au dovedit și de data aceasta, că știuseră foarte bine "de ce îl cultiva pe Corneliu Vadim Tudor": după programul nazist lansat în proclamația de la Cîmpia Turzii, senatorul PRM a lansat programul revoluției comuniste în ședința Parlamentului din 22 ianuarie 1999, invocîndu-l pe Marx și "textele astăzi hulite ale materialismului dialectic". Programul nazisto-marxist a fost încununat cu chemarea la răscoală a minerilor. Acțiunea a fost precedată de intensificarea zgomotului de fond al diversiunii antisemite. În luna mai 1998, "Atac la persoană" oferea evreilor "Cuptorul de Aur" și "un pic de gaz", în septembrie îi numea "săpun virtual" și regreta "penuria de Cyclon B", în aplauzele revistei "România Mare", al cărei director și senator PRM își elogia publicația-soră, și îl admonesta pe ministrul justiției care ceruse anchetarea ei penală. Paralel, "coalitia spontană PD-PDSR" revendica mai multe locuri în Consiliul Național al Audio-Vizualului, impunînd prezența propagandiștilor nazisti pe canalele TVR. Întrebarea ridicată de Dorin Tudoran în "România literară" din aprilie 1998 – *cine a dat drept de existență "României Mari"?* – se dovedise de o arzătoare actualitate: "tiranii luminați" și "marxiștii luminați" care dăduseră drept la existența legală infracțiunii de instigare la program în 1990, acționau la unison în 1997, 1998, 1999, pentru a-l menține pe nazistul marxist în Parlamentul țării și pentru a-l folosi la instigarea mineriadelor. *Acestea sînt împrejurările în care "teza principală" a dlui Shafir, exonera antisemitismul explicit impus non-stop*

după 1990 în propaganda de masă dirijată de "marginalii" FSN-ști, pentru a confecționa în schimb, prin falsificări de citate și liste, un antisemitism implicit, de ultimă oră, atribuit articolelor publicate de Manolescu, Tudoran, Adameșteanu, Palade.

Și tot acestea sînt împrejurările în care revista *Sfera Politicii* își asigura cititorii în octombrie 1998, repetîndu-l pe Michael Shafir: "Desigur, astăzi nimeni nu-și mai asumă deschis antisemitismul ca ideologie, așa cum se întîmpla între cele două războaie mondiale [...] Atitudini, procedee intelectuale cu potențial antisemit (s.n.) sînt depistabile astăzi, la sfîrșit de mileniu, chiar în eșaloanele de elită ale culturii românești" (George Voicu, *loc.cit.*, octombrie 1998, p. 58, col. II, al. 2). Cum "potențialul" are "o cauză nu totdeauna vizibilă", numai "medicii știu" că formele "greu recognoscibile" ale potențialului antisemit ar constitui "o veche «boală» care nu mai putea fi recunoscută în noile manifestări simptomatologice", provocate de "o cauză profundă cu rădăcini adînc înfipte în cultura română. Altfel spus, toate aceste «boli» nu sînt decît simptome ale uneia și aceleiași maladii care s-a insinuat în corpul culturii noastre cu multă vreme în urmă [...] încă în perioada de formare și pînă la cea de așezare a culturii române moderne" (*loc.cit.*, p. 61, col. II). Semnatarul acestei necropsii care descrie "corpul culturii noastre" ca pe un cadavru măcinat de o maladie congenitală, extirpează așadar din acest corp "moștenirea cu bucluc" a militantismului democratic vinată deopotrivă în "Săptămîna"-Scinteia", "România Mare"-Azi". Dsa atribuie antisemitismul întregii culturii române, numai pentru a exonera factorul cheie – remanentele ceaușiste care au legalizat infracțiunea instigării antisemite și s-au coalizat pentru a împiedica scoaterea ei în afara legii.

Același autor semnase în calitate de "monitor" și "selecția de citate ample" și comentariul introductiv prin care *Sfera Politicii* prezenta în *Suplimentul* nr. 1 din septembrie 1998 articolul semnat de M. Shafir în numărul din iulie-august 1998, drept parte a unui "conflict de idei". Cum un fals nu poate fi transformat într-un "conflict de idei" decît printr-un alt fals, *Suplimentul* falsifica mai întîi data apariției articolului semnat de Shafir, plasîndu-l în numărul din "iunie-iulie 1998" (vezi p. 8, col. I) în loc de numărul *iulie-august 1998* unde a apărut, pentru a justifica încheierea "selecției de citate" la data de "10 iulie 1998" și deci, ne-reproduce-re replicilor publicate de Nicolae Manolescu și Dorin Tudoran la 18 august în "România literară" și de Gabriela Adameșteanu între 18 august – 1 septembrie în "22". Apoi, chiar din textele apărute între "aprilie 1997 – 20 iulie 1998" – etapa aleasă în *Supliment* drept "reprezentativă pentru mai buna înțelegere a acestui conflict de idei", monitorul elimina date cheie: de exemplu, dsa a selectat exclusiv răsălmăcirile care au atribuit subtexte antisemite conferinței lui Gabriel Liiceanu "Sebastian, mon frère", dar nu și replica la acest gen de răsălmăciri publicată de Andrei Cornea în "22" din 24 iunie 1998. După cum a eliminat referirile la "România Mare", "Atac la persoană", precum și referirile la suporterii lor, existente în articolele lui Nicolae Manolescu, Dorin Tudoran, Mircea Mihaieș citate în antologie.

Această pervertire a informației oferită cititorului drept dovadă că primejdia care paște azi societatea românească nu se află în atacurile comunisto-naziste împotriva statului de drept, inițiate – aparate de remanentele ceaușiste de extremă-dreaptă și extremă-stîngă infiltrate în instituțiile statului, ci "în eșaloanele de elită ale culturii" care denunță aceste remanente – nu constituie expresia unui "conflict de idei", ci a unei vechi *substituirii de roluri*.

Prin străduința cu care Michael Shafir a asamblat într-un text concludent capitole diferite ale acestei substituirii de roluri, practicate de multă vreme și de alți autori occidentali pe o arie mult mai largă, dar în special *prin momentul cronologic* în care *le-a concretizat și re-lansat*, falsul în desfășurare din *Sfera Politicii* constituie într-adevăr "un document". Dar un document în care, printre anecdotele care bagatelizează negarea Holocaustului și pervertirile de texte care fabrică antisemiți, i-a scăpat autorului și un adevăr, demn de o prezentare separată.

X. Un adevăr

A MINTIND revista "Lupta de clasă", dl Shafir afirma pe drept, că despre "modul de funcționare" al acelei reviste "dna Vrancea este în măsură să ne edifice mai bine decît ar face-o alții." Sînt într-adevăr

Desen de El Roto (El Periòdico de Catalunya Barcelona)

“în măsură” și cererea dlui Shafir este extrem de profitabilă tematicii abordate în textul de față. Că dsa a avut o idee bună cerindu-mi această “edificare”, o dovedește faptul că ea mi-a fost cerută în împrejurări “bibliografice” *absolut identice* de către persoane în aparență foarte diferite: Eugen Barbu și Jean Ancel. Întocmai precum somația de “edificare” lansată de dl Shafir, și cele lansate de predecesori au fost provocate de acea parte a activității mele, axată (fie în cărțile pe care le-am publicat, fie în dezbaterile la care am participat) pe restabilirea unor texte și date pervertite de către diverși, între care se numărau și viitorii lansatori ai somației. Cererea de “edificare” a activității mele la “Lupta de clasă” se voia o amenințare, dar și o chemare la frăție: N-ai fost la “Lupta de clasă”? N-ai făcut și tu ce-am făcut noi? Deoarece răspunsul prin care l-am edificat pe Eugen Barbu și ai săi a fost publicat în “Flacăra” nr. 45 din 11 noiembrie 1976 (răspuns adresat singurei persoane școlite din grupul respectiv, motiv pentru care duc dorul acelei persoane), repet aici răspunsul pe care l-am dat întrebării puse de dl Ancel, în decembrie 1991, la Tel Aviv, cu prilejul “mesei-rotunde” din cadrul Congresului Internațional pe tema “Istoria evreilor în România”, ale cărui dezbateri au rămas, din păcate, nepublicate. Iată contextul: dl Ancel, unul din președinții “mesei rotunde”, îi învinuia pe istoricii români delegați atunci la acel congres, adică pe Șerban Papacostea, pe Andrei Pippidi și pe Dan Berindei, de a fi “trimis” la Ierusalim, “floarea istoricilor de pe lângă CC al PCR, care negau existența unui holocaust în România”.

Întimplarea făcea – vorba dlui Shafir, că acela care semnase în 1982 “un acord de colaborare” cu “floarea istoricilor de pe lângă CC al PCR” era chiar “Jean Ancel, din partea Institutului Yad Vașem”, împreună cu președintele directoratului Institutului Yad Vașem – după cum atesta cu elogii ziarul israelian în limba română “Viața noastră” din 29 iulie 1983, p. 6. Această nedreaptă învinuire adusă istoricilor români delegați atunci la congres, a constituit obiectul intervenției mele, delegată acolo alături de gazde: am cerut dlui Ancel să nu reproșeze oaspeților inițiative care nu le aparțin, și să-și amintească ce fel de “floare” a lăsat la București referatul dsale de la întâlnirea din 1984 cu “floarea istoricilor de pe lângă CC al PCR”, și ce fel de impact a avut asupra unui public dezinformați, negarea rasismului genocidar antonescian, sub semnătura cuiva care reprezenta partea victimei. Jean Ancel m-a întrerupt prin această triplă întrebare: “N-ai fost membră de partid? N-ai fost la ‘Lupta de clasă’? Nu știți cum se fac întâlnirile acestea?”. I-am mulțumit în gând pentru tripla întrebare și – am răspuns: “Nu, nu știu cum se fac întâlnirile acestea, pentru că eu ca membră de partid, ca redactor la ‘Lupta de clasă’ ca om ne-liber într-o țară ne-liberă, nu am publicat falsurile pe care le-ați publicat Dstră, oameni liberi și israelieni pe deasupra”. Ofer aceeași edificare dlui Shafir, raportând-o însă la revelația dsale: spre deosebire de dl Ancel, care n-a negat că “floarea” depusă la București în 1984, sub semnătură, i-ar aparține, dl Shafir susține (vezi pct. VII) că semnătura deponenților și deci și cartea de vizită a institutului lor, ar fi fost furate de revista *Anale*, care le-ar fi atribuit între ghilimele relatări “inexacte”. Furtul este pus de dl Shafir pe seama “modului de funcționare” al unei astfel de reviste similare cu “Lupta de clasă”. Pentru exculparea frățească a celor care ar fi fost victimele acestui “mod de funcționare”, dl Shafir contează pe edificările mele. Iată-le:

Între relația delegaților Yad Vașem cu “modul de funcționare” al revistei *Anale*..., și relația mea cu “modul de funcționare” al revistei “Lupta de clasă” exista o asemănare și o deosebire. Asemănarea constă în faptul că atât eu, cât și domniile-lor, eram legați printr-un act scris, de o publicație a CC al PCR: eu aveam un contract de muncă cu revista “Lupta de clasă”, organ teoretic și politic al CC al PCR, dumnealor aveau un acord de colaborare cu Institutul de Studii Istorice și Social-Politice al CC al PCR și cu revista *Anale de istorie*. Deosebirea consta în faptul că în relația noastră cu partea co-semnatară a acordului, dumnealor s-au dovedit, la Ierusalim, mult mai disciplinați decât mine, la București. Pentru că, în clipa în care revista “Lupta de clasă” a refuzat textele oferite de mine pe poarta “liberalizării” în cadrul secției de literatură și artă, și mi-a cerut contribuția la campania de falsuri și amenințări hitleristo-staliniste declanșată de “tezele din iulie ‘71”, ea nu a mai putut avea semnătura mea, nici sub articole proprii, nici sub cereri de colaborare adresate unor scriitori. Partea contractantă recunoaște faptul, prin adresa nr. 149 din 25 decembrie 1971: “Pentru faptul că în re-

petate rînduri – și mai ales din luna iulie 1971 – refuzați să scrieți sub semnătură proprie în paginile revistei, precum și pentru repetate și grave manifestări de nerespectare a obligațiilor redacționale și a disciplinei în muncă, vă comunicăm că începînd cu data de 1 ianuarie 1972 vi se reziliază contractul de muncă pe baza art. 20 alin. e din Codul Muncii. Vă reamintim că în decursul ultimelor șase luni ați fost avertizată, verbal, de cinci ori că dacă nu veți modifica atitudinea față de obligațiile redacționale și de disciplină în muncă, vi se va rezilia contractul de muncă. Redactor șef, Ștefan Voicu”. Dacă după atîția ani, citez pentru prima dată această adresă, nu o fac pentru a-mi aroga vreun merit, căci nu vād nici un merit în a nu lăsa să-ți se fure semnătura în condițiile în care nu-ți este amenințată viața, sau familia. O fac pentru a extinde paralela emisă de M. Shafir, alegînd ca termen de comparație marea majoritate a intelectualilor din spațiul Ceaușimii între care m-am numărat, care nu și-au riscat niciodată viața și nu s-au confruntat cu regimul comunist, fără să fie obligați prin aceasta să-și lase furată semnătura pentru acreditarea falsurilor utile antisemitismului de stat.

De acreditarea falsurilor utile antisemitismului de stat s-au ocupat, sub semnătură, în deplină libertate, nu numai aceia care au reparat între altele onorul unui I.C. Drăgan, ci și combatanții mobilizați în 1998 în *Le Monde* și în *L'Arche* împotriva antisemitismului fabricat. Dl Edgar Reichman a apărut brusc îndurerat în *Le Monde* din ianuarie 1998, de memoria holocaustului din România antonesciană și de “amalgamul hidos făcut azi între Shoa și durerea românească în vremea celor patru decenii de impostură” (denumirile date de dsa lașărilor și închisorilor de exterminare ale regimului comunist); dar tot dl Edgar Reichman, și tot în *Le Monde*, insulta memoria evreilor exterminați în Shoa din ordinul lui Antonescu, atunci cînd nega și deportările din România și exterminarea deportaților: “În timpul războiului evreii n-au fost deportați din România”, iar dacă “în Basarabia și Bucovina, 150 000 dintre ei au pierit”, aceasta s-a petrecut “după intrarea trupelor germane și române în aceste provincii” (*Le Monde*, 20 iulie 1986). În negarea deportării și exterminării planificate a dușmanilor de rasă, în Transnistria, dl Reichman păstra aceeași termeni și aceeași discreție păstrate de dl Shafir în negarea exterminării planificate a dușmanilor de clasă deportați la Canal, care și ei “au pierit”, nu se știe cum (vezi VI). De asemenea, revista “*L'Arche*”, organ al FSIJ (Fondul Social Evreiesc Unificat) care prelua în noiembrie 1998 formula “amalgamului hidos” lansată de dl Reichman în “*Le Monde*”, se arăta la fel de brusc îndurerată de “soarta evreilor sub dictatura lui Antonescu, prietenul personal al lui Hitler” și blama “antisemitismul voalat al intelectualilor români”, care ar fi minimizat tragedia evreilor “reluînd comparația dintre Holocaust și ororile comise sub regimurile comuniste” (Joseph Kaplan, *loc. cit.*, p. 56). “Intelectualii români” nenumiți, dar direct vizați prin aceleași sfirtecări de citate operate de Michael Shafir, erau Nicolae Manolescu și Dorin Tudoran. Dar, tot revista “*L'Arche*”, și nicidecum Manolescu și Tudoran, negase organizarea vreunui holocaust în România și îl elogiase pe Antonescu pentru “soarta evreilor” sub dictatura lui: “... cu excepția a 4000 de evrei uciși în pogromurile declanșate în capitală și la Iași în 1941 de Garda de Fier și de Gestapo [...] aceia care trăiau în teritoriile rămase românești au fost salvați, cu toate că au suferit vexațiuni și discriminări. Ei își datorează supraviețuirea generalului Antonescu”. “Tentația” de a crede că evreii “au fost deportați de Antonescu, după cum pretind unii” [”pretindeau” și documentele editate în 1946 de M. Carp, în *Cartea Neagră*], era ferm respinsă de *L'Arche*: evreii români au fost exterminați “fie de fasciștii unguri, fie de armata germană [...] și nu de Antonescu, așa cum afirma Hanna Arendt” (“*L'Arche*”, iulie 1984, p. 100). Acest adevărat “amalgam hidos” de minciună din care am citat doar un eșantion) a fost oferit revistei evreilor francezi pentru rubrica “Document” (!), tot sub semnătura dlui Edgar Reichman, indignat azi de “amalgamul hidos făcut între Shoa și durerea românească”. Pentru dl Reichman, ca și pentru ceilalți difuzori ai tezelor istoriografiei comuniste, durerea evreiască, și nu numai “durerea românească” s-a dovedit deopotrivă o bagatelă, în timp ce acreditarea falsurilor negaționiste, utile antisemitismului de stat, s-a dovedit “teza principală” (vezi VI). În virtutea acestei “teze principale” elogia dl Reichman în “*Le Monde*” regimul ceaușist, “unde nu există campanie antisemită sau vînătoare de vrăjitoare”; asemenea acreditări apăreau în 22 iunie 1984, cînd “vînătoarea de vrăjitoare” lansată și binecuvîntată

de instigările antisemite din “Scînteia” era în toi, cînd “campania antisemită” fusese multă vreme perfecționată prin campania mult mai încăpătoare împotriva acelor “care slujesc cauze străine alături de Europa Liberă”, amenințați, evrei și români deopotrivă, cu aceleași argumente folosite în campaniile antisemite și în cele din “Porunca Vremii”. Și tot în virtutea acestei “teze principale” elimina dna Lilly Marcou componenta antisemită / naționalist sovîină din politica de stat a sistemului comunist, prezentînd din titlu, *Naționalismul [drept] o boală a postcomunismului*, în articolul consacrat de dsa în octombrie 1998 în *Marianne*, rezumării în limba franceză a falsurilor publicate de dl Shafir în limba română. După cum tot în virtutea acestei “teze principale” evacua dl Shafir nu numai componenta antisemită din politica de stat a sistemului comunist (vezi VI), dar evacua și evreii ca minoritate națională din societatea României comuniste: în lucrarea sa de bază din 1985, evreii figurează la capitolul “Biserici”, sub formă de “comunitate de bătrîni introvertiți”, de practicanți ai cultului mozaic, de consumatori de mîncare “cașer”, de cititori ai Revistei Cultului Mozaic. De unde și “antisemitismul fără evrei” (s.n.) pe care l-ar fi practicat “grupul de intelectuali neo-tradiționaliști” ai lui Eugen Barbu “sprijinit de partid” (p. 157). Potrivit informației oferite de dl Shafir în 1983, “antisemitismul fără evrei” ar fi constituit unicul defect al acestui “neo-tradiționalism sprijinit de partid”, încolo ar fi fost un curent absolut onorabil (sau “de très bon aloi”, cum explica și dl Reichman în “*L'Arche*”). Adepții “neo-tradiționalismului” ar fi făcut parte din aceeași familie spirituală cu adversarii lor, de care i-ar fi deosebit doar gradul de liberalism și cosmopolitism: “adversarii ‘neo-tradiționaliștilor’, ‘moderniștii’ erau mai liberali din punct de vedere politic și mai cosmopoliți din punct de vedere estetic” (s.n.)³¹. Să comparăm această idilică ipostază atribuită terorismului autohtonist al ideologiei de extremă dreaptă și oficializată de PCR (nu numai prin ceea ce dsa numește eufemistic “neo-tradiționalism”) cu militantisul spiritului prodemocratic, antilegionar prin care strălucita echipă de critici și editori activi în anii ‘70 – ‘80 a opus acestei direcții pronaziste oficiale, moștenirea morală și civică a democratismului românesc. Ne vom da seama de imensa prăpastie care separă cota complezentă a acestui gen de prezentări publicate în libertate, de cota spiritului critic întreținut cu grele sacrificii sub dictatura comunistă. Pentru a nu mai vorbi de cota de sus reprezentată în acea perioadă de Virgil Ierunca și Monica Lovinescu, instituția care a menținut sub reflector de-a lungul anilor “sociologia cîrdășiei dintre partidul comunist și extrema dreaptă, cîrdășie internă pe de o parte, în afara hotarelor, pe de altă parte” (Virgil Ierunca, 1984)³². Datorită lor spiritul critic românesc nu și-a pierdut nordul și puterea de rezistență. Și, ca să revenim la “antisemitismul fără evrei”, frumos ar mai fi arătat viața intelectuală românească în tipăriturile ei și în raporturile ei cu Puterea ceaușistă, dacă ar fi reacționat la instigarea antisemită oficială, după calendarul și prin vizorul dlui Shafir, adică abia în 1983, tratîndu-i drept inițiatori pe mercenarii de la “Săptămîna” și pe evrei drept “o comunitate de bătrîni introvertiți”.

Iată de ce invocarea intransigenței antifasciste și a memoriei holocaustului, ultragiate de “antisemitismul voalat”, sună atît de indecent sub astfel de pene îndelung exersate, de bună voie, în idealizarea antisemitismului de stat, genocidar sau propagandistic.

În loc de încheiere:

Acreditarea bibliografiei de dezinformare

ASEMENEA articole sună însă și decent și convingător în medii occidentale foarte diferite, nefamiliarizate nici cu bibliografia antifasciștilor de ocazie, nici cu bibliografia celor acuzați de “antisemitism voalat”. Dincolo de orice concretizare, asemenea articole conving prin continuitatea cu care se încadrează în imaginea generală asupra istoriei României, difuzată de multă vreme de exportul de dezinformare, prin autori mai importanți decît cei menționați mai sus, prin lucrări de referință mult mai eficiente, bazate pe sfirtecarea unor capitole de istorie și nu a unor fragmente de articole: *eliminarea democrației și a elitelor ei din istoria României se însoțește, de regulă, în această bibliografie cu eliminarea componentei gardiste/antisemite din politica de stat a liderilor comuniști la putere sau în opoziție*. Falsul acreditat prin această dublă omisiune nu a fost

(Continuare în pag. 22)

Coerența unui fals în desfășurare

(Urmare din pag. 21)

niciodată direct contracarat de informația la obiect a intelectualilor din țară. Nimeni nu se miră când pașoptismul este vărsat la rinoceri, și nici când tradiția militantismului democratic antitotalitar este rasă din istoria României, sub aceleași semnături care prezintă Garda de Fier drept singura tradiție românească, iar antisemitismul antonescian drept "ponderat și nerasist". Nevizând în mod personal pe nimeni, sau pe nimeni în viață, sentimentele falsificatoare de tip general nici nu sînt înregistrate de nimeni ca atare, ba dimpotrivă: texte care vehiculează minciuna cea mai flagrantă sînt acreditate drept prietene ale adevărului și recomandate călduros ca atare.

Astfel a fost recomandată la apariția în traducerea românească, în iunie '98, lucrarea *Twentieth Century Romania*, tipărită în 1970 la New York de dl Stephen Fisher-Galați, *darling*-ul revistei "România Mare" și al dlui C.V. Tudor, citată și azi ca bibliografie de referință asupra României. Cartea oferă drept informație întreg repertoriul dezinformării; elogiul politicii "nerasiste" a Mareșalului Antonescu (p. 63); elogiul comunismului "modernizator" al lui Ceaușescu, "a cărui cirmuire este într-adevăr comparabilă cu aceea a luminaților cirmuitori români din trecut" (p. 222); caricaturizarea pașoptismului și a "scriitorilor români din anii interbelici", care "precum predecesorii lor din secolul XIX [...] erau, de regulă, naționaliști turbați" ("they were, as a rule, rabid nationalists") și ca atare "din punctul de vedere al comuniștilor [...] atacul împotriva culturii naționale și a creatorilor ei era politicește justificabil" (p. 113); negarea democrației în România drept "artificială și nereprezentativă pentru tradiția ei istorică" (p. 22) etc. Astfel, fără a recurge la falsificări de texte aparținând unor scriitori în carne și oase, toți intelectualii români, începînd cu pașoptiștii, pot fi plasați sub eticheta de "naționaliști turbați", iar "ordinea comunistă contemporană" sub semnul "cirmuitorilor luminați". Am citat pe larg asemenea mostre din repertoriul unor lucrări occidentale consacrate României. Studiul în cadrul căruia am expus astfel de fragmente, publicat în 1989 în "Dialog" a fost reprodus cu generozitate de revista "22", care i-a acordat suficient spațiu – trei pagini în trei numere (în august-septembrie 1991): în acele trei pagini, revista nu a găsit însă spațiu și pentru fragmentele care atestau exportul de dezinformare, singurele pe care le-a eliminat tacit. N-au trezit curiozitatea nimănui. N-a trezit curiozitate nici "preluarea minciunilor propagandei de partid" despre "viața politică românească din deceniile interbelice", preluare semnalată de Mircea Iorgulescu în volumul dnei Catherine Durandin consacrat lui Ceaușescu în 1990, după lectura căruia criticul ridică acest semn de întrebare: cum de "și-a însușit" autoarea, "o imagine marcată de preconcepții de natură ideologică [...] fără să-și pună vreun moment problema uriașei mistificări a istoriei românești întreprinse de propaganda comunistă"? ("Contrapunct", 27 iulie 1991). "Problema" cădea însă nu în răspunderea autorilor occidentali care difuzau în lume "uriașa mistificare", ci în răspunderea istoricilor și politologilor din țară, liberi după 1990, să ia act, în sfîrșit, de efectele produse de "uriașa mistificare". Cu toate acestea, în 1998 un istoric – dl Dinu Giurescu, a prezentat "minciunile propagandei de partid" publicate de Fisher-Galați în limba engleză, drept o operă de istorie, și un politolog – dna Alina Mungiu, le-a omologat în 1995, alături de altele de aceeași factură, drept dovadă că "experiența democratică a României este nulă", că intelectualitatea democratică nu a existat în România, și că "doar o dictatură luminată e potrivită românilor". Și tot un istoric – dl Al. Zub, a prezentat în 1998 "minciunile propagandei de partid" publicate de dna Durandin în limba franceză drept "analize care au tins să demonteze discursul oficial"; și tot un politolog – dl Stelian Tănase, le-a atribuit "o perspectivă rațională, moderată" ("22", 27 iulie 1998). Orice cunoscător al istoriei României vede că tocmai perspectiva rațională, moderată, reprezentată de direcțiile raționaliste, democratice, este exclusă din istoria oferită lumii de cercetătoarea franceză, ca și din aceea oferită lumii de cercetătorul american. În schimb, străinii în necunoștință de cauză cărora se adresează "asemenea tipuri de istorie", precum și "tinerii cercetători" cărora le sînt recomandate "pentru a-și crea apoi propria lor imagine despre istoria națională", pot găsi moderația și raționalitatea insistent subliniate de dl Tănase, perfect credibile: datele false asupra României comuniste și postcomuniste inseriate în cele două cărți consacrate lui Ceaușescu în 1988 și 1990, datele omi-

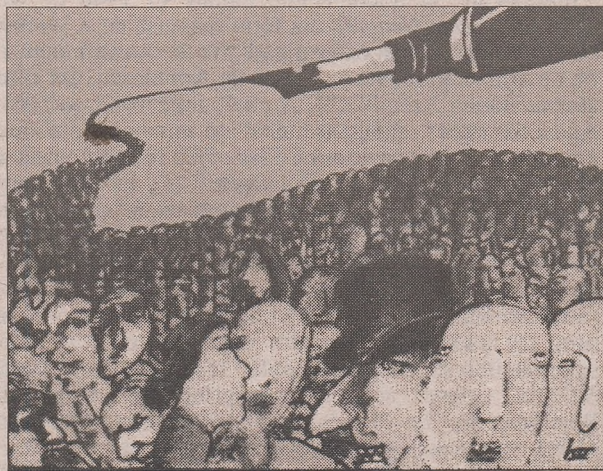
sive inseriate în *Orthodoxie et Roumanité. Le débat de l'entre deux guerres* 1986), din care tocmai dezbaterea este eliminată prin amputarea capitolelor reprezentate de direcțiile opuse ortodoxismului și în sfîrșit, "sinteza" din 1998 "care nu se oprește la factologie" (Al. Zub) – toate sînt clădite pe o calmă factologie pozitivistă a falsului, și nu pe atacuri *ad hominem*. Sentințele generalizatoare dau astfel senzația de obiectivitate și moderație. O sumedenie de lucrări de această factură, vehiculează în comun, de cîteva decenii, minciuna cultivată de propaganda de partid, devenită *imagine generală, axiomă și material didactic* pe baza căruia se pregătesc specialiști în probleme românești. Studiate în corelație, "aceste tipuri de istorie" clădite pe factologia falsului, dovedesc nu "cum ne privesc alții", după cum scrie dl Stelian Tănase, ci modul sincron în care ne privește propaganda comunistă de acasă, exportată în Occident în cadrul vastei bibliografii de dezinformare reprofilate din mers pe "post-comunism". Pe fondul acestei false imagini generale larg acreditate, devine credibilă și oricînd repetabilă, orice concretizare a falsului care atribuie extremismul de dreapta/antisemitismul, unuia sau altuia din reprezentanții "spectrului politic așa-zis democratic" (azi unui Dorin Tudoran, miine unui Stelian Tănase), în contrast cu orientarea moderată atribuită reprezentanților "luminați" ai ordinii comuniste. În lumina experienței cutremurătoare trăite recent sub amenințarea loviturilor de stat, programate să restaureze ordinea comuniștilor "luminați", tăcerea față de falsul difuzat de bibliografia de dezinformare pe care se sprijină acreditarea lor în lume, reprezintă și ea un capitol de istorie. După zece ani de la intrarea în "postcomunism", din care șapte au fost pierduți, striviți sub talpa rinocerilor cu un corn roșu și unul verde, bibliografia de dezinformare le cosmeticizează imaginea și le transferă nefasta moștenire în contul adversarilor, bizuindu-se pe "sensul unic al amneziei selective" și pe tăcerea comisivă a istoricilor.

Ileana Vancea

Ierusalim, iulie 1999

Note

1. *Homage to Ceausescu*, "The Jerusalem Post", Nov. 14, 1988; *Starting From a Forward*, *ibidem*, Nov. 28, 1988; *Falsehood instead of fact*, *ibidem*, oct. 25, 1989; *Ținta Comună a Fraților de Cruce*, "Dialog" (Dietzenbach), Supliment de literatură, Cultură și Educație, oct. 1989; *Tunelul Comunist al României la Ora Iubirii de Evrei*, "Dialog", ian.-mai 1991; *Progrese în dezinformarea prin omisiune*, *ibidem*, sept. nov. 1992; *Sensul Unic al Amneziei Selective – Secvențe Israeliene*, "Agora" (Philadelphia), 2/iulie-dec. 1993; *Falsificarea Istoriei ca Bumerang*, "Dialog", martie 1996. Aceste texte au fost reproduse în culegerea *Un Minimum Obligatoire*, "Dialog", 1996.
2. *Antonescu. Mareșalul României în Războaiele de Reîntregire*, vol. I, 1986, p. 331, 332, 341.
3. *Naționalismul șovin și antisemitismul fără evrei*, "Dialog", sept. oct. 1991, p.17, col. II.
4. *ibidem*, p. 22, col. II.
5. Rafael Vago, Comunicare la Colocviul Internațional de la Ierusalim, oct. 1990, în *The Danger of Antisemitism in Central and Eastern Europe*. Jerusalem, 1991, p. 72, citat în *Agora*, 2/1993.
6. Despre acest articol publicat de Radu Ioanid, vezi Gabriel Andreescu, *Roșu și Negru*, I, în "22", nr. 45/sept. 1998, p.13, col. II.
7. Leon Volovici, comunicare la Conferința Internațională de la Bard College, mai 1990, în *Jews and Jewish Topics in the Soviet Union and Eastern Europe*,

Desen de Etienne Delessert, reprodus după "New York Times Book Review"

Winter 1990, p. 19, citat în "Agora", 2/1993.

8. Idem, Comunicare la Colocviul Internațional de la Paris, iunie 1992, în *Dialog*, sept. nov. 1992, p. 18, citat în *Agora*, 2/1993.

9. Idem, *Antisemitism in Post-Communist Eastern Europe: a Marginal or a Central Issue?* The Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism, Jerusalem, 1994, p.3.

10, 11, 12, idem, *ibidem*, pp. 5, 19, 20, passim.

13. *Excluderea extremismului*, "22", nr. 45/nov. 1997.

14. *Democrație într-un picior*, *ibidem*, nr. 12/martie 1997.

15. *Partidele la un an de la alegeri*, *ibidem*, nr. 1/ian. 1998, p.3, col. IV.

16. *Oameni onorabili*, *ibidem*, nr. 17/aprilie 1998, p. 11, col. II-IV.

17. *Vechi scenarii, actori noi*, *ibidem*, nr. 26/iulie 1990, p. 15. col. III-IV.

18. *"Escrava Isaura"*, *ibidem*, nr. 21/iunie 1990, p. 22, col. II.

19. *Leul cu față umană*, *Meridian* (Gaithersburg, USA), dec. 1991, p. 76.

20. *O tragicomedie în desfășurare? Sfera Politicii*, nr. 61/iulie-august 1998.

21. *The Men of The Archangel Revisited: Anti-Semitic Formations among Communist Romania's Intellectuals*, în *Studies in Comparative Communism*, 3/1993.

22. *Manhighei Iahadut Romania nohah hatnout hatotalitariot ve risumam ba mehkar hahistori be Israel* (Liderii evreimii române în fața mișcărilor totalitare și prezentarea lor în cercetarea istorică din Israel), Universitatea Ebraică din Ierusalim, Institutul "Dinur".

23. *Loc. cit.*, p. 271.

24. Odată cu declanșarea deportărilor și a masacrării evreilor, Nunțul Apostolic Andrea Cassulo, Patriarhul Nicodim, Mitropolitul Bucovinei Tit Simeedrea, Mitropolitul Bălan al Ardealului au pus în cauză nu dreptul de creștinare al evreilor, ci răspunderea Mareșalului Antonescu și a vice-premierului său în anularea dreptului la viață al evreilor. Vezi primele informații publicate de fostul Șef Rabin Alexandru Șafran, în *L'Oeuvre de Sauvetage de la population juive accomplie pendant l'oppression nazie en Roumanie*, în volumul *Les Juifs en Europe (1939-1945), Rapports présentés à la première Conférence Européenne des Commissions Historiques et des Centres de Documentation Juifs*, Paris, 1949.

25. *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry during the Holocaust*, ed. Jean Ancel, Jerusalem, vol. I, doc. 28.

26. Cf. Theodor Lavi, *The Vatican Endeavors on Behalf of Romanian Jewry during the Second World War*, în *Yad Vashem Bulletin*, V/1963, p. 407.

27. Vezi Ion Petrovici, *Fulgurații filosofice și literare*, culegere de articole și conferințe publicate în 1942 în *Biblioteca pentru toți* nr. 1543-46; citate masive din această culegere sînt reproduse în articolul meu *Fapte uitate...*, "22", nr. 9/martie 1998.

28. Formularea figurează la p. 21 în volumul din 1991 semnat de Jean Ancel și Victor Eskenasy, și la p. 25 în volumul din 1993 semnat Zvi Hartman.

29. Declarația, apărută în *Iom Hașîși* (Ierusalim) din 22 dec. 1989 a fost citată în limba română în articolul meu *Tunelul Comunist al României la Ora Iubirii de Evrei* (vezi nota 1).

30. *Politică, Naționalism, Antisemitism în România (1990-1991): Cazul Petre Roman*, comunicare la Colocviul internațional de la Paris, iunie, 1992. Versiunea românească în "Dialog", sept. nov. 1992, p. 23, col. I, al. 4.

31. Vezi nota 21, *loc. cit.*, p.233.

32. Virgil Ierunca, *Dimpotivă*, Humanitas, 1994, p. 288; vezi și emisiunile din noiembrie 1962, octombrie 1965, pp. 279-287, despre "naționalismul cu crime neaoșe" după "descotorisirea de Ana Pauker".

33. Alina Mungiu, *Românii după '89, Istoria unei neînțelegeri*, Humanitas, 1995, p. 11. Vezi și citatele reproduse în articolul meu *Falsificarea istoriei ca Bumerang* (nota 1).

N.R. Redacția mulțumește dlui Ion Solacolu de a fi acceptat ca acest text, care apare în *Dialog* (Dietzenbach) nr. 215/1999, să fie publicat concomitent în *România literară*. Menționăm, totodată, că în revista 22 (nr. 31/1999, p. 10-11-12) au apărut preambulul, capitolul VIII și sumarul. De altfel, în numărul viitor, autoarea va explica circumstanțele în care textul a apărut în 22, și, integral, în *România literară*.

Ne-am iubit în limba germană

ANNEI i-a plăcut totdeauna travestiul. Simțea o irezistibilă atracție să-și schimbe identitatea. Să treacă pe lângă oameni fără să fie recunoscută. Nu există o libertate mai mare decât aceea când scapi din cunoașterea celorlalți. Eram încă studentă când am descoperit voluptatea travestiului. Aveam niște pantaloni de stofă maro, făcuți dintr-un costum vechi de-al tatei, îmi puneam o cămașă de-a lui, părul mi-l strîngeam sub șapca albă care-mi acoperea bine fruntea. Îmi făceam o umbră de mustață cu un capăt de chibrit ars, în picioare aveam teniși. Tîrziu, în serile de vară, cînd se lăsa întunericul, plecam acasă, mă urcam în tramvai, mă uitam insistent în ochii călătorilor, pe unii îi cunoșteam, să observ o bănuială cit de vagă, dar totul era perfect. Eu eram un puști oarecare, scăpat din toate privirile, din toate gîndurile, din toate amintirile. Coboram la Izvor, o luam pe Bulevardul Elisabeta prin fața cinematografelor spre Cercul Militar, mă lăsam purtată de șuvoiul acela de soldați, de servitoare, de elevi, îmbulzindu-se toți pe totuarul îngust după agățat; nu mai eram decât o mică particulă din masa aceea informă și anonimă, de fapt nu mai existam pentru nimeni, eram liberă. Apropo de nevoia mea de a-mi pierde identitatea. Am să-ți spun o întimplare care ar putea să te șocheze. E una din puținele mele aventuri paranormale, am povestit-o la foarte puțini oameni, nu neapărat din pudoare, sau pentru că aș fi ținut prea mult la secretul asta, dar se sedimentase atît de adînc în subconștientul meu, încît ieșea foarte rar la suprafață. Eram logodită și logodnicul meu avea un prieten, Marius Wienert. Era student la politehnică, avea un geniu matematic și o inteligență ascuțită și derutantă cum nu întîlnești decât la schizofrenici. În după-amiaza aceea de iarnă îmi dădusem întîlnire cu Dudu, logodnicul meu, la Marius, pe care-l vizităm destul de des. Dudu n-a venit. Se făcuse tîrziu, afară se lăsase ger și viscoalea. Marius nu m-a lăsat să plec singură pe așa o vreme. Am coborît împreună, nu se vedea nici țipenie de om pe stradă, și-am intrat într-o circiumă care se afla chiar la intrarea blocului. Am mîncat cîte o friptură, am băut vin roșu și am fumat un pachet de Mărășești. Ne încălziserăm amîndoi și mie nu-mi era frică de nimic, de parcă nu mai exista nici o interdicție pe lume. Ajunși sus, am mai ascultat puțină muzică, nu mai știu exact ce, cred că era "După-amiaza unui faun", de Debussy pentru că atmosfera devenise languoasă și ne cuprinsese o toropeală dulce. În cameră era un pat și la peretele opus o dormeză. Bărbatul de lîngă ea face ochii mari ca un copil în fața unei vitrine cu jucării. Bruscul privire verde schimbă traseul ca să nu i se vadă nerăbdarea. Am stins lumina și ne-am dezbrăcat pe întuneric. Eu nu vedeam nimic, doar foșnetul hainelor ne trăda prezența. Ne foiam fiecare în patul lui, somul nu ne venea și m-am pomenit vorbindu-i așa, tam-nesam, în limba germană. Nu-mi dădeam seama că limba asta parcă era un consens, stabilea un fel de complicitate între noi. Deodată ne-am simțit legați de parcă atunci descoperisem că aparținem unei rase comune. Îndemnul era puternic, aproape dictat, ca la animale instinctul speciei. Nu mai puteam da înapoi. L-am auzit ridicîndu-se din patul lui, și peste cîteva clipe, era lipit de mine. Ne-a invadat atunci o bucurie pe care n-am mai simțit-o vreodată. Vorbele ne curgeau pe buze parcă rostite de alți îndrăgostiți din alt timp și din alt loc. Știu că îmi repeta într-una "mein Kind", nu știam exact a cui era vocea și dacă nu săvîrșisem un incest. Îi răspunsesem "ewiger Geliebte, du, meine Freiheit". Cuvinte năclăite de romantism, insuportabil de dulci, parcă

eram Tristan și Isolda după ce au băut elixirul. Ne-am iubit în limba germană pînă la ziuă, fără să obosim. Nu știu dacă ne odihneam cîteva minute ca valul acela fierbinte să urce din nou în noi și să ne umple de neastîmpăr. A fost cea mai perfectă noapte de dragoste a mea și, culmea, nu noi eram îndrăgostiții, ci ceilalți, străinii care se iubeau în paturile noastre. Aveam atît de pregnant senzația miracolului, încît ne-a fost frică să repetăm întimplarea din propria noastră voință, ea trebuia să vină singură, trimisă de altunde. Anna întinde mîna spre pachetul cu țigări, își ia din nou o țigară. Vezi, nu pot să mă abțin. De ce sînt așa de tulburată cînd îți povestesc toate amintirile astea, mă implic total, uite cum pot să tremur, îmi retrăiesc aproape patologic emoțiile. Privirea verde rămîne acolo neclintită, dominantă, categorică, în pupila ei care se deschide larg.

Anna se ridică, are o vagă ameteală, se duce în dormitor, ia o batistă din dulap, se șterge pe frunte. Asemenea senzații, la vîrsta asta, cit să fie, cinci, zece ani, de cînd ai pus punct. Se duce la baie, se privește în oglindă, fața ei e roșie și incinsă, ochii îi strălucesc ca în tinerețe, se vede frumoasă. Își ridică sprîncenele ca să-și netezească arcadele, își dezvelește dinții într-un zîmbet, atît cit să nu se vadă golul din stînga unde-i lipsește molarul, își pudrează obrazul. Ia sticla de Cabochard, își dă puțin parfum pe lobii urechilor, pe tîmple și pe spatulele palmelor, inspiră adînc mirosul acela aspru de iarbă salbatică și se simte prîmînită. Nu se poate să mă înșel, atîția bărbați au trecut prin viața mea, pot să disting un îndrăgostit de un prieten. Dar privirea lui, tăcerea, nevoia de a amîna despărțirile, cînd vrei să iei cit mai mult de la celălalt să-ți faci provizii pînă la întîlnirea următoare. Cine știe, poate mai am glande tinere și el cu instinctul lui mă simte, altfel nu s-ar purta cu mine cum te porți cu o femeie de care ești îndrăgostit. De unde atîta bine pe capul meu, să mi-l fi trimis Dumnezeu, neîngăduit de tîrziu, poate ultimul. Alteori îmi spun că cineva își bate joc de mine. Nimeni nu mă poate vedea mai ridicolă decât mă văd eu înșami. Dar mă gîndesc tot timpul la el. Umblu prin cameră repetînd automat "mi-e dor de tine", dar, de fapt, cînd vreau să mi-l închipui, nu găsesc nici un chip acolo, nu-l pot vedea niciodată fizic aproape de mine.

Vezi, mă gîndeam acum, cit am fost dincolo, că nu putem avea sub simțuri decât clipa prezentă. Restul vieții noastre nu există în realitate. Amintirea e o ficțiune, trecutul aparență; nici măcar o umbră, un abur, pe care să le poți vedea. De multe ori mi-am spus, ce pedeapsă că nu putem recompune chipul celor dragi în amintire. Tot traseul tău rămîne tabu. Pînă și visul e mai real pentru că pe el îl trăiești imediat, îl simți, îl vezi, îl pipăi. Poate de aceea, chiar dacă-l uiți, a doua zi dimineața ai o anumită dispoziție inexplicabilă, de bucurie sau de neplăcere, ca în urma unei întîmplări petrecute aieva. Parcă am fi fost tot timpul într-o sală de cinematograf, în pauza dintre un film și alt film. Unul pe care l-am văzut și altul pe care urmează să-l vedem. Anna se oprește brusc, sare de pe canapea și se repede la ușă. Pe suprafața netedă, proaspăt lăcuită, se plimbă nepăsător un gîndac. Îl strivește cu palma, nenorocitul cade pe parchet, apoi îl mai strivește odată cu piciorul. Asta da, realitate, senzația imediată de crimă, intru în pielea lui Dumnezeu care ne omoară, dacă are chef și cînd ne prinde. Simt atunci pentru o clipă vietatea ceea ce ieșită din minți de spaimă sub talpa mea și totul e atît de adevărat de parcă toate simțurile mele ar participa la acest act scîrbos și voluptuos deopotrivă. Nu ai observat și tu, cit de des volup-

tatea se însoțește cu scîrba în plăcerile noastre? Anna revine pe canapea. Dracula o simte și i se urcă în poală. Nu e mare diferență între noi și ei, decît că lor le lipsește perversitatea ficțiunii, de aceea nu știu nimic despre moarte. Simt și ei o frică instinctuală de ceva nedefinit. Oare ce e mai puțin suportabil, să-ți repeți moartea la nesfîrșit în închipuire, sau să simți mereu o amenințare fără obiect. Dar speranța? Ce e speranța? Această proiecție nerăbdătoare într-un spațiu inexistent. Viitorul este și mai ireal decît trecutul. El e o pură invenție. Mă uit la bătrînii aștia care se roagă seara înainte de culcare să vină vremuri mai bune. Dumnezeu, cită inconștientă, sau poate altruism, cînd ei nu vor mai putea participa la acel viitor. De la o anumită vîrstă viitorul ți se refuză. Scriam odată într-un poem, mai de mult, cred că nu împlinsem încă patruzeci de ani, "cînd mă gîndesc la viitor e ca și cînd mi-aș contempla scheletul". Asta dacă ești sceptic. Dacă ești credincios îți muți viitorul în a treia zi după scripturi... poate mă găsești puțin deplasată, dar eu nu pot să rostesc lucrurile grave cu gravitate, îmi trebuie întotdeauna un contrapunct. Uite, mă gîndesc că, dacă aș face acum stop cardiac, aș avea șansa ca ultima imagine pe retina mea să fie ochii tăi. Cită bucurie pentru mine, cită onoare pentru tine, nu ți-ar plăcea? Oare el își dă seama că tot ce spun e o mărturisire și o provocare? Atîta vorbărie în jurul acestui mileniu 3 care ne bate la ușă. O cifră încă ireală devine incet, incet, o dată a viitorului nostru real. Aiurea ce poate fi aici real? În anul 2000, dacă am noroc, am să am șaizeci și trei de ani. Mama are acum optzeci. Să admitem că îi apuc. Cine am să fiu atunci? Am să privesc de la fereastra unei camere goale sau de pe balconul unui azil de bătrîni focurile de artificii ale mileniului 3? Ce va însemna pentru mine lumina aceea? Viitor? Amintire? Apropierea morții și propria retragere din viața celorlalți? Să vezi că viitorul ți se scurtează, că viața ți se desparte tot mai mult de viața lor. Deodată constăți că nu mai aparții lumii, nu mai există în istoria oamenilor, ai fost deja împins la ultima limită, unde se sfîrșește timpul și realitatea. Ce mai ai de așteptat? Masa de a doua zi? O cameră caldă, o prezență care să-ți alunge pentru o clipă singurătatea? În fond, viitorul nostru și cel al lumii nu coincid decît o perioadă foarte scurtă și pe urmă, nu știu cînd, relația se rupe definitiv, prin moarte. Dar partea cea mai tragică e îmbătrînirea cu experiențele ei umiltoare. Trebuie să recunoaștem că moartea este un proces care începe de foarte devreme. Dar nu-mi place să vorbesc despre acest subiect. Mă simt așa de bine cu tine. Cînd mă ascuți cu atîta interes, deși ești tînar, mă simt de vîrsta ta. Nu ți-am spus cum te-am visat acum cîteva nopți. Se făcea că lucrăm în același birou. Eu venisem de curînd și șefa noastră, care era Denisa Comănescu, voia mai întîi să mă familiarizez cu munca din redacție și-mi dăduse să fișez niște reviste vechi, care mă plictiseau îngrozitor, simțeam că fac ceva inutil. Tu lucrai la un birou vizavi de mine și mă priveai din cînd în cînd, ca din întimplare. De fapt singurul gest, prin care îmi dădeai de înțeles că exist pentru tine, era că de fiecare dată săreai de pe scaun să-mi aprinzi țigara. Apoi eram în pauza de prînz. Cîțiva colegi pe un coridor, așa ca la casa Scînteii. Era și o bancă acolo, pe care ne-am așezat. Alături de noi ședea un prieten de-al tău cu care vorbeai peste mine, dar, în același timp, mă țineai îmbrățișată. Mie îmi era rușine de prietenul tău, dar mă gîndeam că o ocazie ca asta nu mi se mai iveau. Atunci m-am întors către tine și buzele mi-au ajuns în dreptul buzelor tale. Am simțit pe gura mea un abur

cald și umed ca respirația unui cal. Dar ai întors brusc capul, m-ai luat de pe bancă să-mi explici, pe o planșă atîrnată pe perete, un grafic de producție. Pe urmă eram din nou în birou. Toți se pregăteau de plecare. Tu fumaseși o jumătate de țigară de un alb strălucitor de mărimea unui trabuc. Era o țigară de zăpadă. Cealaltă jumătate mi-ai dat-o mie s-o fumez mai departe. Trăgeam din ea adînc în piept, mi se părea cea mai bună țigară din lume și ținea mult. Pe urmă m-am pomenit singură pe o stradă plină de noroi pe care tramvaiele nu circulau, pentru că se schimbau șinele. Repetam în gînd ce-mi spusese Denisa la plecare. De ce nu-l accepti?

Anna se oprește ușor jenată. De data asta chiar că a spus prea mult. Are senzația aceea de îndrăzneală amestecată cu frică pe care o au copiii cînd fură un măr de pe tarabă. Aceeași senzație pe care o simte noaptea înainte de culcare, cînd duce gunoiul la ghenă numai în furou. Nu se poate ca el să nu fi observat că tot visul asta era o aluzie directă. Ce aluzie? O declarație în toată legea. E fisticică, ce să mai facă acum? De azi dimineață nu repetă decît doi pași înainte, unul înapoi, vorba lui Lenin. Doamne, cite conexiuni între viața mea personală și ideologia acelor vremuri ies la iveală în pelteaua asta care se întinde la nesfîrșit. Oricît ți-ai uri trecutul, nu poți scăpa de el. E o cocoasă pe care o porți toată viața, Comunismul rezidual de care amintește mereu domnul Paleologu e ca un singe străin infiltrat în organism printr-o transfuzie forțată, vrei, nu vrei, devine propriul tău singe. Cred că te-am plictisit cu atîtea vise, de cîte ori spun vise îmi vine să spun visuri, nu știu niciodată care sînt cele de noapte și care cele de zi. Simt nevoia să povestesc mereu ce visez noaptea, pentru că vise de zi nu prea am, nici n-am avut. Ți-am vorbit eu vreodată de aspirațiile mele? De multe ori mă și mir cum am ajuns măcar unde am ajuns, fără să fac nimic pentru asta. Am avut totdeauna pariul meu secret. Îmi place să urmăresc o cursă pasionantă în care favoriții, cei pregătiți anume să devină campioni, cei care știu să-și aleagă antrenorii și cluburile și gazetarii, ajung de multe ori în urma mea. Deși eu nu aveam nici o miză, culmea, nici nu-mi place să concurez, știam doar că alerg bine. Vezi cit orgoliu poate ascunde refuzul de a intra în competiție și cită bucurie cîștigarea unui pariu în care n-ai investit nimic decît așteptarea. Uneori mi se pare că toată povestea asta seamănă și cu un alt pariu al meu - mi-e greu să-ți explic acum logic, cum se leagă lucrurile, dar în mîntea mea ele aparțin aceluiași îndemn. Cînd mai mergeam încă la serviciu, locuiam în Tei, într-o casă vagon, bineînțeles la parter, lăsam intenționat, cînd plecam de acasă, ușa de la intrare descuiată. Voiam să risc, să văd dacă, fără o minimă măsură de siguranță, voi cîștiga partida cu hoții. Și hoții n-au venit niciodată.

(Fragment din romanul *Sexagenara și tînarul*, în curs de apariție la Editura "Albatros")

TÎNĂRUL ACTOR

CU CEVA timp în urmă a avut loc preselecția pentru *Gala tînărului actor*, Gală care va avea loc la Costinești în perioada 1-4 septembrie. Am făcut parte împreună cu regizorul și profesorul Sanda Manu, ca și anul trecut, din juriul care a văzut aproape treizeci de candidați pentru secțiunea *individual*. Cornel Todea, directorul festivalului și criticul de teatru Alice Georgescu au văzut cele douăzeci de grupuri pentru secțiunea *grup*. S-au format anul acesta două jurii, nu doar unul, avînd în vedere numărul foarte mare de înscriși. Reamintim că în vara trecută au trebuit organizate două runde de preselecții din cauza numărului relativ mic de înscriși, dar și din cauza calității mai mult decît mediocre a majorității candidaților. Condițiile de concurs sînt aceleași: nu există limită de vîrstă. Se cere doar să nu se depășească cinci ani de la absolvirea oricărei facultăți de teatru din țară, de stat sau particulară. Pentru *individual*, timpul acordat este de cincisprezece minute, iar pentru *grup*, patruzeci și cinci. Dacă anul trecut tema *Galei* a fost "teatrul popular - teatrul în aer liber", anul acesta ea sună cam așa: "alteritatea, o pledoarie pentru toleranță și dialog", un subiect bine ales, avînd în vedere dificultățile de comuni-

care la acest sfîrșit de mileniu.

Așadar, din patruzeci de înscriși la secțiunea *individual*, s-au prezentat treizeci, din care au fost selecționați zece: patru fete și șase băieți, separîndu-se, începînd cu această ediție, premiile: "Premiul de interpretare feminină" și "Premiul de interpretare masculină". Un semn de întrebare asupra seriozității candidaților a fost și cifra celor care nu s-au mai prezentat după prima zi de concurs, deși se înscriuseră cu dosar complet. Am observat, ca o atitudine ce tinde să capete proporții, lipsa de pregătire și introducerea improvizației nu ca temă de lucru, ci ca metodă de a obține ceva pe principiul "dacă ține, ține, dacă nu, nu!". Foarte puțini dintre concurenți au fost atenți la tema *Galei* și, în concluzie, foarte puțini și-au structurat monologul pe o idee clară și anunțată. Mai este ceva: la această secțiune, *individual*, apariția candidaților reflectă un gînd propriu, de actor, gînd lucrat singur, fără îndrumare regizorală. La *grup*, apariția, care poate genera un mic spectacol, este coordonată de un regizor. Lucrurile sînt mai așezate, mai coerente, mai încheiate, mai serios prezentate. În două zile de concurs, am văzut absolvenți din București, de la UATC și Universitățile particulare Hyperion și Ecologic, absol-

venți de la Tirgu-Mureș, Cluj, Iași. Cei mai puțini sînt angajați ferm într-o instituție teatrală. Majoritatea dintre ei sînt șomeri cu angajamente contractuale, din cînd în cînd, nicidecum pentru roluri importante. Ne-am întrebât de ce tinerii actori, care s-au remarcat deja, nu s-au prezentat - cum ar fi, să spunem, Dorina Chiriac - absolventă de patru ani la clasa Sanda Manu, angajată la Teatrul de Comedie, deja vedetă datorită filmului lucrat cu Lucian Pintilie, Ada Navrot, colegă de promoție cu Dorina Chiriac, Vlad Zamfirescu - absolvent clasa Ion Cojar, angajat al Teatrului Bulandra, premiul de debut la Galele Uniter. *Gala tînărului actor* de la Costinești este o șansă de care prea puțini sînt conștienți. Timp de patru zile sînt concentrați într-un loc, doar pentru tinerii actori, critici de teatru, directori de teatru, regizori. Dacă n-ai fost remarcat în rolul de absolventă, este un bun prilej acum. Dacă ai fost remarcat, îți poți întări acum imaginea, dovedind că nu a fost o întîmplare. Pentru concurenții din țară sau de la școlile particulare mai puțin văzuți și mai puțin cunoscuți este ocazia majoră de a intra pe un culoar. Asta pe de o parte. Pe de altă parte, actorii tineri au deja clișee de gîndire, de formare. De multe ori se întîmplă să ghicești un-

de au terminat, ce școală și la clasa cărui profesor. Recunoști școala de la București, pe cea de la Tirgu-Mureș sau Cluj. Recunoști stilul profesorului care, uneori, se clonează puțin în fiecare student cu care a lucrat. Mimetismul funcționează mai des decît nota personală, clară și pregnantă. Lipsa de informare, de cultură duce la alegerea unui monolog sărac, ales la prima mînă și ajustat să intre în normele temei *Galei* și nu pregătit special.

Și după aceste zile îngrijorarea crește. E trist și alarmant. Lipsa de profiluri este din ce în ce mai mare. Chiar lipsa de interes și de grijă pentru profesia aleasă și pentru carieră. Lipsa de individualități și deci, de actori. E drept că și criza materială este o notă care accentuează dezinteresul sau risipirea într-o mie de locuri care aduc bani. Au fost tineri care rugau să fie primiți în concurs peste rînd ca să aibă timp să ajungă la o probă la un film minor sau la un studio pentru o reclamă. În orice caz, această selecție situează tînărul actor între neseriozitate și disperare, chiar și atunci cînd e vorba de talent.

Marina Constantinescu

Gestul crud și reveria culturală

UNA dintre cele mai interesante expoziții din ultima vreme a fost deschisă la galeria Bancorex de către o tînără artistă aproape necunoscută: Mirela Trăistaru. Originară din Bistrița, absolventă a Academiei de Arte Vizuale din Cluj, studentă mai apoi, pentru un an, a lui Ștefan Călția, într-un stagiu de masterat, ea și-a organizat această expoziție și ca o probă impusă de finalizarea studiilor, dar și ca o expoziție personală pur și simplu. Nu știu care a fost ecoul acesteia în rîndul comisiei de evaluare și cît de greu va afirma ea în istoria studeștească a pictoriței, dar pentru privitorul neîmpovărat cu responsabilități didactico-administrative, expoziția este realmente o surpriză. Deși foarte tînără și încă departe de a fi intrat în atenția publică, Mirela Trăistaru și-a individualizat deja expresia și, în același timp, și-a construit riguros o atitudine artistică. Lucidă ca majoritatea colegilor ei de generație, cu o conștiință de sine foarte puternică și eliberată de orice tentație a demiurgiei de factură romantică, Mirela Trăistaru înțelege arta ca pe un amestec bine dozat de convenție culturală, de experiență în cîmpul limbajului și de exercițiu existențial, în care autoreferențialitatea joacă un rol foarte important, într-un spațiu simbolic cu o acreditare incontestabilă, acela al picturii de șevalet, al *tabloului*. Toate aceste componente ale artei sale merită o atenție specială, pentru că fiecare în parte o individualizează și o exprimă deplin pe tînăra pictoriță. Din punct de vedere temperamental, Mirela Trăistaru se situează în spațiul artistic

transilvănean, în orizontul aceluia expresionism cromatic și compozițional care însoțește trăirea intensă și se manifestă prin formule expresive directe, uneori la limita cruzimii. Pensulația nervoasă pe spații mici, tușele largi, sigure, în care energia enunțului și energia mecanică se identifică, tonurile aproape crude, inapte pentru spectacolul rafinat și pentru subtilele ceremonii retiniene, creează un prim nivel al acestei picturi, acela al trăirii nemijlocite, al confesiunii existențiale fără menajamente. Dacă acestor elemente le mai adăugăm și iconografia obsesivă, în centrul căreia se găsește o feminitate exuberantă și polimorfă, pe jumătate narcisică, pe jumătate compensatorie în consecința unor posibile proiecții traumatice, planul vital, existențialist, se conturează cu o și mai mare claritate. Din multe puncte de vedere, la acest nivel, Mirela Trăistaru se întîlnește cu mitologia eului feminin și cu setea ineputabilă de a glosa în jurul lui din pictura Claudiei Todor. Dar spre deosebire de Claudia Todor, care se reverberează direct și se multiplică halucinant în propriile sale reprezentări, cu o gamă largă de mijloace și de atitudini, Mirela Trăistaru se așază oarecum în fundal, sub camuflajul unor construcții generice, însă cu un angajament moral mai explicit și mai puternic. Iar dacă această pictură s-ar opri aici, doar la nivelul mărturiei abrupte și al experienței existențiale nude, totul ar fi poate de o incontestabilă autenticitate la nivel psihologic, dar sumar sub raport artistic și insuficient ca proiect cultural. Conștientă de acest risc, pictorița merge însă mult

mai departe și blochează din capul locului orice tentativă de lectură exclusivă în perspectivă existențială. Ea își bandajează cultural expresionismul, îi temperază asperitățile, îi pune în surdină gravitatea și dizlocă patetismul din locurile în care el ar putea deveni strident. Între artist și privitor se naște acum o complicitate ciudată în cadrul căreia se cade perfect de acord că iconografia dură și gestul definitiv, impulsivitatea cromatică și ecorșul psihologic nu sînt decît invocații, jocuri secundare, umbre livrești ale unor tipologii de inventar. Mirela Trăistaru "înramează" totul într-un decor edenic, într-o lume de arabescuri și de motive florale de un decorativism tandru și vetust. Dacă expresionismul său este transilvănean sau, mergînd mai departe, nordic, întregul fundal și "cadru", în totalitatea lui, sînt de origine central-europeană și, în particular, vieneză. Toposul cultural al Mirelei Trăistaru este Sezession-ul austriac în varianta lui cea mai autoritară, aceea a lui Gustav Klimt. Jocul livresc și reveria culturală ale acestor picturi pun în aceeași pagină tensiunile paroxistice ale expresionismului, grația geometriei și tihna solară a decorativului. Cu alte cuvinte, Munch, Klinger sau Barlach sînt înveliți în vasterile broderii imperiale din producția lui Klimt. Ceea ce rezultă, însă, din această asociere nu este nicidecum un exercițiu exterior, o simplă retorică a formelor istoricizate, ci o altă pistă pentru încercările existențiale. Între gestul crispat și contemplația lină, artista încearcă să plaseze echilibrul fragil al unei lumi cu o

CRONICA
PLASTICĂ

de Pavel
Șușară

puternică încărcătură metafizică. Printre decoruri vagi și contorsiuni ale unor enatomii și ele sumare, pictura Mirelei Trăistaru configurează o lume ritualizată, încremenită în manifestările ei exemplare: naștere, nuntă, moarte. Fără ostentație și fără crispă, cu citate livrești și cu aluzii etnografice, cu agitații grafice și cu pensulații largi, pictorița dezvoltă simultan idei plastice și narative, gesticulează viu și interoghează memoria într-o expoziție-proiect, adică într-un discurs unitar și logic, atît de departe de cummulul de tablouri cu care sînt agreate sistematic galeriile noastre. Dar pe lîngă toate acestea, la fel de importantă și la fel de puternică, este nevoia experimentului, acea dorință de a risca permanent pentru a-ți largi spațiul de acțiune. Și dincolo de experimentul în bidimensional, în spațiul consacrat al tabloului, Mirela Trăistaru experimentează aceleași seturi de idei în arta video sau, mai exact spus, în filmul de artă. Jocul și mișcarea, expresia corporală și volubilitatea materiei acompaniază ideea nașterii, a cuplului și a extincției. La doar douăzeci și trei de ani, abia ieșită din atelierul școlii, Mirela Trăistaru este un artist adevărat, ludic și grav în aceeași măsură, estetizant și frust, sceptic și cercetat de adieri metafizice și, mai ales, unul cu o minte limpede și cu o sensibilitate a cărei prospețime nu subminează nicidecum coerența gîndirii. A gîndirii plastice, dar nu numai.

Vine Venetia!

FESTIVALUL de film de la Venetia (ediția 56) se anunță deosebit de interesant. Mostra are, începând cu '99, un nou director, Alberto Barbera, plin de ambiții novatoare; drept care cel mai bătrîn festival de film al lumii, rafinatul festival al filmului de autor își propune acum, în mod declarat, să surprindă prin tinerețe (deci nonconformism, deci deschidere spre modernitate, deci pofta de a risca).

La o simplă lectură, repertoriul viitoarei competiții pare excepțional. Descoperi, în concurs, de plidă, patru regizori foști învingători la Cannes sau la Berlin: Mike Leigh (*Topsy-Turvy*), Jane Campion (*Holy Smoke*), iranianul Abbas Kiarostami, chinezul Zhang Yimou. Sau, tot în competiție, descoperi prezența, ca regizor, a marelui actor polonez Jerzy Stuhr (cunoscut la noi din atâtea filme, de la *Amatorul* la *Decalogul* lui Kieslowski). Un punct de atracție va fi prezența în competiție a lui Antonio Banderas, ca regizor, cu *Crazy in Alabama*, în care rolul principal îl are consoarta regizorului, Melanie Griffith.

Un alt punct de mare interes al ediției se anunță noul Woody Allen (*Sweet and Lowdown*, cu Sean Penn și Uma Thurman), în afara concursului.

Președintele juriului va fi Emir Kusturica (premiat, la debut, la ora lui Dolly Bell, la Venetia, cu Leone d'oro pentru opera prima). Tot în juriu, regizori importanți ca Marco Bellocchio și Arturo Ripstein.

Leul de aur pentru carieră al Mostrei '56 va fi încasat de Jerry Lewis, în care Barbera vede, pe bună

dreptate "un cineast total, o figură cheie a cinematografului comic american și internațional, a cărui operă amalgamează valențele suprarealiste cu un acut discurs critic asupra societății americane contemporane". Venetia '99 recunoaște, în Jerry Lewis, un clasic. Premiul îi va fi înmănat lui Jerry Lewis în seara de închidere a Mostrei, 11 septembrie. Filmul de închidere al festivalului va fi *Il dolce cinema*, de Martin Scorsese, în premieră mondială.

Toate filmele de debut ale Mostrei, indiferent de secțiunea în care vor figura (festivalul va avea șase secțiuni și circa 100 lungmetraje în program) vor concura pentru un premiu substanțial (Venetia Opera Prima "De Laurentiis") constând în 100.000 USD și 20.000 m de peliculă.

S-ar putea ca punctul de maximă altitudine al Mostrei să fie atins în prima zi, 1 septembrie: filmul de deschidere va fi ultimul Stanley Kubrick, *Eyes Wide Shut*, în premieră europeană. Recenta premieră americană a filmului (nefinisat de Kubrick, care a murit cu patru zile înainte de încheierea filmărilor) a avut reacții critice destul de amestecate. Chiar în paginile aceluiași ziar, "The New York Times" opiniile au fost împărțite, oscilând între "un magistral tur de forță" și "un pas greșit nefericit al capătul unei cariere uluitoare".

Să vedem!

Eugenia Vodă

Amorul torid (Nicole Kidman-Tom Cruise), în filmul de deschidere al Mostrei venetiene: *Eyes Wide Shut*, ultimul Kubrick.

INIȚIAL, concertul lui Luciano Pavarotti mi-a suscitat numeroase întrebări; punând la îndoială chiar principiul unui asemenea mega-concert, operație comercială mai degrabă decât artistică m-am gândit, ca mulți alții de altfel: este acesta un pact faustian – onoarea artistică în schimbul unei popularități la care un cântăreț de operă n-are cum ajunge altfel? Este o coborâre a bunului gust până la nivelul kitsch-ului propriu spectacolului pop? Cum va fi prestația vedetei, care cu 1-2 ani în urmă a avut unele insuccese, calitatea programului, reacția publicului?

Când s-a lansat în aventura concertelor uriașe, Pavarotti a pornit de la ideea de a cânta pentru – și implicat de a atrage spre muzica de operă – acei oameni care probabil că nu ar frecventa vreodată teatrul liric. Era un pariu îndrăzneț și pentru a-l câștiga trebuia pusă în mișcare o imensă mașină publicitară. Este de altfel ceea ce îi reproșează "puriștii". Privind în piața Constituției la cele circa 20000 de persoane pe locuri care au costat între 50 și 200 de dolari – sume foarte mari pentru românul mediu – dar mai ales la mulțimea care invadase peluza din curtea Parlamentului (aceasta de neplătitori), printre care cu siguranță puteau fi găsiți adevărați cunoscători și poate viitori fani ai genului, am admis că Faust n-a făcut un târg păgubos. Chiar și pentru cei din primele rânduri (dezavantajoasă prim planurile care au deconspirat atâtea figuri amorfe!), care în toată lumea aparțin categoriei de consumatori

Un pact cu diavolul publicității

snoabi, există un mesaj subiacent: sunteți bogați, puternici, e timpul să vă șlefuiți gustul, să dobândiți o oarecare clasă și muzica bună este o cale către această țintă.

Programul, neașteptat de substanțial, s-a centrat pe arii din opera veristă (Puccini, Mascagni, Cilea) urmate de canzonetele de rigoare. Cred însă că strategia programului nu a fost potrivită publicului nostru și de aceea la mijlocul părții a II-a tensiunea a scăzut. La conferința de presă, Pavarotti justifica selecția prin popularitatea ariilor pucciniene. Este adevărat că orice public preferă să recunoască mai degrabă decât să cunoască dar opera "L'Amico Fritz" de Mascagni cu lungul duet "al cireșelor" nu spune nimic ascultătorului român, chiar dacă tenorul a gravat pe disc o versiune ideală. Nici ideea sopranei Carmela Remigio de a cânta două arii de Lehar, într-o manieră care le apropia mai mult de "Aida" decât de șarmul șagalnic al operetei vieneze, nu mi s-a părut mai fericită (cu atât mai mult cu cât nici nu sunt scrise pentru voce feminină).

Carmela Remigio este o cântăreață bună, cu un timbru rotund, cărnos (mă refer la ceea ce s-a auzit pe loc și nu la retransmisia TV, care a sunat cu totul altfel), cu linie și filaje bine conduse dar cu un vibrato jenant de larg. Ea a întruchipat pe rând eroine pucciniene faimoase, Tosca, Mimi, Laureta, Liu, fără a reuși să dea eroinelor diversitatea de caracter (cu excepția unei mimici elementare), de unde impresia de monotonie. Cântul ei este muzical, îngrijit dar prezența ei artistică nu este semnificativă și nu ridică temperatura ambiantă.

Aceasta poate ajunge la incandescență când apare "Il Tenorissimo". S-a spus că – și la 64 de ani este explicabil – au apărut unele asprimi în glas, că acutele nu mai sunt atât de lejere, că deseori anulează spectacole; dar spre satisfacția noastră, la București a fost într-o formă excelentă. Într-o combinație de știință suverană și

inspirație a concentrat în cele câteva măsuri ale unei arii o întreagă dramă. De la declarația înfocată și declamatorie a lui Cavaradossi (*Recondita armonia*) la lirismul suav al poetului Rodolfo, de la angoasa, zbuciumul lui Turridu din *Cavaleria rusticana* la evocarea îndurerată din *E lucevan le stelle* cântul este bransat la tensiune maximă. Iar în setul de canzonete simplitatea muzicii, foarte subtil jucată, aduce cu fiecare piesă un alt univers expresiv: legănare voluptuoasă (*Non ti scordar di me*), contraste grandilocvente (*O, sole mio, Granada*) grație glumeață (*La Girometta*), elan romantic (*La Mattinata*) totul cizelat cu o finețe de filigran.

Când apare pe scenă pășind greoi, fluturând jovial nelipsita batistă albă, ai un moment de îndoială – totul va fi comedie – dar în secunda care precede muzica, privirea neastâmpărată se întoarce înspre înăuntru, fixându-se undeva în depărtare și atacul se produce cu intensitatea energiei psihice încordate extrem. Întrebat ce simte când cântă *Nessun dorma* din *Turandot*, arie devenită emblema sa, Pavarotti spunea: "Când închei cu acele note înalte, *Vincerò! Vincerò!*, parcă îți pierzi cunoștința. Este ceva fizic, animalic, dincolo de control. O clipă mai târziu ești înapoi pe pământ și deții complet controlul". Este în această mărturisire o posibilă definire a artei marelui cântăreț – combustie interioară totală și performanță fizică athletică.

S-au scris tomuri despre cum cântă "cel mai mare tenor al lumii", despre timbrul unic, inegalabil al vocii sale, despre legato-ul desăvârșit în *cantabile* susținut de o tehnică fenomenală a respirației (practic, privit în gros-plan, nu vezi când respiră doar înainte de acută își acumulează vizibil suflul), despre egalitatea desăvârșită a registrelor, despre *pianissimele* fascinante, moliciunea și fluiditatea frazării, plinitudinea acutelor și multe altele totul controlat și supus intenționalității artistice,

sensurilor muzicii. Uluitoare mi s-a părut mai ales paleta infinită de culori cu care "pictează" fiecare sunet în raport cu valoarea fonetică a fiecărei silabe, făcând din textul cântat cu o suplețe și o limpezime ce țin de prodigiu, purtătorul culorii sonore.

În lumea noastră dominată de superstaruri (unele derizorii) ale rock-ului, filmului, sportului, opera a început să cucească un loc angrenând interese uriașe (industria discului, televiziunii etc.). Primul artizan al acestui banchet muzical a fost Luciano Pavarotti; asemeni modelului său, Caruso, care în vremea lui a jucat un rol hotărâtor în dezvoltarea tehnicii fonografice, el s-a adaptat cerințelor noii scene muzicale la dimensiuni mondiale. Arta lirică a ieșit din cadrul limitat al teatrelor cu publicul lor select, de iubitori ai genului pentru a se adresa unui auditoriu incomparabil mai vast. Este bine sau este o disimulare a valorilor tradiționale? Dacă astfel, înregistrările de muzică "clasică" apar pentru prima oară în topuri, dacă opera oferă romantism și mister unor tineri care nu știau ce înseamnă, dacă "cea mai frumoasă voce a secolului" nu și-a degradat vocația, atunci este bine.

Oricum din acest *face à face* cu Pavarotti rămâi cu impresia că el ți-a dăruit vocea sa miraculoasă (chiar dacă se pot descoperi în ea infime fisuri folosite abil ca elemente de efect), că harul comunicării, magnetismul nu s-au pierdut și magia este încă întreagă.

Un asemenea discurs avea nevoie de o susținere simfonică de anvergură ceea ce orchestra Națională Radio a reușit în mare parte să dea, sub bagheta experimentată și promptă a dirijorului Leone Magiera. Greu de crezut, dar amplificarea realizată de echipa de sunet adusă de oaspeți, menționată în program ca Sound Hire, cu toată experiența și sofisticarea, a fost deficitară, cea mai dezavantajată fiind orchestra. Păcat!

Elena Zottoviceanu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

FRICĂ ȘI BRUTALITATE

“**M**ARILE metropole sînt niște potopuri în suspans”, sau “un sistem abominabil de constrîngerii făcut din cărămizi, culoare, lacăte, ghișee, o tortură arhitecturală, gigantică și inexpiabilă”.

(Céline)

“Oamenii sînt atît de necesar de nebuni, încît ar fi o nebunie, o cu totul altă nebunie, de a nu fi nebun”.

(Pascal)

Michel Foucault a murit la 57 de ani. Printre ultimile sale idei, “autorul istoriei nebuniei” a spus:

“Acolo unde există operă, nu există nebunie.”

7 iulie 1984. La școala-auto, primele zile. Instructorul, țigan, un băiat simplu, frumos, corect, cîștit știe că sînt scriitor și vorbește cu mine cit mai ales, pe “radical”. De pildă îi tot dă zor cu *identitate* și cu *dependență*, în sensul de independență și altele în stilul lui Ceaușescu. Are o prietenă cultă, profesoară de geografie, o “albă” cu vreo zece ani mai mare decît el. De cite ori ne vedem tustrei, ea își bate joc vizibil de bietul băiat fără școală, în loc să încerce să-l corecteze acasă la ea unde trăiesc în concubinaj. N-o face, preferă să rîdă de el de față cu alte persoane. Pe mine, această purtare a femeii ușor îmbătrînită, prost crescută și mitocănește gătită, mă enervează. Nu știu cum să intervin.

La un moment dat, în timp ce el la “dublă comandă” îmi dă lecții de condus mașina, mă gîndesc, în scurtele pauze pe care le facem, să-i corectez eu vorbirea. Dar e prea complicat, – susceptibilitate mare. Renunț, iar vocabularul său incorrect, pretențios, mă face să conduc prost. Mergem pe șoseaua Mihai Bravu la ore de vîrf. Aglomerație mare, circulație intensă mai ales de camioane. Devin din ce în ce mai nervos, nesigur pe mine fiind, și asta mă silește să mînuiesc cu brutalitate schimbătorul de viteză, ... frîna, ... trag de ele ca de niște ciomege. Băiatul de lîngă mine care mă dublează îmi atrage destul de sever atenția să nu mai fiu brutal cînd conduc și să am grijă, ... și că de atîta brutalitate? ...

Tonul lui este autoritar și chiar “mă ofensez”, prostește, că sînt ori aș fi brutal chiar și numai cu schimbătorul de viteză. Atunci, conducînd crispat, instructorul se răstește la mine să trag pe dreapta, să opresc... Fac ce zice, iritat cum sînt și jicnit, și cînd mă opresc, el iar îmi spune să nu mai fiu brutal. Și-atunci, la atîta dascăleală, țip și eu la el stresat de traficul de vehicule grele de la ora doispe. Și-i zic – “sînt brutal, dom’le de frică!” Și, ca să fiu și mai explicit, adaug, profesoral – “brutalitatea este consecința fricii, să știi dumneata!” Instructorul, care e de fapt un băiat f. deștept, – deși neînvățat –, se lasă pe spate pe scaunul lui de Dacie rablagită și începe să rîdă cu hohote. Mă uit la el, mirat, să nu fi înebunit pe canicula aia și circulația aia infernale. Dar el nu numai că nu a înebunit, dar mă întrebă calm, după ce a încetat să rîdă, “de unde am scos-o p-asta”. Cum de unde? fac – așa cred eu... “Și cînd conduceați v-a venit ideea asta, ați găsit timp să vă gîndiți la ea?” Nu înțeleg interogatoriul lui. Dar el e amuzat la culme și mă pune să repet, – ce fac, – chestia aia că de ce sînteți brutal. Mă răstesc și eu la el aprinzîndu-mi pipa stînsă. Am zis, repet, că brutal sînt, dom’le, din cauza

fricii... Conducătorul scoate exclamații de entuziasm și iar începe să rîdă foarte înveselit. Băiatul, abia acum îmi dau seama, are în el stofă de cugetător, de filozof, de psiholog, mă rog, oricît neinstruit ar fi. Lui îi place atît de mult observația, sau scuza mea că de ce devii brutal, ... cînd ești fricos, mă rog, încît se apucă să treacă formula mea în carnetelul lui cu pătrățele în care își notează lipsurile tehnice ale amărîteii lui de Dacie de învățat șofatul.

Stăm cu mașina oprită pe marginea trotuarului claxonăți copios de camioanele grele, deși instructorul m-a pus să apăs pe butonul de avarii, nu mai zic că pe geamul dîndărăt (luneta) pe care scrie cu litere mari ȘCOALĂ. Instructorul mă chestionează, cum îmi vin ideile astea în cap și dacă îmi vin des și cînd lucrez altceva, nu la mașina de scris, spune textual, știe deci că “scriu”, i-a spus și profesoara de geografie, “găgica” lui nesuferită, și îi mai dădusem băiatului și-o carte.

Respect absolut. Și că nu mai avusese clienți ca mine, care să se gîndească la altele cînd conduc și sînt începători. Am crescut enorm în ochii săi. Pînă în ziua finală cînd mi-a spus serios: *gata ajunge, că v-ați plafonat*. Adică nici o șansă să mai cresc... Făcusem vreo 60 de ore. Și cînd a venit momentul să-mi treacă pe hirtia lui orele, a pus doar 19... Mă mirasem. Cum 19, domnule, că am făcut peste 60. Atunci băiatul, – eram la sol, – s-a aplecat la urechea mea și mi-a zis confidențial, cu mult respect: “Să nu mai ziceți la nimeni că ați făcut 60 de ore (o vară întreagă) că ride toți de dvs. Am vrut să rectific acordul, dar am renunțat. Era, în ciuda inteligenței, o defecțiune pe viață.

“Ascultați-mă, – a repetat, – să nu spuneți la nimeni că vă faceți de baftă, lăsați așa, 19, cum scrisei eu aici, n-o să știe nimeni”.

Îl întrebam de unde atîta grijă pentru reputația mea de conducător-auto. A dus degetul la buze și mi-a șoptit repede, “lăsați că la asta se pricepe toți tîmpitii”. Ați auzit dvs. vreun tîmpit care să vie și să zică că el e brutal din cauza fricii? Nu se există!”

Așa că să-l las pe el, că știe mai bine. Îi port o veche simpatie și recunoștință acestui băiat profund. Și, cu aceste litere de tipar, îl salut.

OCHEAN

de Paul Miron

Exil

ÎN ZIARELE mai importante de aici a apărut zilele trecute un anunț în trei limbi cu același conținut: “Societatea ‘Prietenii României’, secția de filosofie și istorie, caută autori consacrați sau pe cale de a fi (critici literari, cercetători, învățatori, jurnaliști), care au scris sau sînt dispuși să se angajeze într-un priplu cultural. Tema: ‘Adevărata față a poeziei exilului’. Informații suplimentare la telefonul...”

A doua zi, după ce am aflat unde e sediul societății ca și numele președintei, domnișoara X, am dat fuga să prind orele de serviciu. Într-un hol uriaș, mă întîmpină o jună coborîtă parcă de pe coperta unui magazin feminin și mă întrebă pe cine caut. Mă resemnai deocamdată și am rugat-o numai să mă anunțe la domnișoara X, “o veche cunoștință”. În spatele biroului la care așteptam, pe un întreg perete, se desfăta, într-un poster maritim, directoarea interesată de poezia exilului. Împrejurul ei, se tăvăleau în nisip cîțiva din numeroșii ei admiratori. În stînga în prim plan, descoperii și mutra mea nesuferită. Secretara privi la poza de pe perete și se făcu mai acră: “Ce problemă vă aduce la noi?” – “Mă interesează poezia exilatului. Am scris și aș mai scrie...” – “Aveți un manuscris la dumneavoastră?” – “Da. Nu. De fapt, da.” Și ca să fiu original, bătu cu un deget pe începutul meu de chelie: “Aici e.” Se vedea că gestul i-a plăcut și îmi darui un mic zîmbet: “Îmi închipui că, ferecat acolo, e greu de extras. O audiență la domnișoara X ar fi curată pierdere de timp. Dar nu vă neliniștiți, mai aveți șanse. La secția *investigation* mai sînt locuri.” Am completat cîteva formulare și am sărbătorit începutul unei noi etape a vieții mele: “Vinătoarea scriitorilor din exil”. Avertizat de discuțiile purtate după decernarea titlului de erou al diasporii unui personaj sus pus, am adunat în colecția mea personală și lexiiile înrudite: diaspora, surghiunit, deportat, refugiat, proscris, emigrant etc. Nopti și zile întregi am răscolit bibliotecă, am citit și am întregat. Și iată, în întunericul

în care rătăceam, am zărit deodată licărul unui licurici care mă chema. Am descoperit un volum de versuri, care întruchipa formula ideală a căutărilor mele. Am sorbit poezia unui necunoscut, admirînd cîtă candoare, cite pilde de morală, de religiozitate conține. Un sentimentalism impresionant se desprindea din fiecare poem, apelurile de pace de importanță mondială te încurajau. Nu dau numele autorului din motive de drept internațional, pentru a nu stingheri libertatea sa individuală; voi cita numai opera sa pe care o știu aproape pe de rost.

Cartea începe cu autoprozentarea făcătorului ei, la fila șapte: “Sunt și eu un pelerin transilvan / ... condus de capriciosul destin / sub cerul nibelungilor pe Rin / ... retrăiesc transhumanța românului ardelean.” Lava fierbinte a imaginației e jalonată de un cuvînt luminos, dor, care strălucește de 30 de ori în textul încărcat de cugetări, mărturisiri, percepțe morale, de sfaturi și amintiri.

“Născut în dureroasa zodie a refugiului / ... m-a potopit de mic dorul plîns / de cei mari” (fila 7). “Din radiația siderală” se resfrînge căldură “în inima-m pîlînd de dor” (fila 9). “Ce e oare soarta / altceva / ... decît iluzia / împlinirii” (fila 25).

Dorul acesta are multe fețe, chiar și “luna se preface-n dor” (fila 29). Ni se spune că “veacuri peste veacuri, / cu mult har, / omul și-a scăpărat / al minții amar” (fila 46). Poetul se prăbușește “în hău...” unde “incandescențele iubiri / aici se întîlnesc / cu stele reci, moarte-n priviri”. Dar nici o grijă! Poetul ne liniștește: “Refac pe firul meu de dor / periplul din străfund” (fila 33). Candid și temerar, autorul se hîrjonește cu Dumnezeu: “Te joci de-a v-ați ascunsa / cu noi, Tată Ceresc, / de mii de ani încoace / pe globul pămîntesc” (fila 104). Iubirea e privită critic: “Iubire oarbă... pasională, pustie, nebună... / Dor prigonitor, / cumplită suferință / repetată la nesfârșit în cor” (fila 81). Același tablou sumbru ne prezintă fila 87: “Se laudă dreptatea / dar ea-i a celui tare, / ce cu brutalitate / te calcă în picioare.” Atmosfera se schimbă cînd primim sfaturi turistice: “Brașovul este-n centrul țării, / Covasna e-n inima ei / o stațiune cam uitată / băi și mofete dacă vrei... / ia-ți doru-n brațe și pornește / la drumetie” (fila 158). În fine, aflăm și definiția românului: “Român adevărat ești doar atunci / cînd urmele străvechi și vechi din țară / ca pe relicve sfinte le privești... / cântată Rapsodia de-o auzi / nu doar Enescu îți apare-n minte, / ci-ntreg destinul neamului tău dac / și între gene o lacrimă fierbinte” (fila 169).

Îmbătat de mireasma poeziei bardului de pe lîngă nibelungi, m-am hotărît să mă despart fără regret de zeii îndrăgiți pînă acum. Am anunțat conducerea Societății că pentru mine trisfetitele Ionescu, Eliade, Cioran s-au perimat. Au demisionat de la cirna exilului. Așteptînd răspunsul la cererea de bursă, recitesc poeziile și constat că folosirea cuvîntului ‘dor’ e legată de calendarul inspirației. În creațiile de iarnă, mai ales în decembrie, dulcea lexie apare năvalnic: jumătate din producția anului. Vara, ‘dorul’ e mai zgîrcit.

POLIROMNOUTĂȚI
august '99

A.S. Pușkin

Talismanul

Poezii

Jacques Derrida

Spectrele lui Marx

Basarab Nicolescu

Transdisciplinaritatea

Manifest

Emanuel Swedenborg

**Despre înțelepciunea
iubirii conjugale**

În pregătire:

Seneca

Naturales quaestiones. Științele naturii în primul veac

Samuel P. Huntington

Ordinea politică a societăților în schimbare

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440

București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978

Brașov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318

E-mail: polirom@mail.dntis.ro

CĂRȚI
STRĂINE

prezentate de
Andreea
Deciu

● Actualitatea editorială ●

Vizită la PSI-holog

SECVENȚĂ de-acum clasică de film american: eroul sau eroina își dezvăluie misterele adânci ale eului în fața unui psihiatru (celebrul *shrink*) capabil să îl sau să o vindece de toate răurile trecutului, și astfel să îi restituie personajului cu pricina un sine captiv în propriile tenebre interioare. De cite ori nu comentăm răutăcios înclinația occidentalilor de a pune toate neplăcerile cotidiene pe seama vreunui *mal* psihologic, căutând, ca atare, vindecarea în ședințe de terapie psihiatrică. Și de cite ori nu ne întrebăm, fiecare dintre noi cei trăitori într-o lume mai degrabă dedată confesiunilor adresate fie la întimplare, vecinului sau vreunui necunoscut oarecare, fie reprimite pe veci în sine, dacă nu cumva ne-ar prinde și nouă bine un *shrink*. Însă nu răspunsul la această dilemă mă preocupă acum, cit o posibilă legătură pe care o sugerează prezența psihiatriei, a psihanalizei (cărțile din acest domeniu au invadat după 1990 piața culturală românească, cu toate că e greu uneori de diferențiat textele serioase și autentice de simple apocrife sau mai știu eu ce compilații bizare) și a psihologiei în discursul contemporan, așadar între aceste discipline *psi* și felul în care definim identitatea personală. Legătura e oarecum evidentă: cine sintem e o chestiune tranșată, în mare măsură, astăzi, de vocabularul, normele și modelele psihiatriei moderne, nu neapărat în chip evident, cit mai degrabă insidios strecurat în reflexele noastre cotidiene de gândire.

Aceasta este ipoteza de la care pornește Nikolas Rose, profesor de sociologie și decan al Facultății de Științe Sociale și Matematică la Goldsmith College, University of London, în cea mai recentă carte a sa, publicată de Cambridge University Press, *Inventing Our Selves: Psychology, Power, and Personhood* (*Inventându-ne sinele: psihologie, putere și conceptul de persoană*). Am aflat de existența acestei cărți de pe cînd volumul era încă sub tipar, dintr-o colecție de eseuri dedicate temeii identității, în care era inclus și un capitol din studiul lui Rose. La momentul respectiv, teoria lui Rose, conform căreia felul în care ne percepem propria identitate în secolul XX este în mare măsură influențat de apariția și evoluția disciplinelor consacrate psihicului uman, mi s-a părut foarte interesantă. Motiv pentru care am căutat cartea și am citit-o cu intensă curiozitate odată ce am găsit-o. Nu s-a dovedit a fi la înălțimea așteptărilor, dar nici dezamăgitoare. *Inventing Our Selves* face parte din categoria acelor cărți care, în cel mai rău

caz, îți aruncă în brațe câteva ipoteze îndrăznețe, pe care nu se ostenește să le susțină temeinic, dar care sînt în sine suficient de interesante încît să treci cu vederea slăbiciunile argumentative ale autorului. În cel mai bun caz, ar fi putut fi un studiu revoluționar. Deși se apropie mai curînd de primul pol, cartea e pasionantă.

Rose pornește de la o constatare la îndemîna aproape oricui: că trăim într-o perioadă obsedată de problema identității, colective dar și personale. Teoriile deja existente referitor la această chestiune sînt, crede sociologul, fie excesiv culturaliste, în sensul că se rezumă la a reconstitui o istorie culturală a conceptului de *sine*, fie naiv-prescriptiviste, în măsura în care aspiră la o normativitate a identității, incapabilă să țină cont de teoriile anterioare. Rose aspiră la o abordare foucauldiană a conceptului de *sine*, în lumina căreia noțiunea de subiectivitate să fie înțeleasă ca rezultat, proiect al unui anumit tip de cunoaștere, apt de a determina ființa umană să se perceapă într-un fel particular pe sine însăși, precum și pe cei din jur. Acest tip de cunoaștere este numit, cu un termen care în varianta românească nu sună inspirat, pentru că vocabularul foucauldian nu a pătruns încă în discursul cultural la noi, *tehnologie intelectuală*: modul în care anumite trăsături ale omului devin vizibile și inteligibile, împreună cu relațiile acestuia cu alte persoane, ori comportamentul pe care îl manifestă. Pentru Foucault, cunoașterea este ancorată în contingent, în așa-numitul joc al adevărului și erorii prin care se constituie, istoric, experiența, altfel spus acel complex primordial de convenții și norme care stabilește limitele în care o nouă idee sau ipoteză este acceptabilă. Fiecare dintre noi are o serie de caracteristici, un comportament și un fel specific de a se raporta la cei din jur. Însă toate acestea devin cu adevărat caracteristici *definitorii* ale persoanei noastre numai în măsura în care ele sînt vizibile, adică perceptibile unui ochi autorizat să le descopere și să le studieze, și inteligibile, adică semnificative din perspectiva unor criterii și norme care depășesc cazul unui individ anume. În cultura contemporană, criteriile și normele sînt stabilite de disciplinele *psi*, etichetă generică sub care Rose grupează psihiatria, psihologia și psihanaliza. Iar specialistul împuternicit să aplice aceste criterii este *the shrink*, chiar dacă autorul nu îl numește astfel. Ambiția psihiatrului (sau a psihanalistului ori psihologului) este de a dezvălui și explica abisurile ființei umane, pe baza

tehnicilor sale de investigație, socotite infailibile. Numai că, în procesul investigației, analistul inventează mai degrabă sinele celui analizat, nu îl descoperă ca pe un dat preexistent, obiectiv, în așteptarea unei luminări explicative din afară.

Ne-am așteptat, într-o astfel de carte, la o istorie critică a grupării *psi*, la detalii legate de apariția și evoluția discursurilor acestor discipline. Rose promite la început o istorie critică, insistînd asupra cuvîntului *critic*, dar datele concrete pe care le furnizează sînt puține. Analiza lui nu are, din păcate, nimic din fascinația anecdotică a istoriei ideilor, ci e mai degrabă sec-teoretică. Fidelitatea față de conceptele și metoda foucauldiană este adevărată, ea îl face pe autor, mă tem, victima unui limbaj de lemn foarte sofisticat, ce-i drept, dar totuși monoton ca orice limbaj de lemn. Poate că sintem încă prea puțin obișnuiți cu astfel de abordări, și prea atașați de narațiunile istoriei ideilor.

Ca sociolog, Rose e în primul rînd preocupat să dea joacă pretențiile de putere, în cîmpul cunoașterii contemporane, ale disciplinelor *psi*, felul în care acestea manipulează gîndirea și individul, insinuîndu-și modelele și vocabularul, care ajung treptat să fie preluate fără nici o rezistență critică, drept dogmă. Cartea lui are, de fapt, mai multe mize, dintre care una este de a deconstrui statutul psihologiei ca știință în peisajul gîndirii contemporane. Psihologia este, insistă Rose, în mod fundamental o disciplină *socială*, chiar dacă scopul ei explicit este de a studia eul individual. O distincție precum cea dintre psihologie și psihologia socială nu are sens, pentru autor, căci felul în care conceptualizăm sinele este influențat de norme și principii trans-individuale. De altfel, aici stă foucauldianismul acestui volum, în accentul pus pe legătura între identitate personală și putere, politică, mecanisme sociale de reprimare și subsumare a individului. Disciplinele *psy*, așa cum le identifică Rose, sînt produsul unei culturi și mentalități occidentale, apărut ca urmare a unei anumite filozofii și la un anumit moment dat, bine definit istoric, la sfîrșit de secol XVIII. Rose merge mai departe chiar, stabilind o conexiune între *psy* și liberalismul democratic, ca paradigmă în care libertatea individului reprezintă o valoare supremă, de unde și preocuparea oficială a societăților aflate într-un asemenea regim politic de a norma *binele* și *confortul* persoanelor, sondînd în acest scop interioritatea individului, pentru a se asigura că totul e în regulă, că nimic misterios sau îninteligibil nu tulbură adîncurile subiectivității. Ceea ce presupune, in-

vitabil, stabilirea unui criteriu aprioric de *inteligibil*, precum și de *subiectivitate*. Identitatea personală, așa cum e ea normată în psihanaliză, psihologie sau psihiatrie, este, insistă Rose, un concept rezultat în urma unui anumit proiect politic. Apariția psihologiei se produce odată cu intrarea *sufletului* cetățenilor în sfera guvernării oficiale: noțiunea de raționalitate, ca marcă a domeniului public, devine sursa regulilor de conduită individuală, astfel încît pentru a putea fi tolerat în spațiul public, alături de ceilalți, individului i se prescrie, de pildă, să își cenzureze emoțiile, să își controleze viața interioară. Un asemenea control nu reprezintă nimic altceva, susține Rose, decît echivalentul unor tehnici sociale, statale, politice, de dominare și manipulare a individului de către puterea oficială. Auto-cenzura psihologică (interdicția de a plînge în public, de pildă, sau de a te certa cu o persoană apropiată) face parte, conform foucauldianului Rose, din categoria mai largă a practicii scrutinului de sine prin controlul corpului, a vorbirii, și iată, a gîndirii fiecărui dintre noi. Din copilărie sîntem educați în spiritul acestui scrutin de sine, în familie, școli, ori biserică. Orice spațiu public este prin excelență o formă de manifestare a puterii politice, al cărei scop este de a construi un anumit tip de sine individual, unul supus și manipulabil. Disciplinele *psy* contribuie enorm la împlinirea acestui scop, funcționînd ca mecanism al puterii în cel mai concret sens weberian: individul, ca pacient, devine o sumă de caracteristici evaluate ca fiind normale sau nu în cadrul unor instituții (spital, azil de nebuni), supus regulilor de funcționare ale unui sistem complicat, care presupune o birocrație, ca formă de autoritate și dominație (arhive, dosare, fișe medicale, studii de caz - toate acestea reprezintă pîrghiile puterii în concepția lui Weber, și ele se regăsesc perfect în cazul disciplinelor *psy*).

Dintre relativ puținele informații privitoare la istoria grupării *psy* pe care le furnizează cartea, una foarte interesantă se referă la dihotomia *normal/anormal*. Cine decide între ce limite un individ este, din punct de vedere psihic, normal? Granița între nebulie și sănătate mintală este fragilă, după cum arăta Foucault în *Istoria nebuniei*, tocmai pentru că ea se mișcă în permanență, ca urmare a modificării concepției noastre despre sine și subiectivitate. Prima contribuție importantă a psihologiei la lansarea unui proiect de evaluare a eului în virtutea acestei distincții normal/anormal a apărut, afirmă Rose, odată cu testul de inteligență. Un ase-

menea test reprezintă, crede autorul, o formă de a vizualiza, disciplina și prescrie *diferența*, renunțînd totodată la mai vechile criterii care apelau la corpul uman ca reper diagnostic. La originile disciplinelor *psy* corporalitatea a jucat un rol extrem de important, căci în ea se localizau simptomele. Pentru a se alătura celorlalte științe ale vremii (ne aflăm la sfîrșit de secol XVIII și început de secol XIX), psihanaliza, de pildă, avea nevoie de un inventar de metode științifice. La vremea respectivă, scientismul era asimilat în mod fundamental *statisticilor* și *experimentului*, susține Rose. Ori pentru a face experimente și a măsura concret psihicul uman, atît de inefabil și greu de delimitat, psihanalistul apelează la un corespondent mai concret, mai lesne de inventariat, clasificat și raționalizat: corpul. De aici voga frenologiei în secolul trecut, de pildă, ca să nu mai vorbesc de sinistrele intervenții chirurgicale la care erau supuse pacienții lui Charcot, sau așa-numitele suferințe de isterie. Testul de inteligență, însă, renunță la corp ca topos al interiorității; diferența se măsoară, din acest moment, altfel, ca variațiune, stabilită prin comparații, în limitele unui continuum uman universal, capabil să cuprindă toți indivizii. De la experiment, cu mecanicismul său de rigoare, trecem la statistici, cu generalizările lor de rigoare.

Una dintre opozițiile fundamentale ale disciplinelor *psy*, alături de cea dintre normal și anormal, este interior/exterior. Cum știm ce anume din viața noastră cotidiană, din lumea în care trăim, mai precis, influențează lumea noastră interioară, acele adînci tenebre ale subiectivității? În răspunsul la această întrebare stă, cred, originalitatea lui Rose, devenit pe neașteptate din critic al disciplinelor *psy* un teoretician *psy* în toată regula. Preluînd o noțiune de-leuziană, aceea de *împăturire*, Rose propune să înțelegem interioritatea ca fiind un fel de pliere, pliu, o împăturire în care intră limbajul, practici sociale, norme și convenții transindividuale, adică tot ce definește *exteriorul* în accepțiunea curentă a termenului. Dar noțiunea de pliere anulează opoziția, însă: interiorul devine pur și simplu un fel de revers al exteriorului. Sintem, în adîncul nostru, o sumă de reguli și practici interiorizate, asumate într-un anumit fel, particularizate. Mult zgomot pentru nimic, ar putea protesta unii. Nu asta ne învață mai toți teoreticienii postmodernismului? Ba da, iar Nikolas Rose este unul dintre ei.

Joachim du Bellay

Antichitățile Romei

I
Cenușa voastră, spirite divine,
Va zace sub a pietrelor povară,
Dar slava în pământ nu se coboară
Din versul vostru, viu pe când revine.

Dacă din oameni glasul e trimisul
De-aici pînă-n al iadului străfund,
Să m-auziți din el, în el pătrund.
La strigătu-mi să se deschidă-abisul!

Vă-nconjur de trei ori celestul voal,
Mormintele din loc sacramental,
Iar glasu-mi sfărmat de trei ori
cheamă:

Pe când încep răpit în spaimă sfîntă
Să vă invoc mînia, acea teamă
O mai frumoasă laudă vă cîntă.

III
Tu, căutînd Roma în Roma treci,
Nimic din Roma nu vrea să se-arate,
Aceste bolte vechi și vechi palate,
Aceasta-i Roma ca un loc de veci.

Vezi ce trufie în ruină: cum
Ea care lege-a fost lumii apuse,
Pentru-a supune totul, se supuse
Timpului pradă, se mută în scrum.

Roma din Roma-i unic monument.
Și Roma numai Roma a înfrînt.
Doar Tibrul ce gonește către mare

Din Roma mai rămîne. O, nestare!
Distruge vremea ce e permanent
Și, ce-a fugit, la vreme-i rezistînd.

V
Cine ar vrea să știe tot ce, artă
Și cer făcure Roma să te vadă:
Descoperind a frumuseții roadă
Prin ceea ce e azi pictura-ți moartă.

Nu mai e Roma: și clădirea-i doară
Din ea vreo umbră trece prin ființă,
Parcă un corp cu magică știință
Din sepultură-i tras noaptea afară.

În scrum e corpul Romei prăvălit,
Iar duhul ei plecă să fie geamăn
Cu duhul mare a-l maselor rotunde.

Dar scrisul ei ce nu are-n noi
seamăn,
În ciude vremii, din mormînt ieșit,
Idolu-și rățăcește-n lumi oriunde.

A TRĂIT O viață scurtă, de om veșnic bolnav, sărac,
și culmea, lovit ca și Ronsard, de surditate. Se naște
în 1522, dintr-o familie de mărunți gentilomi care a dat
Franței fețe religioase, diplomați și militari. Rămîne orfan
de timpuriu, dăruit singurătății și părăsirii. Ne este aproape
prin multe versuri mirabile. În 1549 publică manifestul
(puțin supărător pentru urechile noastre contemporane cu un
alt limbaj) *Apărarea și ilustrarea limbii franceze* aprobat de
"Brigada" lui Ronsard (mai tîrziu "Pleiada"), înduioșător
încă și azi pentru cel care iubește franceza, pentru adorația
care i-o poartă. Pe zeul Amor l-a cunoscut abia la Roma ca
slujitor al vărului său, cardinalul Jean du Bellay, între 1553-

1557, deci la treizeci de ani trecuți, printr-o tină italiancă
- Faustina, despre care nu cunoaștem mare lucru, predesti-
nată, trimisă a lumilor voluptății (infernale?) pentru a-l
învăța pe virginalul Joachim pe unde se află reîntoarcerea în
paradis. Acesta sfîrșește ca prezență carnală în noaptea de 1
cître 2 ianuarie 1560, după o seară petrecută vesel, crăpat în
două de o apoplexie. Ne lasă în preajma unei nostalgii pe
care nu o mai au atîția dintre poeții din ziua de azi, și fără de
care, nu numai poetul, ci omul se desparte chiar de ființare.
Și nu știu de ce, desigur ca omagiu, îmi vine în minte
psalmul 67: "Ale Domnului Dumnezeu sînt ieșirile morții".
(M.K.)

VII
Colinelor sfîntite, voi, ruine
Ce-aveți din Roma numai al său
nume,
Vechi monumente, reazem încă-n
lume
Cinstei prăfoase-a-afîtor firi divine:

Voi, arcuri de triumf, de cer vecine,
Chiar cerul către voi cade-n uimire;
Vai, ați ajuns cenușii-alcătuire,
Un jaf comun și basmul doar vă ține.

Deși un timp războaie duc la vreme
Cele clădite, numai vremea cară
Pustiul peste opere și nume.

Dorințe triste, mulțumiți anume:
Căci dacă vremea surpă-n cer o
scară,
Va surpa-n mine trupul care geme.

IX
Aștri cumpliți și voi zei fără sulfet,
Pizmașe cer și vitregă natură
În ordine sau haosului cură
Omul purfînd al umbrelor răsuflet,

De ce mîinile voastre-odinioară
Clădiră lumea noastră să nu cadă?
Sau n-au fost din puternică plămădă
Palatele ce-n ele se doboară?

Nu mai vă spun sentința prea
comună,
Că orice lucru dedesupt de lună
Supus e morții, putrezirii țară:

Însă eu spun (chiar dacă-s neplăcut
Aceluia ce-n contra-mi s-a născut):
Acestui mare tot e dat să piară.

XIII
Nici chiar turbata flacăra-n mînie
Și nici tășuri nu te-nspăimîntară,
Nici pustiirea de soldați barbară
Cu jaful ce zidirea ta îl știe,

Nici schimbător destinul tău ce șir e,
Nici veacuri măcinîndu-te cu pică,
Nici împotrivă-ți lumi ce se ridică,
Nici oamenii și zeii-n pizmuire,

Nici zguduirea vîntului sfărmaș
De-afîtea ori a zeului în marea
Sa trecere de valuri peste tine,

Nu au făcut orgoliul tău să scadă,
Încît pușinul ce-a rămas, dovadă
A strălucirii-ți, minunat ne-așine.

XV
Spirite pale-n umbra spulberată
Ce încînfînd lumina zburătoare
Ați ridicat semeață așezare
Ce azi numai relicvele ne-arată:

Spuneți-mi dhuri (din bezna ca rană
A Styxului ce îndărăt nu are,
De trei ori triplu lanț e înfășare,
Dar nu v-a zăvorît neagra icoană),

Spuneți-mi (căci vreunul dintre voi
Se-ascunde încă în străfunduri poate),
Nu simțiți chinuri în crescut convoi

De pe coline cînd din contemplare
Vedeți căzînd a mîinilor lucrare,
Și cîmpuri doar fiind cu voi pudrate?

XIX
Desăvîrșirea cerului întregă
Și nedesăvîrșirea din țărînă,
Tot ce pascînd prin ochi și duh ne
mîna,
Plăceri ce devorînd vin să ne-aleagă:

Chinuri ce-n noi aurul smulg din
coajă,
Și fericiri trăind veacuri perechi,
Roma, din vremea-nfiilor străvechi,
Le ținea-nchise în cumplită vrajă.

Dar sortii descurcară acel haos
Unde domnea oricare rău și bine,
Și au zburat virtuțile divine

La cer, lăsînd în urmă doar păcate
Ce rămîneau ascunderii adaos
Din prăbușirea templelor sfărmate.

XXI
Cetetea, nici de Pyrrhus, nici de
Marte,
Puternică, nu fu domesticită,
Și răul ce durerea o invită
Și pofta lui, le nărui departe,

De valuri cîț a fost nava răpită
Și lumea-ntreagă i-a stat împotrivă,
Nu se făcu bucăți în acea stivă
A rocilor și-a mării ca o sită:

Dar cînd slăbi din ținta de virtute,
Puterile îi fură abătute
Prin ele chiar, cum în furtuna crudă

Nava ce s-acosteze nu mai poate,
Și vîntul ține-n moarte să-o audă,
Sfărmată peste port cu foc se zbate.

XXV
De ce nu am orfeica în ureche,
Din leneșul infern trezind prin cînt
Cezarii toți și umbrele urcînd
Din ei ce au clădit cetatea veche?

De ce nu vii, harpa lui Amphion
Să-nșuflești cu muzici bucuroase
Din ziduri vechi pietrificate oase,
Triumf să-i reînalti lui Auson?

Istet, penelul meu, dacă sigiliu
Ai ști să porți din scrisul lui Virgiliu
Încît să faci portretul de palate,

Aș încerca de patimi zguduit,
Compasul penei tale să-l urc poate
Pentru-a clădi ce mîini nu au clădit.

XXVII
Uimirea Către Roma să contemple
Antic orgoliu amenințînd cerul,
Cutezătorii munți și giuvaerul
Bătrînelor palate, arcuri, temple,

Gîndește văzînd amplele ruine,
Ce-ofensatoare vremi în vremi le-au
ros,
Azi încă ele, pilde cu folos
Se-ntorc pentu zidari slujîndu-i bine.

Apoi privește zi cu zi, din groapă
Roma străveche întru sine sapă,
Se reclădește-n opere divine:

Vezi demonul roman vrînd să rămînă,
Șpre tine ridicînd fatala-i mîna,
Învie din stafia de ruine.

Traducere de
Miron Kiropol

Carmen Sylva și farmecul fotografiei

“ÎN LUMINA pură a acelei zile de noiembrie, din verdele încă proaspăt al cîmpiei, din rodnicia neobosită a gleei și din praful alb ridicat de roțile trăsurii, se desprindeau straietele viu colorate ale grupului compact de oameni ai locului sosiți să mă întâmpine... Cînd m-am apropiat de acest grup pitoresc mi-a fost dat să descopăr minunate fapte cu chipuri de o ciudată frumusețe... Toate aceste fizionomii noi, cu o linie nobilă a nasului și cu nările vibrînde, cu ochii mari strălucitori, adînciți în orbite și umbriți de sprîncene dese și drepte, cu pielea aurie, apoi aceea limbă sonoră, pe alocuri cu inflexiuni aspre, cu vocalele parcă gîngurite, răsunînd moale și totuși vioi, pe care o rosteau bărbații, femeile și copiii cu ochii limpezi, stîrneau în noi, locuitori ai re celui septentrion sentimentul necunoscut al neastîmpărului, al pasiunii”... Descrierea imortalizează ziua de 24 noiembrie a anului 1869 cînd, pentru întia oară, după o lungă călătorie, principesa Elisabeta de Wied, devenită prin căsătoria cu Carol de Hohenzollern-Sigmaringen regina României, pune piciorul în țara de care avea să se simtă legată prin infinit mai multe sentimente decît cele ale vocației de misionar asumate înaintea lungului drum. Tînăra Elisabeta iubea poezia, pictura și muzica; sensibilitatea ei vizuală fusese alimentată de timpuriu și prin pasiunea cu care familia prinților de Wied colecționa fotografii, iar dacă în momentul descinderii ei în țară, peisajul colorat ce i se înfățișa nu avea, din motive tehnice, cum să se imprime pe vreo peliculă fotografică, el a rămas totuși fixat în memoria prințesei devenită regină și scriitoare: Carmen Sylva. Dincolo de textele scrise ale reginei, fotografiile istoricesc și ele o poveste.

Printr-o împrejurare bine ticluită, la 12 octombrie 1869 prințesa Elisabeta de Wied, plecată împreună cu mama ei la concertul pe care pianista Clara Schumann îl oferea la Köln, îl întîlnește pe tînărul prinț Carol al României aflat în căutarea unei soții. În aceeași seară, Carol cere mîna Elisabetei, la 15 noiembrie este serbată nunta iar trei zile mai tîrziu, prințesa de Wied își ia rîmas bun de la tînuturile renane, plecînd spre Romînia.

Astfel avea să înceapă și alcătuirea uneia din cele mai bogate colecții de fotografii, prin care imaginile din viața familiei regale, și mai ales din aceea a Elisabetei rămîn inseparabil legate de reali-

tățile românești ale vremii. Conștientă de forța acestui nou mijloc, fotografia, Regina Elisabeta a României a știut ca puține alte personalități să-și înscezeze “imaginea” și încă mai mult decît atît, să o “valorifice”.

Astfel se explică poate și de ce în legenda colecție de fotografii a Prinților de Wied, ce a fost expusă la Muzeul Ludwig/Agfa Photo-Historama din Köln, prezența Reginei Elisabeta, alias Carmen Sylva – muză, artistă și mecena –, este impresionantă nu doar prin valoarea documentar-istorică ci și prin cea estetică afectivă a imaginilor. Ar fi însă exagerat ca cineva care nu a vizionat expoziția (organizată cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la descoperirea fotografiei), care nu a răsfoit minunatul album-carte realizat cu acest prilej și apărut la editura Steidl, să fie tentat să deducă din afirmațiile de mai sus, că Romînia ar fi tema dominantă a acesteia. Dar tocmai pentru a evita o asemenea interpretare și în același timp, pentru a sublinia caracterul excepțional al reproducerii și imortalizării unor secvențe ale realității românești, în și prin fotografiile din colecția Prinților de Wied, un excurs în istoria acestei colecții este necesar.

În anul 1845 cititorii ziarului “Hamburger Correspondent” aflau că două ateliere din orașul hanseat ofereau tot ceea ce putea fi mai bun în domeniul fotografiei: atelierul lui Hermann Biow și cel al lui Carl Ferdinand Stelzner. Cel dintîi a știut să-și pună talentul și îndemînarea în realizarea unor portrete ale mai marilor vremii. Iar printre primele personalități care i-au pozat s-au aflat Prințul Hermann de Wied și soția sa Marie, părinții viitoarei regine Elisabeta a României, născută la castelul Monrepos în 1843. Mite Kremnitz, biografa Reginei Elisabeta, consemna că în casa prinților de Wied domneau principiile unei înalte moralități, ale stăpînirii de sine, altruismului și mai ales ale respectului față de adevăr și frumos. Astfel se face că prințesa Elisabeta, educată de una din nepoatele filozofului Johann Caspar Lavater (prieten cu Herder și Goethe), a intrat de timpuriu în contact cu ideile iluminismului. Pasiunile științifice ale prințului Maximilian, etnolog și biolog, educația filozofică a prințului Carl, mare colecționar de portrete și a propriului ei tată, prințul Hermann, au marcat-o pe Elisabeta. Educația oamenilor de lume era de neconcepuit în afara unor călătorii

de studii al căror itinerariu obligatoriu îl constituia Italia, Grecia și Egiptul. De altfel, aceste recomandări le făcea în anul 1865 prințesa Marie de Wied fiului ei Wilhelm, pornit la drum. Dar cum în 1839 fotografia se născuse, miracolul tehnic a început să înlocuiască talentul de desenator al călătorilor avizi de cultură.

Fotografii vremii se și instalaseră de-a lungul traseelor turistice, astfel încît fiecare drumetș cu dare de mînă se întorcea acasă cu o colecție de fotografii. Prințul Wilhelm, revenit de pe malurile Nilului și ale Mediteranei pe cele ale Rinului, completează prin fotografiile sale, care atestă gust estetic, tezaurul iconografic al familiei, în care figura deja colecția de portrete a prințului Carl și desenele prințului Maximilian, realizate în timpul călătoriei în Brazilia și America de Nord. Prințesa Elisabeta trăiește în mijlocul acestui univers vizual ale cărui exemplare originale au putut fi vizionate la expoziția din Köln, fiind produse și în albumul-carte la care ne-am referit. Receptivă, inteligentă și sensibilă, Elisabeta, odată ajunsă regină a României, se folosește de arta fotografică, dar nu la întîmplare ci în scopuri precise. Multe din fotografiile realizate în Romînia la Curte ilustrează preocupările și pasiunile ei, conservînd inefabilul momentului, în pofida “înscenării”. Pe lîngă procedeele așa-numitei “mise en abîme”, a “tabloului în tablou” sau a “fotografiei în fotografie”, există numeroase fotografii care ilustrează chiar unele din epistolele Reginei către cei apropiați. Astfel, un fragment extras din volumul epistolar intitulat *Scrisorile unei Regine singuratice*, apărut la München în 1916, atestă atmosfera de “lucru” ce domnea la Castelul Peleş: într-o încăpere, încă tînărul violonist George Enescu studia; alături, într-un atelier, lucrau un pictor și o pictoriță; nu departe de aceștia, două doamne de la curte copiau propriile tablouri ale Reginei, iar peste toate, Regina însăși domnea cu pana în mînă... Altă fotografie din colecție, realizată de Alfred Brand, reproduce Sala de onoare a Palatului Peleş, unde, într-unul din balcoane, stătea singură Regina, cu privirile ridicate spre boltă, în vreme ce pe scara spiralată se aflau, între alții, Elena Văcărescu și tînărul Enescu, acesta din urmă cu privirea ațintită în obiectivul aparatului.

Ceea ce Elisabeta numea “muncă”, nu era în realitate decît suma indeletnicirilor ei preferate: lectura, pictatul, concertele, meditația, cîntatul la pian, scrisul (chiar și la mașina de scris). Majoritatea acestor fotografii destinate să elogieze și imortalizeze în același timp talentele Reginei, sunt realizate de Franz Mandy.

Mapa cu fotografii realizate de Carol Sztarmay – deși incompletă – deține o certă valoare documentar-istorică. Cîteva clișee, ale unor fotografi anonimi, relevă angajamentul social al Reginei. În timpul războiului din 1877 un necunoscut o pozează pe Regina Elisabeta la căpătîiul rîniților, într-un lazaret. Un altul o imortalizează în timpul unei drumetii la Poiana Reginei, sau la o vînațoare de urși în Carpați, alături de Regele Carol și de Arhiducele Karl Ludwig. Regina îndurerată, după pierderea unicului ei copil, micuța principesa Maria, nu se sfiește să încredințeze aparatului de fotografiat și

Regina Elisabeta a României (Carmen Sylva) în cabinetul ei de lucru, București, 1896

această intimă ipostază a personalității sale. O regăsim apoi, în costum popular românesc, la războiul de țesut, în biblioteca Palatului. În 1913, înveșmîntată în alb, printre buchete și coșuri de flori, Regina pozează la aniversarea celor 70 de ani. Un an mai tîrziu, o regăsim îndoliată, la moartea soțului ei...

Atît alcătuirea expoziției cît și redactarea capitolului consacrat Reginei Elisabeta din albumul despre colecția de fotografii a Prinților de Wied, foarte ampla documentație și comentarea pertinentă a imaginilor fotografice ale Reginei Elisabeta a României sînt datorate criticului de artă și muzeografului Karin Schuller Procopovici, originară din Romînia. Traversînd imaginea fotografică și descinzînd în culisele semantice ale acesteia, autoarea capitolului consacrat Reginei Elisabeta-Carmen Sylva, stabilește cîteva corelații între personalitatea acesteia și cealaltă Elisabeta, împărăteasa Sissi. Bune prietene, ele erau în felul lor personaje ale unui sfîrșit de veac – anticipîndu-l pe cel care avea să vină. Numai că în vreme ce Sissy părea a întoarce spatele lumii, rămînînd prizoniera propriului eu, Carmen Sylva a știut să întîmpine lumea cu un zîmbet. A avut dușmani, rivale și detractori. A fost trădată în prietenii, nu și în idealuri. Și poate acest entuziasm idealist, ușor fantasmatic – dar foarte sincer, în pofida sau poate tocmai datorită înscenării sale iconografice – este și cel care ne face să o simțim foarte aproape pe Carmen Sylva, pe Regina Elisabeta.

Nu întîmplător o altă expoziție organizată tot de muzeele “Wallraf-Richartz”, “Ludwig” și “Agfa-Foto/Historama” din Köln se intitula “Totul e adevăr, totul e minciună”. Această istorie a fotografiei secolului XIX, corelată cu noțiunea de realitate, și-a aflat materializarea într-un album format mare, de aproape 500 de pagini, în care diversele etape și categorii ale evoluției fotografiei sunt “studiate” și reproduse.

Unul din capitolele cărții este consacrat albumului de fotografii al Împărătesei Elisabeta a Austriei și așa-numitei “Carte-de-visit” în formă de fotografie de care a uzat și Elisabeta a României. Portretele ei autografiate erau vîndute în scopuri filantropice.

Cît despre albumul-carte consacrat colecției Casei Princiare de Wied, el se intitulează “Schatzhauser der Photographie – Die Sammlung des Fursten zu Wied” (“Tezaur fotografic – Colecția Prințului de Wied”). Expoziția cu același titlu, după ce a putut fi văzută în premieră la Köln va fi deschisă și la Koblenz, la “Landesmuseum” – între 1 octombrie și 21 noiembrie 1999.

Rodica Binder

Regina Elisabeta la un concert, București, 1898

Goethe

LA 250 DE ANI după naștere (28 august 1749), ce mai înseamnă oare Goethe pentru generația celor care au azi douăzeci de ani, cei care vor "crește" într-un mileniu reprezentând o altă lume? Va rămâne Goethe modelul suprem – textele sale conțin în germene soluții pentru orice situație, citate din Goethe pot fi folosite drept motto pentru orice scriere, inclusiv pentru o carte de bucate – sau poate că arborele atât de stufos va fi ocolit de cei grăbiți, fiind imposibil de cuprins dintr-o privire?

În *Dichtung und Wahrheit*, Goethe povestește că a fost crezut, la naștere, mort. Dintr-o greșeală a moașei. Numai după strădaniile celor din jur și-a revenit la viață. Bunicul său – înalt funcționar de care depindeau multe – a determinat, după teribila întâmplare, întemeierea unei școli de moașe (un fel de curs de calificare, i-am zice) de pe urma căreia au profitat generații întregi. Chiar și prin momentul venirii sale pe lume, Goethe a făcut lumii un bine.

A fost ca apa, care alcătuiește 60% din ce e viu. Poate fi recunoscut în tot ce s-a scris după el, și nu numai în literatura de limbă germană. Până în ziua de astăzi, cuvântul a rămas, după cum el însuși l-a definit, "sacra taină la vedere" (*heilig-öffentlich Geheimnis*) care ascunde și în același timp revelează. Un evantai deschis și totuși ascunzând multe sensuri, cum apare în poemul *Wink* ("Semn"):

"Cuvântul i-un evantai! Dintre laméle se văd ochi frumoși, cercetători. Evantaiul e doar ca vâlul ușor, care-ascunde fața, firește,

TAINA SACRĂ LA VEDERE

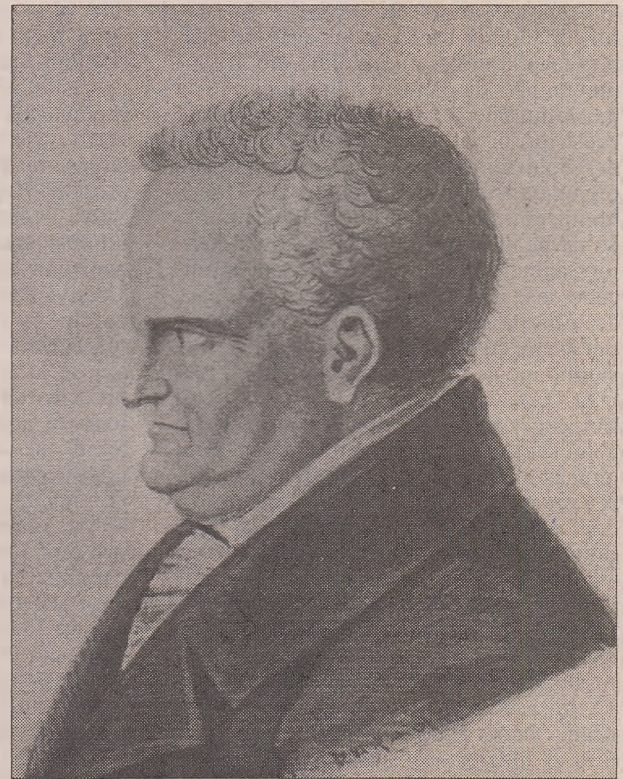
dar copila cu-adevărat n-o ferește, fiindcă tot ce are ea mai ales – ochii ei – drept în ochi îmi dau ghes".

Deși cuvântul apare ca vâl, care prin natura sa ascunde în loc să descrie, tocmai învăluirea parțială – simbolizarea – aduce adevăratul câștig: privirea "ochi în ochi", nemijlocita contemplare. Învăluind, limbajul permite totodată stră-vederea. Suprema însușire a limbajului rămâne, după Goethe, aceea de a trimite simbolic dincolo de fenomen. A fi strâns legat de obiectul pe care-l descrie și a trimite în același timp la "ceea ce e înalt, pur și necunoscut" – absolutul pe care numai privirea contemplativă îl poate înțelege.

"Adevărul, care a totuna cu divinitatea, nu se lasă niciodată cunoscut în mod direct; îl vedem doar în oglindă, în exemple, în simbol, în apariții singulare care îi sunt înrudite" (*Versuch einer Witterungslehre*, Weimarer Ausgabe, II, 12, p. 74). Această referire la *Epistola I către Corinteni* a Apostolului Pavel (*videmus nunc per speculum in aenigmate: tunc autem facie ad faciem*) stă la baza teoriei goetheene despre limbaj și simbol, teorie ce apare nu numai în scrierile literare, ci și în cele științifice. Fiindcă nu numai în literatură, dar și în știință, atât cunoașterea cât și exprimarea ei verbală nu pot depăși natura lor de simple "învecinări" aproximative cu adevărul; ele pot, totuși, sugera o parte a lui. "Poți spune orice în sprijinul transmiterii de informații scrise și orale; de cele mai multe ori ea este neîndestulătoare întrucât nu poate comunica adevărata fire a unei ființe, nici chiar atunci când e vorba de chestiuni spirituale" (*Italienische Reise*, I, 2 ianuarie 1787). Limbajul e depășit de trăirile covârșitoare. În asemenea cazuri, numele rămâne "doar sunet și fum, încetșând vâlvația cerească" (*Faust I*, WA I, 39, p. 292).

Același scepticism îl exprimă Goethe în *Paralipomena la teoria despre culori*. Dar scepticismul nu e total. În atingerea idealului reprezentării simbolice (tăcerea grăitoare a fenomenelor) limbajul cuvintelor e o treaptă necesară: el pune fenomenele în fața celui ce le contemplă, se cuvine însă ca mai apoi să înceteze pentru a permite fenomenelor însele să "vorbească". A tăcea la momentul potrivit despre ceea ce trebuie lăsat să vorbească de la sine e atât problema poeziei cât și cea a științei goetheene. Ceea ce într-un domeniu e numit "fenomen", în celălalt e "simbol". Ambii termeni trimit la arătarea de sine a "esenței" (*Wesen*) sau "ideii". Aceasta nu se dezvăluie dincolo de ceea ce apare (*Erscheinung*), ci chiar în ceea ce apare, ca urmare a unui mod de cunoaștere și reprezentare în care ceea ce se reprezintă pe sine rămâne totodată funcția reprezentării.

Acest mod de a privi simbolurile e înlesnit de "fa-

cultatea de judecată contemplativă" (*anschauende Urteilskraft*) și presupune o nouă relație subiect-obiect – care se produce prin intervenția limbajului.

"Cât e de greu să nu pui semnul în locul lucrului, să ai mereu în față esența vie și să n-o ucizi prin cuvânt" (*Farbenlehre/Über Sprache und Terminologie*). "Taina sacră la vedere" nu e un obiect care se află în fața subiectului și care să poată fi indicat prin cuvinte.

Azi nu se miră nimeni că barierele dintre știință și credință (sau poezie) au căzut. Dar puțini recunosc că, dacă fuziunea acestora a elaborat (și ce va mai aduce viitorul!) alte căi de aflare a adevărului, acesta a fost în bună parte meritul lui Goethe. El a întrevăzut, printre lamelele Evantaiului, un nou mod de a trăi – cel care aduce "taina sacră" la vedere, care fundamentează prin știință misterele, care recunoaște că "natura nu are nici un sâmbure, nici coajă". Cum ar putea fi ignorat? Abia în mileniul care începe, cuvintele goetheene ne vor privi drept în ochi.

Ana Stanca Tăbărași

Charles-Adolphe Cantacuzène - 125

LA 6 IUNIE 1999 s-au împlinit 125 de ani de la nașterea lui Charles-Adolphe Cantacuzène. Lumea de azi l-a uitat pe acest personaj atât de "Belle Époque". Se cuvine să ni-l reamintim acum, la 50 de ani de la moarte (împliniți la 8 august) pe acest poet, prieten cu Mallarmé și cu Paul Valéry.

Numele său real este Scarlat Cantacuzino. S-a născut la București, la 6 iunie 1874, era fiul lui Adolf Cantacuzino și al Ecaterinei (născută Iarca). Prin bunicul său Constantin Cantacuzino, caimacam, se trage din alt Constantin, mare postelnic, și din Elina Șerban Basarab, din marele vistiernic Adronic, fiul vestitului Mihai "Șaitanoglu", întemeietorul dinastiei Cantacuzine pe pământ românesc, cel care s-a căsătorit, pe la mijlocul secolului al XVI-lea, cu sora lui Petre Șchiopul.

Se naște deci într-o familie aristocratică cu înclinații intelectuale. Firesc, crește în Franța, unde face studii liceale

și apoi facultatea de Drept. Atras de poezia lui Mallarmé, care-i devine prieten, publică primul volum *Les sourires glacés*, la 22 de ani, în 1896, la recomandarea acestuia. Toate cărțile sale vor fi scrise în limba franceză: *Les douze cadettes*, Paris, 1897, *Les chimères en danger*, Paris 1898, *Cinglons les souvenirs et cinglons les rêves!*..., Paris, 1900, *Sonnets en petit deuil*, Paris, 1901, *Litanies et petits états d'âme*, Paris, 1902, *Remember*, Paris, 1903, *Les Grâces inemployées*, Paris, 1904, *L'âme de Monsieur de Nion*, Amsterdam, 1905, *Poussières et falbales*, Paris, 1905, *Synthèse attristée de Paris*, Paris, 1906, *Les Retrouvailles*, Paris, 1908, *Esprit de Charles-Adolphe Cantacuzène*, Amsterdam, 1909, *Larmes fouettées*, Paris, 1911, *Les adorables coïncidences*, Paris, 1912, *Amour de Juliette*, Paris, 1913, *Apothéoses de météores*, Paris, 1913, *Mes Brouillards de roses*, Paris, 1914, *La Rose du centenaire*, La haye, 1914, *Hypotyposes, aléas et*

aléas, Paris, 1916, *Les Réalités roses*, Paris, 1918, *Précipité de suavité*, Paris, 1925, *Phosphores mordorés*, Paris, 1926, *Glyptiques elliptiques*, Paris, 1927, *Identités versicolores*, Paris, 1927, *Les Automnes complémentaires*, Paris, 1928, *L'au-delà de l'en deçà*, Paris, 1931, *Essai anthropologique, Eclats de conversations*, Paris, 1932, *Sonnets sans écho*, Paris, 1932, *Prince de Ligne*, Paris, 1934, *Frédéric II*, Paris, 1935, *Fragments*, Paris, 1935, *Les dernières aurores*, Paris, 1938, *Nouveaux fragments*, Paris, 1940. A fost diplomat: atașat, secretar, consilier de ambasadă la Paris, Bruxelles, Haga. În condițiile dificile ale anului 1918 a fost însărcinatul cu afaceri al României în Franța.

Eruditul, rafinatul Scarlat Cantacuzino, răsfățat al soartei în tinerețe și la maturitate, sfârșește într-un mod care pare a fi un episod de roman balzacian. În cartea sa *O mie de ani în Balcani*, Ion Mihai Cantacuzino povestește la pagina 371: "pe strada Nuferilor din București,

unde se stabilise din anul 1922, ca ministru plenipotențiar în cadrul Ministerului de Externe, continuând, în același timp, corespondența cu poezii și cu scriitorii, [...] într-o dimineață din august 1949, niște indivizi îl scoaseră din vechea casă atât de dragă lui, plină de cărți: trebuia s-o elibereze în cîteva ore. Către seară, bătrînul domn pleacă, cu o valijoară în mînă, cu bastonul și pălăria pe cap; s-a dus în mizerabila cămăruță pe care și-a găsit-o la un subsol și s-a întins pe pat. A doua zi a fost găsit mort [...] Ziarele franceze ale epocii i-au anunțat decesul, făcînd referiri la opera sa: 44 de volume de poezii și eseuri în franceză. *Au un farfec straniu aceste versuri*, spunea despre ele Mallarmé, *ca niște hohote de plîns diluate în șurșuri, pe care le străbate uneori un acord de arcuș grav...* Acesta fu poetul simbolist uitat de români, pe care Mallarmé îl aprecia."

Laura Guțanu

Odiseea unor tablouri

● Revista "Sevornia" din Moscova relatează un eveniment inedit: Muzeul de Artă Modernă din New

York (M.O.M.A.) a remis, după mulți ani de negocieri dificile, moștenitorilor lui Kazimir Malevici (1878-1935) celebrul tablou *Compoziție suprematistă*, datat 1925, și o compensație pentru cinci alte pinze și nouă desene, ce vor rămâne în custodia muzeului american. Răspinșiți în 7 țări (unii rămași în Rusia), moștenitorii au intentat un proces pentru aceste opere de artă ce au figurat în expoziția de la Berlin, din 1927. Dar cum au ajuns ele în SUA? Malevici a trebuit să se întoarcă în URSS înainte de închiderea expoziției și l-a rugat pe Hugo Haring, secretarul Uniunii Arhitecților berlinezi să-i păstreze pinzele până când va veni din nou în Germania. Dar în 1928, inventatorul *suprematismului* a devenit pentru Stalin un "element suspect" și n-a mai fost lăsat să iasă din URSS. Haring a încredințat tablourile muzeului din Hanovra, unde au fost expuse până în 1933, când naștii au considerat avangarda "artă degenerată". În 1935, Alfred Barr, directorul M.O.M.A. a salvat capodoperele lui Malevici, scoțându-le din Germania sub eticheta de "material tehnic". La începutul lui '90 moștenitorii au aflat despre această odisee și, cu un bun avocat, au obținut succesul judiciar de acum. Cum Malevici are o foarte ridicată cotă internațională (asemănătoare cu aceea a lui Kandinsky și Chagall), despăgubirile sînt o avere. În imagine, *Autoportretul* lui Malevici din 1933, aflat la Muzeul de artă din Sankt-Petersburg.

ION

● Editorul Jean-Paul Rocher a republicat în facsimil nr.1 din aprilie 1952 al revistei lettriste ION, consacrat în întregime cinematografului. Fondatorul lettrismului, Isidore Isou (după cum se știe, originar din România) figurează în sumar cu un lung text teoretic, intitulat *Estetica cinemaului*. Editorul crede că acest număr din ION are o valoare istorică.

Banii și fericirea

● În SUA face vilvă cartea psihologului Robert Franks *Febra luxului* a cărei idee e locul comun "banii n-aduc fericirea". El afirmă că un loz câștigător poate face pentru scurt timp un om fericit, dar două decenii de îmbogățire și cheltuieli excesive produc depresii nervoase. După părerea autorului, lumea occidentală e cuprinsă de o febră a consumului, a cum-părăturilor, ce a contaminat și clasa mijlocie, ba chiar și mediile modeste. Ceea ce altădată era considerat un lux devine o necesitate normală: o casă mai spațioasă și mai bine situată, o mașină mai bună, vacanțe mai scumpe – iar lipsa lor e

o sursă de insatisfacție ce duce câte psihiatru. Psihologul britanic Oliver James merge mai departe în cartea *Marea Britanie pe divanul psihanalistului: de ce sîntem mai puțin fericiți decît în 1950, cu toate că sîntem mai bogați?*, afirmînd că numărul cazurilor de boli psihice a crescut progresiv în ultimele patru decenii, ca și procentul sinuciderilor. Cauza trebuie căutată atît pe plan afectiv cît și profesional. Oamenii de azi au aspirații pe care părinții și bunicii lor nu le aveau și parcă ar căuta cu tot dinadînsul motive de nemulțumire scrie "The Observer" în recenzia celor două cărți.

Adina Nițescu la Glyndebourne

● Cînd noua producție *Manon Lescaut* de Puccini a fost văzută pentru prima dată în 1997 la Glyndebourne în regia lui Graham Vick și cu decorurile lui Richard Hudson, spectacolul a fost socotit un eșec. Pentru reluarea de anul acesta, distribuția a fost schimbată. Dirijorul Dietfried Bernet, la pupitrul Orchestrei Filarmonicii din Londra, a oferit interpreților un spațiu mai larg de desfășurare. După cum relatează "Financial Times", "cea care a sesizat noile posibilități a fost soprana Adina Nițescu, o Manon promițătoare în 1997, care a evoluat din punct de vedere artistic, valorificînd fiecare nuanță a vocii sale, fiecare grație a volumului, fiecare stare sufletească și emoție a personajului Manon, pînă ce a ajuns la o portretizare completă". Din distribuție au mai făcut parte Mikhail Dawidoff, Carlos Bergasa, Antonello Palombi, Gwynne Howell, spectacolul în ansamblu fiind socotit o mare reușită. În imagine: Adina Nițescu în *Manon Lescaut*, la Festivalul de la Glyndebourne.

Suprarealismul feminin

● La University of Texas Press a apărut recent o antologie internațională intitulată *Surrealist Women*, alcătuită de Penelope Rosemont – animatoare, împreună cu soțul ei Franklin Rosemont, a Grupului suprarealist din Chicago. Prezentînd cronologic operele a 97 de autoare asimilate curentului suprarealist, cartea, deși bogat ilustrată, pune accentul în special pe texte – dicteuri

automate, vise, poeme, eseuri teoretice, declarații, polemici și alte documente ce demonstrează în cît de mare măsură au contribuit femeile la cristalizarea ideilor suprarealiste. Dintre artistele antologate, unele sînt nume cunoscute, precum Frida Kahlo (în imagine), Meret Oppenheim, Leonora Carrington, Claude Cahun ș.a., dar sînt prezentate și nume de valoare din Argentina, Brazilia, Martinica, Egipt, puțin cunoscute și traduse acum pentru prima oară în engleză. Antologia Penelopei Rosemont umple o lacună în istoria culturală a secolului XX.

Vocea care își amintește

● La cincizeci de ani după invadarea Tibetului o nouă voce se adaugă la cele ale unor refugiați tibetani care denunță violarea drepturilor omului din partea guvernului chinez și cer libertate pentru Tibet. Este vocea lui Adhe Tapontsang (supranumită cu afecțiune Ama, mamă), o femeie în vîrstă de 67 de ani, supraviețuitoare a lagărelor chineze de concentrare din Tibet, unde a stat închisă douăzeci și șapte de ani. „Eram trei sute de femei – își amintește ea. Doar patru am rămas în viață. Și numai eu am reușit să plec din Tibet, promițînd că nu voi povesti nimănui ceea ce am văzut și suferit.” Totuși, a spune adevărul a devenit misiunea sa: de aceea, împreună cu Joy Blakeslee, a scris *Ama Adhe, vocea care își amintește*, publicată recent de Editura Sperling and Kupfer, cu o prefață de Dalai Lama. Autoarea trăiește acum la Dharamsala (India) și călătorește pentru a-și prezenta cartea autobiografică.

Cele mai bune interpretări

● Casa de discuri *Britannia* va oferi melomanilor compozițiile "titanului de la Bonn", în cele mai valoroase interpretări. Pentru vol. I, se vor obține de la Deutsche Grammophon cele nouă simfonii – legendarul ciclu de înregistrări ale lui Herbert von Karajan cu Filarmonica din Berlin. Vol. II va cuprinde toate concertele pentru pian, concertul pentru vioară, triplul concert pentru pian, vioară și violoncel, precum și alte lucrări pentru instrumente solo și pentru orchestră. În total vor fi 5 CD-uri.

Vedete franceze

● Vreme de două decenii, Michèle Manceaux a intervievat pentru revista "Marie Claire" câte o vedetă în fiecare lună. Douăzeci dintre ele au fost reținute în volumul *L'amour des stars*, apărut la Editura Albin Michel. Printre vedetele cu care a discutat Michèle Manceaux se numără Isabelle Adjani, Catherine Deneuve, Jeanne Moreau, Françoise Sagan, Fanny Ardant, Isabelle Hupert.

Topkapî la Versailles

● Tezaur ale Curții Otomane, împrumutate de la Palatul Topkapî din Istanbul, sunt expuse la Palatul de la Versailles pînă la 15 august. Expoziția prezintă podoabe, covoare, cărți și scrieri din Imperiul Otoman care reflectă modul opulent de viață al sultanilor.

„Drumul” lui Heidegger

● Volumul *Martin Heidegger* de Frédéric de Towarnicki, apărut de curînd la editura franceză Bibliothèque Rivages, reconstituie drumul intelectual al filosofului german prin intermediul unor amintiri, convorbiri și mărturii, dînd o imagine pertinentă și clară despre orientarea fundamentală a gândirii lui. De asemenea sînt prezentate raporturile lui Heidegger cu unii dintre contemporanii săi, precum Jaspers, Jünger, Sartre, Patocka, Char... Foarte interesante sînt și paginile referitoare la delicatul episod al „colaboraționismului” cu naștii, despre care autorul biografiei crede că ar trebui judecat în context și cu mai multă circumspecție. În imagine, Martin Heidegger împreună cu Frédéric de Towarnicki în 1968.

Un dicționar cool

● Theodore Stanger, fost responsabil al biroului parizian al publicației "Newsweek", în colaborare cu C. Derivery, a publicat la Ed. Eyrolles un dicționar american-francez cu 5000 de articole, intitulat *Americana vorbită pe strada*. Pornind de la ideea că francezii învață în liceu engleza britanică literară, care nu e inteligibilă americanului de azi. T. Stanger spune cu umor: "Ei învață să converseze cu oameni ca Dickens sau Shaw, care sînt morți amîndoi. Dar sînt incapabili să discute cu Bill Gates sau Sharon Stone". Drept care, dicționarul înregistrează limba vorbită con-

temporană, atrăgînd atenția și asupra unor confuzii ce trebuie evitate. De exemplu, *geek* înseamnă un tip nefrecventabil, în timp ce *alpha geek* desemnează un om foarte priceput la computere. *Adult* nu înseamnă ceea ce credem, ci pornografie. Trebuie să știi diferența dintre *flake* = persoană neserioasă și *flack* = atașat de presă, sau dintre *hack* = ziarist sau scriitor mediocru și *hacker* = pirat al băncilor de date, dintre *gut* = curs universitar ușor și *guts* = crampe, junghieri. Dicționarul are mare succes și se prevede alcătuirea unora similare în spaniolă, germană și japoneză.

Legea proprietății intelectuale

● Librăria pe Internet Amazon.com a fost amenințată cu darea în judecată de către "New York Times" pentru violarea drepturilor de proprietate intelectuală, fiindcă folosește topul cărților celor mai populare stabilit de ziar. Amazon a anunțat că va cere tribunalului să-i permită să continue să difuzeze această listă de best-sellers pentru orientarea cumpărătorilor, demersul fiind în favoarea editorilor și autorilor.

Retrospectivă

● Palatul Venezia din Roma este, pînă la 16 septembrie, gazda unei mari retrospective, concepută inițial să coincidă cu împlinirea în 1998 a 400 de ani de la nașterea sculptorului Gian Lorenzo Bernini. Începînd cu autoportretele timpurii și explorînd prezența din umbră a tatălui său – sculptorul Pietro Bernini, expoziția continuă cu ilustrarea felului în care marelă Bernini a ajuns să domine lumea artistică din Roma.

Expoziție

● Pînă la 29 august este deschisă la Muzeul de artă din Cleveland o expoziție cu capodopere moderne pe hîrtie din Muzeul Israelului. Este pentru prima dată cînd desene, acuarele și gravuri din patrimoniul muzeului sînt expuse în străinătate. Expoziția cuprinde nume celebre precum Picasso, Matisse, Klimt, Arturo Schwartz și Léon Bakst, alături de lucrări ale unor artiști israelieni – Anna Ticho, Moshe Kupferman ș.a.

Revista revistelor

Considerațiunile lui N. Pleșiță

Dezactivatul general Nicolae Pleșiță, prim adjunct al ministrului de Interne, adică șeful Securității până prin 1982 – e o persoană suspect de activă în vara aceasta. Și de mediatizată. După ce a apărut, în iulie, la *Tele 7 abc*, post cu o predilecție vădită pentru aripa naționalist-extremistă a fostei Securități, îl regăsim acum în paginile revistei *LUMEA Magazin* nr. 8, cu un fragment dintr-o discuție pe care o bănuim mai amplă (poate e vorba de un serial sau de o carte), în care un ziarist pe nume Viorel Patrichi – autor și al unor interviuri cu bătrâni legionari, împreună cu care făcea apologia “mișcării” – îi ridică mingile la plasă, fiind într-un tot de acord chiar cu minciunile cele mai nerușinate. Tip de securist de carieră, grobian, incult, vicelan și foarte sigur pe sine, generalul Pleșiță face evident parte din nucleul dur, criminal, al fostei poliții politice, aripa cea mai reacționară din societatea română actuală. Spre deosebire de foștii securiști adaptați economiei de piață și care au devenit o mare putere financiară, ultra-naționalistii extremiști au drept capital informații sustrate din arhive, relații și influență dobândită prin șantaj și alte “mijloace specifice”. (Dacă s-ar vota legea Ticu, o parte din “capitalul” lor s-ar duce de ripă.) ● Dar să vedem ce susține în “*Lumea*” Nicolae Pleșiță. În primul rând – ca și Vadim, Dumitru Dragomir, Adrian Păunescu și ceilalți “colegi” – adevăratul patriotism al comuniștilor, al lui Ceaușescu în special, comparabil cu acela al legionarilor. Ceaușescu “Era Codreanu în picioare. Eu am citit și Cărticica șefului de cuib. Am găsit o similitudine teribilă... Unul – comunist, celălalt – naționalist, dar amândoi români adevărați. Comuniștii au învățat din conștiința legionară în pușcărie. Pe ilegaliștii comuniști i-a impresionat atitudinea legionarilor care cîntau când îi duceau la locul de execuție. «Sunt de invidiat, spuneau ilegaliștii. Noi n-am ajuns încă la un asemenea nivel de con-

știentizare să mergem cîntînd la glonț». Sunt două ideologii diferite, nu vreau să le bag în aceeași oală, dar s-au întîlnit. Din punct de vedere al românismului e foarte greu de făcut o delimitare între cele două comportamente.” De altfel, cu legionarii, șeful Securității declară că a avut relații destul de bune: “Am colaborat bine cu unele căpetenii”. ● “Român adevărat” a fost, susține N. Pleșiță, și prietenul lui, Emil Bodnăraș: nu e adevărat că a fost omul NKVD-ului, că el l-a dat pe Antonescu rușilor, iar fuga la Moscova, unde rușii “l-au brichisit” (?!), nu a avut știuta cauză (pierderea banilor garnizoanei la cârți), ci a fost “o chestiune de amor” cu soția unui superior. “Varianta cu jocul de cărți e aruncată ca să-l compromită ca pe borfași, așa cum mai tirziu l-au compromis pe Ceaușescu care ar fi furat o valiză din gară cînd era copil”. În ciuda tuturor documentelor existente – în ochii lui Pleșiță absolut toate faptele lui Bodnăraș sînt ale unui impecabil român! Ca și cele ale lui Dej, care “a curățat cu ajutorul armatei partidul de aluviuni” și a consolidat nucleul românesc, drept pentru care a fost asasinat. Rușii l-au iradiat la înfruntarea Tratatului de la Varșovia din 1963. Cea mai nerușinată declarație din acest interviu este aceea că n-a existat nici un fel de rezistență anticomunistă în munți și că gruparea Arsenescu-Amăuțoiu era de fapt o bandă de “lotri”, de proscrisi care jefuiau și omorau pentru pradă, ba se mai și ucidău între ei din cauza femeilor. Copiii care se nășteau în pădure erau și ei omorîți. Toată această versiune ticăloasă e acceptată fără replică de ziarist, ca și faptul că imaginea odioasă a Securității e doar o psihoză colectivă, creată de “Ceaușescu și troglodiiții din jurul lui”. ● Bizarre ni s-au părut, în acest context, laudele pe care le aduce fostul nr.1 al Securității comuniste actualului nr.2 din SRI, Gheordunescu, dar și lui Costin Georgescu și Harnagea. În final Viorel Patrichi se declară sedus de interlocutorul lui: “Pe mine m-ați cucerit definitiv cu aceste considerațiuni”. Pe noi, considerațiunile securistului pătat de sînge care, în loc să fie judecat în procesul comunismului, e adus – de ce tocmai acum? – în față pentru a fi aplaudat, ne indignează și ne îngrijorează. Afirmările lui ar trebui discutate public.

Inundații, un flagrant și mici dispute inflamate

Inundațiile au loc în România cu o frecvență care ar trebui să pună pe gînduri autoritățile. După penultimul val de atacuri ale apelor în cam aceleași zone în care ele își fac de cap fără să li se opună decît vorbe, planuri și ajutoare, apare întrebarea dacă nu cumva la mijloc nu e vorba de tîmpenii omenești, înainte de a ne duce gîndul la atacul naturii repetat orbește. Din cauza faptului că proprietatea asupra pădurilor n-a fost riguros precizată legislativ, cu tot cu răspunderile proprietarilor, pădurile din România sînt tăiate într-o dușmănie vecină cu inconștiența. Există sute de gatere a căror activitate nu poate fi întreruptă fie din cauză că reprezentanții puterii nu au mijloace sau curaj să facă acest lucru, fie pentru că aceste gatere înseamnă, local, un fel de buticuri neautorizate de pe urma cărora se poate obține un bun ban negru, cită vreme ele există. Din păcate, în presa cotidiană se scrie mult despre inundațiile propriu-zise și mai nimic despre cauzele lor. După

LA MICROSCOP

Consolări pentru o criză cît un cutremur

NERVOZITATEA premierului și tot mai desele contre pe care și le aplică miniștrii din cabinetul său sînt interpretate drept semne ale unei posibile crize de guvern. Există tensiuni în PNȚCD, există tensiuni “tradiționale” între PD și partidul lui Ion Diaconescu și există tensiuni în CDR. Toate acestea n-aveau cum să nu răzbată dincolo de ușile Palatului Victoria, după ce Radu Vasile și-a amintit că se apropie alegerile și a declarat că îl interesează funcția de președinte al partidului, înainte de alegerile din 2000, și că vede o alianță cu stînga, după aceste alegeri, de dragul păcii sociale. Altfel spus, Radu Vasile i-a anunțat pe cei interesați din partidul său că PNȚCD ar putea rămîne la putere în eventualitatea ca PDSR-ul cîștigă alegerile, dacă el, Radu Vasile, ajunge președintele partidului. Se pare că premierul s-a adresat așa-numitului grup pragmatic din partid precum și tuturor celor care ar fi dispuși să-l susțină de dragul puterii. El nu și-a ales bine momentul nici ca prim-ministru, nici ca personalitate a partidului său. După o explicație cu Ion Diaconescu și după o intrinire a mai marilor țărăniștilor pentru lămurirea situației, Radu Vasile s-a văzut și fără posibilitatea de a candida la șefia partidului său, dar și într-un fel de ofsaid politic pentru declarația sa despre o posibilă alianță cu stînga. Ecourile n-au întîrziat. De la Cotroceni, premierului i s-a atras atenția că acest guvern trebuie să se ocupe de chestiuni punctuale și că eșecul în obținerea celei de-a doua tranșe de împrumut de la FMI ar fi un motiv pentru demisie. Cam aceeași atitudine a avut-o și șeful liberalilor, Mircea Ionescu Quintus, încît Radu Vasile s-a văzut în situația unui prim-ministru cu o autoritate politică în care nu mai crede decît PDSR-ul. Astfel că duelurile dintre PD și PNȚCD pe care premierul reușise să le țină departe de executiv, înainte de a-și pune la încercare forța în propriul său partid, se poartă acum pe deasupra capului său, tot mai primejdios. Motivul e că se apropie alegerile. Or, la noi, într-o tradiție căreia

nu îndrăznesc să-i caut începutul, pentru a nu ajunge la vremurile democrației mitizate din România, sacrele interese de partid au fost totdeauna mai importante decît micile probleme ale țării. Iar cînd aceste sacre interese au fost neîncăpătoare pentru persoanele nemulțumite de rolul pe care îl aveau pentru apărarea lor, au apărut interese și mai sacre, ca să zic așa, producătoare de aripi, dizidențe și disponibilități politice de tot felul. Atunci cînd se va găsi cineva să scrie o istorie credibilă a politicianismului autohton, cu tot cu perioada comunistă, în care abandonarea interesului național are varii forme, de la internaționalismul anilor '50 pînă la neoașismul ceaușist, vom avea un manual de întrebuintare și pentru actuale crize politice din România.

Pînă atunci, cîteva observații pe această temă. Votul de azi e mai important decît interesul României de mîine. Disciplina politică e bună cît timp aduce un oarecare profit. Puterea și funcția trebuie apărute cu dinții și sporite cu gura, indiferent ce s-ar întîmpla. În opoziție fiind, nu poți avea alt scop decît dărîmarea puterii, chiar dacă vei fi nevoit după aceea să aduni cărămizile, ca să refaci ceea ce a făcut puterea dinaintea ta. Cu cît ai fost mai aproape de un anumit partid, cu atît se cuvine să-l desființezi mai tare după ce te-ai despărțit de el. Lovește-ți aliații înainte ca ei să te lovească. Atacă-l azi pe aliatul de mîine, ca să știe ce cîștigă atunci cînd te vei potoli. Alegătorii au memorie scurtă, dar și ziaristii și-o pot scurta la o adică, dacă știi să te porți cu ei. Orice nouă putere e mai bună decît cea dinaintea ei, dar înfiorător de proastă față de aceea care urmează să-i ia locul. Și în sfîrșit, în România, orice s-ar întîmpla, dacă nu ne salvează împrejurările, bafta sau bunăvoința străinătății, ne putem plînge de conspirații ale străinilor, de refuzul *Baftei* și de ghinionul împrejurărilor.

Pe o piele atît de tăbăcită, ce mai cîntează o criză în plus...

Cristian Teodorescu

eclipsă, cam toate zările au văzut în ultimul val de ploi un fel de potop nu prea teribil, dar totuși potop. Un titlu din ADEVĂRUL ni se pare sugestiv din acest punct de vedere: *Un sfîrșit de săptămîină sub semnul potopului*. Pentru ROMÂNIA LIBERĂ *Apele au lovit din nou*. CURIERUL NAȚIONAL anunță că în județul Vrancea *Furtuna și torențele au pus totul la pămînt*. Nu mai îmulțim exemplele, dar în timp ce majoritatea presei de tot felul de la noi se ocupă de o discutabilă epidemie de meningită cu efecte minore, problema repetatelor inundații pare a trece pe seama celui de sus. ● De Sfînta Maria cam toată lumea bună a politicianilor autohtoni au folosit momentul atît pentru a-și dovedi aplombul religios cît și pentru a mai arunca niscai mesaje politice. Nu intrăm în detalii pentru a nu fi acuzați că luăm în deșert sărbătorile, dar nici nu ne lăsăm convinși de sinceritatea liderilor politici care a folosit acest moment pentru a-și face campanie electorală mascată. ● Luptele din PNȚCD, palpitate pentru destui editorialiști, i se par lui Cornel Nistorescu, în EVENIMENTUL ZILEI, un război plictisitor dar aducător de posibile mari daune pentru actuala guvernare. Mai precis, încheie Nistorescu, “Din punctul nostru de vedere, cele două tabere pot lupta pînă la epuizare, pînă nu mai rămîne decît locul pe care s-au decimat. În aceeași măsură nu putem ocoli sentimentul că guvernarea se scufundă în timp ce principali ei actori își cheltuiesc nervii, timpul

și energia pentru a-și regla conturile între ei.” Între eclipsă și noul val de inundații, un ziarist a fost arestat pentru, se spune, luare de mită. Ziaristul se numește Tiberiu Pătru, e redactor șef la un ziar din Craiova și, după părerea noastră, nu avea ce mită să ia, așa cum sună acuzația de “flagrant”, cită vreme el nu putea face oficii de primitor de mită, nefiind angajat al statului și, de asemenea, nu i se putea aduce o asemenea plîngere decît din partea proprietarilor ziarului al cărui redactor șef este. O singură nemulțumire avem față de confratele nostru din Craiova, aceea că s-a putut lăsa păcălit de cei care l-au adus în situația de a ajunge la Parchet. Un ziarist n-are voie să se lase imbrobodit de cei care au interesul să-l înfunde, chiar dacă la mijloc e vorba de un contract de publicitate discutat la un restaurant. ● Poate că acest caz limită îi va ajuta și pe alți directori sau redactori șefi de ziare să-și dea seama că nu poți negocia un contract de publicitate cu cel pe care l-ai atacat, fără ca asta să te expună unor eventuale răzbunări și, mai ales, fără ca acest gen de contract negociat să nu aibă un oarecare aer de șantaj. Altfel, o dispută mărunță la Hramul mănăstirii Nicula, în care un grup de credincioși greco-catolici au cerut retrocedarea lăcașului a fost transformat într-o problemă cu iz de atac la siguranța statului de publicații precum COTIDIANUL și JURNALUL NAȚIONAL.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1999: 3 luni - 52.000 lei; 6 luni - 104.000 lei; 1 an - 208.000 lei. ISSN 1220-6318

Tipărit la
Imprimeriile MEDIAPRO

32 pag - 5.000 lei
La redacție: 4.000 lei